HOTUBA YA WAZIRI WA KILIMO MIFUGO NA UVUVI MHESHIMIWA, ENG. DKT. CHARLES JOHN TIZEBA (MB.) KUHUSU MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI YA FEDHA YA WIZARA YA KILIMO MIFUGO NA UVUVI KWA MWAKA 2017/2018

YALIYOMO

VIFUPISHO VYA MANENO v

1.0 UTANGULIZI 1

1.1 Hali ya Kilimo 4

1.1.1 Uzalishaji wa Mazao ya Biashara 6

1.1.2 Uzalishaji wa Mazao ya Chakula 2015/2016 na Upatikanaji wa Chakula 2016/2017 8

1.2 Hali ya Mifugo 13

1.3 Hali ya Uvuvi 17

1.4 Hali ya Ushirika 20

2.0 MAPATO NA MATUMIZI YA FEDHA KATIKA KIPINDI CHA MWAKA 2016/2017 23

3.0 UTEKELEZAJI WA MAENEO YA VIPAUMBELE KWA MWAKA 2016/2017 NA MPANGO WA MWAKA 2017/2018 30

3.1 Kuboresha Mfumo wa Utafiti na Utoaji wa Matokeo ya Utafiti kwa Wadau 32

3.2 Kuimarisha Usimamizi Kabla na Baada ya Mavuno na Kuongeza Upatikanaji wa Masoko 36

3.3 Kuimarisha Upatikanaji na Utumiaji wa Pembejeo, Zana za Kilimo na Huduma za Udhibiti 47

3.4 Kuimarisha Mafunzo ya Kilimo na Huduma za Ugani .75

3.5 Kuongeza Ushiriki wa Vijana Katika Kilimo 81

3.6 Kuratibu na Kuboresha Matumizi Endelevu ya Ardhi ya Kilimo kwa Kutenga, Kupima na Kumilikisha Maeneo Hayo kwa Wakulima 83

3.7 Kuunda na Kupitia Sera, Mikakati na Mifumo ya Kisheria Katika Sekta Ndogo ya Mazao 88

3.8 Kuwezesha Uwekezaji wa Sekta Binafsi Katika Kilimo 92

3.9 Kuimarisha Uratibu, Ufuatiliaji na Tathmini Katika Sekta ya Kilimo 96

3.10 Sera, Mikakati na Programu 103

3.11 Sheria na Kanuni za Sekta ya Mifugo 104

3.12 Uzalishaji na Biashara ya Mifugo na Mazao yake 106

3.14 Matumizi ya Rasilimali za Ardhi, Maji na Malisho kwa Mifugo 124

3.15 Usindikaji wa Vyakula vya Mifugo 127

3.16 Udhibiti wa Magonjwa ya Mifugo 129

3.17 Uchunguzi na Utambuzi wa magonjwa ya mifugo 135

3.18 Usalama wa Chakula Kitokanacho na Mifugo 138

3.19 Utafiti, Mafunzo na Ugani wa Mifugo 140

3.20 Usimamizi wa Ubora wa Mazao, Taaluma na Huduma za Veterinari 150

3.21 Sera, Mikakati na Programu 157

3.22 Sheria na Kanuni za Sekta ya Uvuvi 157

3.23 Uzalishaji na Biashara ya Mazao ya Uvuvi 159

3.24 Ukuzaji wa Viumbe kwenye Maji 161

3.25 Uwezeshaji wa Wavuvi wadogo na Wakuzaji Viumbe kwenye Maji 168
3.26 Usimamizi wa Rasilimali za Uvuvi 171
3.27 Usimamizi wa Uvuvi katika Bahari Kuu 174
3.28 Hifadhi za Bahari na Maeneo Tengefu 178
3.29 Kuimarisha Ulinzi wa Rasilimali za Uvuvi 180
3.30 Kusimamia Ubora na Usalama wa Mazao ya Uvuvi . 184
3.31 Utafiti, Mafunzo na Ugani wa Uvuvi 187
3.32 Uwekezaji kwenye Sekta ya Uvuvi 199
3.33 Tozo za leseni katika Sekta Kuu ya Uvuvi 200
3.34 Masuala ya Mtambuka ya Mifugo na Uvuvi 201
3.35 Kuimarisha Ushirika na Asasi za Wananchi katika Kilimo na Sekta Nyingine za Kiuchumi 207
4.0 SHUKRANI 211
5.0 MAOMBI YA FEDHA MWAKA 2017/2018 214

VIFUPISHO VYA MANENO

ACGG	*African Chicken Genetic Gains*
ACSAA	*African Climate Smart Agriculture Alliance*
ADGG	*African Dairy Genetic Gains*
AfDB	*African Development Bank*
AFSTA	*African Seed Trade Association*
AGITF	*Agricultural Inputs Trust Fund*
AGOA	*African Growth and Opportunity Act*
AMAGRO	*Association of Mango Growers*
AMCOS	*Agricultural Marketing Cooperative Societies*
APPI	*Agricultural Policy Practice Index*
ARDS	*Agriculture Routine Data System*
ASA	*Agriculture Seed Agency*
ASCG	*Agricultural Sector Consultative Group*
ASDP	*Agricultural Sector Development Programme*
ASF	*African Swine Fever (Homa ya Nguruwe)*
ASLMs	*Agricultural Sector Lead Ministries*
ASR	*Agricultural Sector Review*
ATONU	*The Agriculture to Nutrition Project*
AU-IBAR	*The African Union – Inter African Bureau for Animal Resources*
AVRDC	*Asian Vegetable Research Development Center*

BIDP	*Bagamoyo Irrigation Development Project*
BMUs	*Beach Management Units*
BRN	*Big Results Now*
BTC	*Belgium Technical Cooperation*
CAADP	*Comprehensive Africa Agriculture Development Programme*
CBPP	*Contegous Bovine Pleuropneumonia*
CCPP	*Contegous Caprine Pleuropneumonia*
CCRO	*Certificate of Customary Right of Occupancy*
CFAST	*Catalyzing the Future Agri - Food Systems of Tanzania*
CIAT	*International Center for Tropical Agriculture*
CIMMYT	*International Maize and Wheat Improvement Center*
COASCO	*Cooperative Audit and Supervision Cooperation*
COSTECH	*Comission for Science and Technology*
COWABAMA	*Collective Warehouse Based Marketing*
CPB	*Cereals and other Produce Board*
CRI	*Cooperative Resource International*
CRMP	*Cooperative Reform and Modernization Program*
CSA	*Climate Smart Agriculture*
CTF	*Catalytic Trust Fund*
CVCs	*Commodity Value Chains*
DADPs	*District Agriculture Development*

	Plans
DASIP	*District Agricultural Sector Investment Project*
DDCA	*Drilling and Dam Construction Agency*
DFID	*Department for International Development, UK*
DLCO	*Desert Locust Control Organization*
DUS	*Distinctiveness Uniformity and Stability*
EAC	*East African Community*
EADD	*East Africa Dairy Development*
ECF	*East Coast Fever*
EEZ	*Exclusive Economic Zone*
EMA-ISP	*Environmental Management Act Implementation Support Programme*
EPA	*Economic Partnership Agreement*
ERB	*Engineers Registration Board*
ERPP	*Expanded Rice Production Project*
ESAAG	*East and Southern African Association of Accountants General*
ESMP	*Environmental and Social Management Plans*
EU	*European Union*
FADs	*Fish Aggregating Devices*
FAO	*Food and Agriculture Organization of United Nation*
FBO	*Farmer Based Organization*
FEPU	*Farmers' Education and Publication*

	Unit
FETA	*Fisheries Education and Training Agency*
FFS	*Farmer Field School*
FMD	*Foot and Mouth Disease*
FSDT	*Financial Sector Deepening Trust*
GAP	*Good Agricultural Practices*
GIS	*Geographical Information System*
GN	*Government Notice*
HABs	*Harmful Algal Blooms*
ICT	*Information Communication Technology*
ICUD	*International Credit Union Day*
IFAD	*International Fund for Agricultural Development*
ILO	*International Labour Organization*
ILRI	*Taasisi ya Kimataifa ya Utafiti wa Mifugo*
IPM	*Integrated Pest Management*
IPPM	*Integrated Pest and Plant Management*
IPSAS	*International Public Sector Accounting Standards*
ISFM	*Integrated Soil Fertility Management*
JICA	*Japan International Cooperation Agency*
KATC	*Kilimanjaro Agriculture Training College*
KATRIN	*Kilombero Agriculture Training and Research Institute*

KNCU	*Kilimanjaro Native Cooperative Union*
KPL	*Kilombero Plantation Limited*
LITA	*Livestock Training Agency*
LSD	*Lumpy Skin Disease*
LVEMP	*Lake Victoria Environmental Management Project*
REGROW	*Resilient Natural Resource Management for Growth*
MATT	*Multi - Agency Task Team*
MBOCU	*Mbozi Cooperative Union*
MDU	*Ministerial Delivery Unit*
MEDA	*Mennonite Economic Development Association*
MLND	*Maize Lethal Necrosis Disease*
MoU	*Memorandum of Understanding*
MTEF	*Medium Term Expenditure Framework*
NAIC	*National Artificial Insemination Center*
NAMIS	*National Agriculture Management Information System*
NARCO	*National Ranching Company*
NBS	*National Bureau of Statistics*
NCD	*New Castle Disease*
NDC	*National Development Cooperation*
NEMC	*National Environmental Management Council*
NFRA	*National Food Reserve Agency*
NMC	*National Milling Cooperation*
NPPAC	*National Plant Protection Advisory Committee*

NSC	*National Seed Committee*
NSSF	*National Social Security Fund*
OC	*Other Charges*
OFMP	*Octopus Fishery Management Plan*
OECD	*Organization for Economic Cooperation and Development*
OPRAS	*Open Performance Review and Appraisal System*
PAC	*Public Accounts Committee*
PAID	*Private Partnership for Artificial Insemination Delivery Project*
PBRO	*Plant Breeder Right Office*
PFMP	*Pelagic Fishery Management Plan*
PER	*Public Expenditure Review*
PHRD	*Japan Policy and Human Resources Development*
PHS	*Plant Health Services*
PMO	*Prime Minister's Office*
PPA	*Plant Protection Act*
PPP	*Public Private Partnership*
PPR	*Peste des Petits Ruminants*
QDS	*Quality Declared Seed*
RLCO	*Red Locust Control Organization*
RUBADA	*Rufiji Basin Development Authority*
RUSACCOs	*Rural Savings and Credit Cooperative Societies*
RVF	*Rift Valley Fever*
SACCOS	*Savings and Credit Cooperative Societies*

SADC	*Southern Africa Development Cooperation*
SADCAS	*Southern Africa Development Community Accredation Services*
SAGCOT	*Southern Agricultural Growth Corridor of Tanzania*
SHIMIWI	*Shirikisho la Michezo ya Idara na Wizara*
SHIRECU	*Shinyanga Region Cooperative Union*
SIFACU	*Singida Farmers Cooperative Union*
SITA	*Supporting Indian Trade Investment in Africa*
SONAMCU	*Songea and Namtumbo Agricultural Marketing Cooperative Union*
SRI	*System of Rice Intensification*
SUA	*Sokoine University of Agriculture*
SUGECO	*Sokoine University Graduate Entrepreneurs Cooperative*
SWIOFish	*South West Indian Ocean Fisheries Governance and Shared Growth*
TaCRI	*Tanzania Coffee Research Institute*
TADB	*Tanzania Agriculture Development Bank*
TAHA	*Tanzania Horticulture Association*
TALIRI	*Taasisi ya Utafiti wa Mifugo Tanzania*
TAN AIM	*Tanzania Agricultural Investment Mapping*
TAPIFA	*Tanzania Association of Pig Farmers*
TARI	*Tanzania Agriculture Research*

	Institute
TBC	*Tanzania Broadcasting Cooperation*
TBL	*Tanzania Breweries Limited*
TBS	*Tanzania Bureau of Standards*
TCSAA	*Tanzania Climate Smart Agriculture Alliance*
TEHAMA	*Teknolojia ya Habari na Mawasiliano*
TFC	*Tanzania Fertilizer Company*
TFDA	*Tanzania Food and Drugs Authority*
TFRA	*Tanzania Fertilizer Regulatory Authority*
TIB	*TIB Development Bank*
TIC	*Tanzania Investment Centre*
TLMP	*Tanzania Livestock Master Plan*
TORITA	*Tobacco Research Institute of Tanzania*
TOSCI	*Tanzania Official Seed Certification Institute*
TOT	*Training of Trainers*
TPRI	*Tropical Pesticides Research Institute*
TRIT	*Tea Research Institute of Tanzania*
TSAE	*Tanzania Society of Agricultural Engineers*
TSHITDA	*Tanzania Smallholder Tea Development Agency*
TVLA	*Tanzania Veterinary Laboratory Agency*
UKIMWI	*Upungufu wa Kinga Mwilini*
UNDP	*United Nation Development Programme*

UPOV	*International Union for the Protection of New Varieties of Plants*
USAID	*United States Agency for International Development*
UWAZAMAM	*Ushirika wa Mazao na Masoko Mpunguzi*
VMS	*Vessel Monitoring Sytem*
VVU	*Virusi vya Ukimwi*
WARC	*Ward Agricultural Resource Centers*
WEF	*World Economic Forum*
WETCU	*Western Zone Tobacco Growers Cooperative Union*
WFD	*World Food Day*
WFP	*World Food Programme*
WTO	*World Trade Organization*
WWF	*World Wide Fund*
ZARDEF	*Zonal Agriculture Research Development Fund*
ZECC	*Zero Energy Cooling Chambers*

1.0 UTANGULIZI

1. ***Mheshimiwa Spika***, naomba kutoa hoja kwamba Bunge lako Tukufu baada ya kuzingatia taarifa iliyowasilishwa hapa Bungeni leo na Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Kilimo Mifugo na Maji inayohusu Wizara ya Kilimo Mifugo na Uvuvi, sasa lijadili na kukubali kupitisha Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Kawaida na ya Maendeleo ya Wizara ya Kilimo Mifugo na Uvuvi kwa mwaka 2017/2018.

2. ***Mheshimiwa Spika,*** namshukuru Mwenyezi Mungu kwa kutufikisha siku ya leo tukiwa na afya njema ili tuweze kujadili bajeti hii kwa ajili ya maendeleo ya Watanzania. Napenda pia, kumshukuru Mhe. Dkt. John Pombe Joseph Magufuli, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa kuniamini na kuniteua kuwa Waziri wa Kilimo Mifugo na Uvuvi. Napenda kutumia fursa hii kumuahidi Mhe. Rais, Viongozi wangu wengine, Waheshimiwa Wabunge, Wakulima, Wafugaji, Wavuvi na Watanzania kwa ujumla kwamba nitatumia uwezo wangu wote kwa uaminifu na uadilifu kuhakikisha kuwa Sekta ya Kilimo inachangia kikamilifu katika kuinua pato la Mkulima, Mfugaji na Mvuvi na kuipeleka Tanzania kwenye uchumi wa kipato cha kati.

3. ***Mheshimiwa Spika,*** napenda kumpongeza Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mhe. Samia Suluhu Hassan kwa kuendelea kuhimiza utunzaji wa mazingira ambayo ni muhimu katika maendeleo ya Sekta ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi. Nasi tunamuahidi kuwa katika shughuli zetu za kilimo, mifugo na uvuvi tutahakikisha utunzaji wa mazingira unakuwa ndio kipaumbele ili kuwa na kilimo endelevu.

4. ***Mheshimiwa Spika,*** napenda pia kutumia fursa hii kumpongeza Mhe. Kassim Majaliwa, Majaliwa Mbunge wa Ruangwa kwa kuwa mstari wa mbele katika kuhamasisha viongozi kuwajibika katika kuwatumikia wananchi kwa kuhakikisha wanatatua migogoro ya ardhi kati ya Wakulima na Wafugaji. Aidha, Mhe. Waziri Mkuu amekuwa mstari wa mbele kutembelea Bodi za Mazao, Kampuni ya Ranchi za Taifa na kutoa maelekezo kwa ajili ya kuleta ufanisi na kuimarisha utendaji katika Sekta za kilimo, mifugo na uvuvi.

5. ***Mheshimiwa Spika,*** napenda pia kukupongeza wewe binafsi, Naibu Spika na Wenyeviti wa Bunge kwa kuliongoza vizuri Bunge letu Tukufu la 11. Ni imani yangu kuwa, mtaendelea kuliongoza Bunge kwa hekima,

weledi mkubwa na kwa kuzingatia Sheria, Kanuni, Taratibu na Miongozo stahiki ili Bunge letu liweze kuisimamia na kuishauri Serikali.

6. ***Mheshimiwa Spika,*** napenda pia kuwashukuru Wajumbe wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Kilimo Mifugo na Maji chini ya Mwenyekiti wake Mhe. Dkt. Mary Michael Nagu, Mbunge wa Hanang, kwa kuipokea na kuifanyia uchambuzi wa kina taarifa ya utekelezaji ya Wizara ya Kilimo Mifugo na Uvuvi ya mwaka 2016/2017 na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya mwaka 2017/2018 katika Kikao chake kilichofanyika mjini Dodoma tarehe 29 na 30 mwezi Machi 2017. Bajeti hii imezingatia maoni, ushauri na mapendekezo yaliyotolewa na Kamati hiyo. Aidha, napenda kuwapongeza Waheshimiwa Wabunge wote wa kuchaguliwa na kuteuliwa kuwa Wabunge wa Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Naahidi kushirikiana nao katika kuiletea nchi yetu maendeleo.

7. ***Mheshimiwa Spika,*** nawapongeza na kuwashukuru Wananchi wa Jimbo langu la Buchosa kwa kunichagua na kwa ushirikiano wanaoendelea kunipa katika kuwawakilisha hapa Bungeni. Aidha, nawapongeza kwa juhudi wanazofanya katika kujiletea maendeleo yao.

8. ***Mheshimiwa Spika,*** nitumie fursa hii kwa mara nyingine tena kumpongeza Waziri Mkuu Mhe. Kassim Majaliwa Majaliwa (Mb), kwa hotuba yake ambayo imeelezea kwa muhtasari hali ya kilimo, mifugo na uvuvi ilivyo hivi sasa na mwelekeo kwa mwaka ujao. Aidha, nampongeza Waziri wa Nchi Ofisi ya Rais, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa, Mhe. George Boniface Simbachawene na Waziri wa Fedha na Mipango, Mhe. Dkt. Philip Isdory Mpango kwa hotuba zao zilizofafanua hali ya uchumi kwa mwaka 2016 na Mpango wa Maendeleo wa Taifa kwa mwaka 2017/2018.

1.1 HALI YA KILIMO

9. ***Mheshimiwa Spika,*** Tanzania imeendelea kutegemea Sekta ya Kilimo katika ukuaji wa uchumi na maendeleo ya wananchi wake kwa kuwa inatoa ajira kwa asilimia 65.5 ya Watanzania na inachangia zaidi ya asilimia 100 ya chakula kinachopatikana nchini kwenye miaka yenye mvua za kutosha. Katika mwaka 2016 Sekta ya Kilimo ilichangia asilimia 29.1 ya Pato la Taifa ikilinganishwa na asilimia 29.0 mwaka 2015. Mchango mkubwa katika Pato la Taifa ulitokana na Sekta ya Kilimo, ikifuatiwa na Sekta nyingine za kiuchumi. Kwa kuwa asilimia kubwa ya Watanzania wanashiriki katika shughuli za kilimo,

hivyo kilimo kinachangia kwa kiasi kikubwa kuongeza kipato na kupunguza umaskini.

10. ***Mheshimiwa Spika,*** ukuaji wa Sekta ya Kilimo kwa mwaka 2016 umepungua ukilinganishwa na mwaka 2015. Ukuaji kwa shughuli za kiuchumi za kilimo zinazojumuisha mazao, ufugaji, misitu na uvuvi ni asilimia 2.1 ukilinganisha na asilimia 2.3 ya mwaka 2015. Katika mwaka 2016, mchango wa mazao ni asilimia 1.4, mifugo asilimia 2.6, misitu asilimia 3.4 na uvuvi asilimia 4.2 ikilinganishwa na mazao asilimia 2.2, mifugo asilimia 2.4, misitu asilimia 2.6 na uvuvi asilimia 2.5 ya mwaka 2015.

11. ***Mheshimiwa Spika,*** uzalishaji wa mazao ya chakula katika mwaka 2016 ni tani milioni 16.2 ikiwa ni ongezeko la tani milioni 0.7(4.5%) ikilinganishwa na tani milioni 15.5 mwaka 2015. Uzalishaji wa mazao ya nafaka umeongezeka kutoka tani milioni 8.9 mwaka 2015 hadi tani milioni 9.5 mwaka 2016 ikiwa ni ongezeko la tani milioni 0.6 (6.7%). Aidha, uzalishaji wa mahindi umeongezeka kutoka tani milioni 5.9 mwaka 2015 hadi tani milioni 6.1 mwaka 2016 sawa na ongezeko la tani milioni 0.2 (3.4%). Uzalishaji wa mchele uliongezeka kutoka tani milioni 1.9 mwaka 2015 hadi tani milioni 2.2 mwaka 2016 sawa na

ongezeko la tani milioni 0.3 (15.8%). Vilevile, uzalishaji wa mazao ya chakula yasiyo nafaka umeongezeka kufikia tani milioni 6.7 ikilinganishwa na tani milioni 6.6 kwa mwaka 2015 ikiwa ni sawa na ongezeko la tani milioni 0.1 (1.5%). Kwa ujumla uzalishaji wa mazao ya chakula ukilinganishwa na mahitaji ya tani milioni 13.2 ya chakula na matumizi mengineyo katika mwaka 2016/2017 unaonesha kuwepo kwa ziada ya tani milioni 3.0 za chakula. Kutokana na hali hiyo Taifa limejitosheleza kwa chakula kwa asilimia 123 ambayo ni ongezeko la asilimia 3 ikilinganishwa na asilimia 120 mwaka 2015.

1.1.1 UZALISHAJI WA MAZAO YA BIASHARA

12. ***Mheshimiwa Spika,*** katika msimu wa mwaka 2016/2017 uzalishaji wa mazao makuu ya asili ya biashara ambayo ni Korosho, Miwa ya Sukari, Pamba, Mkonge, Kahawa, Chai, Tumbaku na Pareto umepungua na kuongezeka kwa viwango tofauti ingawa uzalishaji wa jumla kwa mazao hayo umeongezeka kufikia tani 881,583 ikilinganishwa na tani 796,502 mwaka 2015/2016. Uzalishaji unaoendelea kwa mwaka 2016/2017 na matarajio kwa mwaka 2017/2018 ni kuzalisha jumla ya tani 953,825 ya mazao hayo kama ilivyooneshwa katika Jedwali Na. 3.

13.*Mheshimiwa Spika,* uzalishaji wa mazao ya bustani ambayo ni matunda, mboga, maua na viungo umeongezeka kutoka tani 5,931,906 mwaka 2015/2016 hadi tani 6,216,145 mwaka 2016/2017. Ongezeko hilo limetokana na kuongezeka kwa uzalishaji wa matunda na mboga yakiwemo parachichi, Nyanya na matikiti. Wizara imeendelea kushirikiana na Taasisi ya mbalimbali kuhamasisha uzalishaji wa Matunda, Mboga, Maua na Viungo pamoja na ulaji wake.

14.*Mheshimiwa Spika,* uzalishaji wa mbegu za mafuta za Alizeti, Karanga, Ufuta, Mawese na Soya umeongezeka kutoka tani 6,301,147 za mwaka 2015/2016 hadi tani 6,667,893 mwaka 2016/2017. Kuongezeka kwa uzalishaji kumechangiwa na kuongezeka kwa hamasa kwa wakulima kutokana na uwepo wa soko la uhakika, ongezeko la matumzi ya mafuta hayi hapa nchini, ushirikiano kati ya Sekta ya Umma na Sekta Binafsi pamoja na uwekezaji katika viwanda vidogo na vya kati katika mikoa ya Manyara, Singida, Dodoma, Mbeya, Katavi, Lindi, Mtwara, Iringa, Njombe, Rukwa na Kigoma.

1.1.2 UZALISHAJI WA MAZAO YA CHAKULA 2015/2016 NA UPATIKANAJI WA CHAKULA 2016/2017

15. ***Mheshimiwa Spika,*** tathmini ya awali ya hali ya uzalishaji wa mazao ya chakula nchini kwa msimu wa 2015/2016 na upatikanaji wa chakula 2016/2017 iliyofanyika mwezi Julai 2016 ilibainisha kuwa uzalishaji wa mazao ya chakula utafikia **tani 16,172,841** za chakula na mahitaji ya chakula kwa mwaka 2016/17 ni **tani 13,159,326,** na hivyo nchi kuwa na ziada ya chakula **tani 3,013,515.** Kati ya ziada hiyo, **tani 1,101,341** ni za mazao ya nafaka na **tani 1,912,174** ni za mazao yasiyo nafaka. Nchi ilikuwa na kiwango cha utoshelevu wa kiwango cha **asilimia 123** ikilinganishwa na kiwango cha utoshelevu cha **asilimia 120** kwa mwaka 2015/2016. Aidha, tathmini ya kina ya hali ya chakula na lishe iliyofanyika mwezi Februari 2017 ilibainisha pia kuwa hali ya upatikanaji wa chakula bado ilikuwa ni ya kuridhisha pamoja na kuwa na maeneo yenye upungufu wa chakula hapa nchini uliochangiwa na kuchelewa kunyesha kwa mvua za vuli na msimu pamoja na ukame uliojitokeza. Wizara kwa kushirikiana na Mikoa imehamasisha Wafanyabiashara kusambaza chakula katika

Halmashauri zilizobainishwa kuwa na maeneo yenye upungufu wa chakula ili kuwezesha upatikanaji wa chakula katika maeneo hayo

16. ***Mheshimiwa Spika,*** aidha, tathmini ya kina ya hali ya chakula na lishe iliyofanyika mwezi Februari 2017 ilibainisha pia kuwa hali ya upatikanaji wa chakula bado ilikuwa ni ya kuridhisha pamoja na kuwa na maeneo yenye upungufu wa chakula hapa nchini. Tathmini ilibainisha kuwa jumla ya **tani 35,491** za chakula zilihitajika ili kukabiliana na hali ya upungufu wa chakula na lishe kati ya mwezi Februari hadi Aprili 2017 kwa **watu 1,186,028** walioainishwa kuwa wana upungufu wa chakula katika Halmashauri 55 uliochangiwa na kuchelewa kunyesha kwa mvua za vuli na ukame uliojitokeza. Wizara kwa kushirikiana na Mikoa imehamasisha Wafanyabiashara kusambaza chakula katika Halmashauri zilizobainishwa kuwa na maeneo yenye upungufu wa chakula ili kuwezesha upatikanaji wa chakula katika maeneo hayoawali.

17. ***Mheshimiwa Spika,*** katika kukabiliana na hali ya ukame uliojitokeza katika baadhi ya maeneo yakiwamo ya Halmashauri zilizobainishwa kuwa na maeneo yenye upungufu

wa chakula, jumla ya tani 1,969 za mbegu bora za Mahindi na Mtama zinazokomaa kwa muda mfupi na kustahimili ukame zilihitajika. Hadi kufikia mwezi Machi, 2017 Wizara kupitia Wakala wa Mbegu za Kilimo (ASA), Makampuni Binafsi na Mawakala wa Pembejeo walisambaza tani 377.4 za mbegu za Mahindi, tani 100 za Mtama na tani 20 za Mpunga katika maeneo hayo. Vilevile, Wizara kupitia Vituo vya Utafiti vya Kanda imesambaza jumla ya vipando 14,252,000 zikiwemo pingili 12,772,000 za Muhogo na 1,480,000 za Viazi vitamu.

18. ***Mheshimiwa Spika,*** taarifa ya Mamlaka ya Hali ya Hewa (TMA), ilionyesha kuwa katika kipindi cha mwezi Machi hadi Mei, 2017 mvua zilitarajiwa kuwa za wastani katika maeneo mengi ya nchi. Kutokana na mwelekeo huu wa mvua, mazao yaliyoko mashambani katika mikoa inayopata mvua za msimu yanatarajiwa kutoa mavuno ya kuridhisha. Aidha, kwa upande wa mikoa iliyokosa mvua za vuli wakulima walipanda mazao na yako katika hatua mbali mbali za ukuaji. Kwa ujumla mwenendo wa unyeshaji wa mvua katika maeneo mengi ya nchi ni wa kuridhisha na inatarajiwa kuwa na mavuno mazuri. Wizara kwa kushirikiana na Mikoa inaendelea na juhudi za kuhamasisha wananchi

kupanda mazao yanayokomaa mapema na kustahimili ukame na kutumia vizuri mvua zinazoendelea kunyesha.

19. ***Mheshimiwa Spika,*** Wakala wa Taifa wa Hifadhi ya Chakula (NFRA) kwa mwaka wa fedha 2016/2017 umepanga kununua jumla ya tani 100,000 za chakula. Hadi kufikia tarehe 30 Machi, 2017, Wakala umenunua jumla ya tani 62,099.319 za mahindi sawa na asilimia 62 ya lengo ililojiwekea. Aidha, akiba ya chakula hadi kufikia tarehe 30 Machi, 2017 ni tani 86,443.773.

20. ***Mheshimiwa Spika,*** usalama wa chakula nchini,unahusisha kuiwezesha nchi kuwa na utoshelevu wa chakula kupitia uzalishaji wa mazao ya chakula. Aidha, kutokana na hali ya mwenendo wa mvua kwa msimu wa kilimo 2016/2017 na upatikanaji wa chakula nchini iliyojitokeza ikiwa ni pamoja na upandaji wa bei ya mazao hususan mahindi na kupelekea baadhi ya vyombo vya habari pamoja na viongozi wa kisiasa kutoa taarifa za uwepo wa njaa na kuishinikiza Serikali kutangaza baa la njaa.

21. ***Mheshimiwa Spika,*** kutokana na hali hiyo Serikali imeona ni vyema kutoa ufafanuzi wa hatua za kupitia ili nchi iweze kutangaza baa la njaa. Kabla ya kutangaza baa la njaa tathmini ya

kina ya hali ya chakula na lishe hufanyika ili kubaini hali ya usalama wa chakula. Katika kufanya tathmini hii hatua tano (5) zinapaswa kuzingatiwa ili kuweza kutangaza baa la njaa. Hatua hizi ni pamoja na; (i) Hali ya kujitosheleza kwa chakula (*Minimal-generally food secure*) ambapo nchi ina uhakika wa upatikanaji wa chakula cha kutosha, (ii) Upungufu wa chakula wa wastani (*Stress-moderately food insecure*) ambapo upatikanaji wa chakula upo katika kiwango cha wastani, (iii) Upungufu mkubwa wa chakula (*Crisis*) unaosababisha kiwango cha juu cha utapiamlo, (iv) dharura za kibinadamu (*Humanitarian emergency*) hatua inayohusisha upungufu mkubwa wa chakula na kiwango cha juu cha utapiamlo na vifo kutoka na njaa, (v) Baa la Njaa (*Famine/ Humanitarian Catastrophe*) unaotokana na ukosefu kabisa wa chakula na mahitaji mengine na watu wengi kukabiliwa na njaa, vifo na watu wengine kuhamia maeneo mengine.

22. ***Mheshimiwa Spika,*** kutokana na ufafanuzi huu, na kwa kuzingatia tathmini ya hali ya chakula na lishe iliyofanyika mwezi Februari, 2017 ilibainisha kuwa hali ya chakula na lishe katika maeneo yaliyokuwa na upungufu wa chakula yalikuwa katika hatua ya pili yaani Upungufu wa

chakula wa wastani (*Stress*) ambapo upatikanaji wa chakula upo katika kiwango cha wastani. Hivyo serikali haikuona umuhimu wa kutangaza baa la njaa nchini. Lakini ikumbukwe kwamba kutokana na Ibara ya 32 (2) (e) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania 1977, inampa mamlaka Mheshimiwa Rais ya kutangaza hali ya hatari kutokana na baa la njaa na kutambua kwamba ili kukabiliana na baa la njaa Taifa litachukua hatua za dharura ikiwa ni pamoja na kuelekeza rasilimali fedha kukabiliana na baa hilo.

1.2 HALI YA MIFUGO

23.*Mheshimiwa Spika,* katika mwaka 2016/2017, idadi ya mifugo nchini inafikia ng'ombe milioni 28.44, mbuzi milioni 16.67 na kondoo milioni 5.01 (**Kiambatisho Na. 1**). Pia, wapo kuku wa asili milioni 37.43, kuku wa kisasa milioni 34.5, nguruwe milioni 1.85 na punda wapatao 572,357 (*Tanzania Livestock Master Plan 2016 – TLMP*).

24.*Mheshimiwa Spika,* viwango vya ulaji wa mazao ya mifugo nchini bado viko chini. Kwa mfano, ulaji wa nyama ni wastani wa kilo 15, lita 47 za maziwa na mayai 106 kwa mtu kwa mwaka ukilinganisha na viwango vya Shirika la Chakula na Kilimo la Umoja wa Mataifa (FAO, 2011)

ambavyo ni kilo 50 za nyama, lita 200 za maziwa na mayai 300 kwa mtu kwa mwaka.

25. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2016/2017, uzalishaji wa maziwa umepungua kwa asilimia 2.3 kutoka lita bilioni 2.14 mwaka 2015/2016 hadi bilioni 2.09. Kupungua kwa kiwango cha uzalishaji kumetokana na upungufu wa malisho katika maeneo mengi ya nchi kulikosababishwa na ukame wa muda mrefu. Hali hii imeendelea kuathiri viwanda vya kusindika maziwa hivyo kuendelea kuzalisha chini ya uwezo wake. Sambamba na hali hiyo, kiwango cha usindikaji kimepungua kutoka lita milioni 61.18 kwenye viwanda 75 mwaka 2015/2016 kufikia lita milioni 40.13 kwenye viwanda 65 vinavyofanya kazi kwa mwaka 2016/2017.

26. ***Mheshimiwa Spika,*** jumla ya mitamba 634 ilizalishwa kutoka mashamba ya Serikali na Kampuni ya Ranchi za Taifa - NARCO ikilinganishwa na mitamba 646 iliyozalishwa mwaka 2015/2016. Aidha, jumla ya mitamba 10,820 ilizalishwa na Sekta binafsi na kusambazwa kwa wafugaji wadogo nchini ikilinganishwa na mitamba 10,803 iliyozalishwa mwaka 2015/2016. Vituo vya Kanda vimeendelea kuimarishwa kwa kupatiwa vitendeakazi na ukarabati wa

miundombinu na mitambo ili kuhakikisha upatikanaji wa huduma ya uhimilishaji wakati wote. Jumla ya dozi 100,000 za mbegu bora za mifugo zilizalishwa ikilinganishwa na dozi 80,000 mwaka 2015/2016. Pia, ng'ombe waliohimilishwa wameongezeka kutoka 221,390 mwaka 2015/2016 hadi ng'ombe 457,557 mwaka 2016/2017.

27. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2016/2017, uzalishaji wa nyama umepungua kutoka tani 648,810 (ng'ombe 323,775; mbuzi na kondoo tani 129,292; nguruwe tani 91,451; na kuku tani 104,292) mwaka 2015/2016 hadi tani 558,164 (ng'ombe tani 394,604; mbuzi tani 61,109, kondoo tani 19,955, nguruwe tani 18,899 na kuku tani 63,597). Aidha, mfumo wa unenepeshaji mifugo umeendelea kuhamasishwa ambapo ng'ombe walionenepeshwa kwenye mashamba na Wafugaji waliosajiliwa wameongezeka kwa asilimia 12.9 kutoka ng'ombe 221,390 mwaka 2015/2016 hadi ng'ombe 250,000 mwaka 2016/2017.

28. ***Mheshimiwa Spika,*** idadi ya mifugo iliyouzwa minadani imeongezeka kutoka ng'ombe 1,470,805 mbuzi 1,161,840 na kondoo 253,243 wenye thamani ya shilingi bilioni 976.474 mwaka 2015/2016 hadi kufikia ng'ombe 1,618,047 wenye thamani ya shilingi trilioni 1.34, mbuzi 1,278,182

na kondoo 278,595 wenye jumla ya thamani ya shilingi trilioni 1.02 mwaka 2016/2017. Aidha, hadi kufikia Machi 2017 jumla ya tani 3,162.65 za nyama ziliuzwa nje ya nchi katika nchi za Dubai, Iraq na Vietnam ikijumuisha tani 711.82 za nyama ya mbuzi, tani 439.03 za nyama ya ng'ombe, tani 222.74 za nyama ya kondoo na tani 1,789.06 za nyama ya punda.

29. ***Mheshimiwa Spika,*** mwaka 2016/2017 vipande vya ngozi zilizosindikwa vimepungua kutoka vipande vya ngozi za ng'ombe 1,575,139 vyenye thamani ya shilingi bilioni 45.0 mwaka 2015/2016 hadi vipande 1,215,030 vyenye thamani ya shilingi bilioni 34.7. Pia, katika mwaka 2016/2017 vipande vya ngozi za mbuzi/kondoo 928,115 vyenye thamani ya shilingi bilioni 6.2 vilivyosindikwa vimepungua ikilinganishwa na vipande 1,124,000 vyenye thamani ya shilingi bilioni 7.5. Aidha, ngozi ghafi za ng'ombe vipande 241,773 vyenye thamani ya shilingi bilioni 1.89 viliuzwa nje ya nchi ikilinganishwa na vipande 187,000 vya ngozi za ng'ombe vyenye thamani ya shilingi bilioni 2.4 mwaka 2015/2016.

30. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2016/2017, jumla ya marobota ya hei 456,016 yenye thamani ya shilingi bilioni 1.14

yamezalishwa kutoka mashamba ya Serikali ya kuzalisha malisho na marobota 684,230 yamezalishwa kutoka mashamba ya sekta binafsi yenye thamani ya shilingi bilioni 2.05 na kuuzwa kwa wadau. Aidha, mbegu za malisho bora za nyasi kilo 3,717.1 zenye thamani ya shilingi milioni 55.8 na jamii ya mikunde kilo 731.5 zenye thamani ya shilingi milioni 11.0 zimezalishwa kutoka mashamba ya Serikali na kuuzwa kwa wadau mbalimbali ikilinganishwa na tani 49.96 za mbegu bora za malisho zenye thamani ya shilingi milioni 749.4 na marobota ya hei 544,650 yenye thamani ya shilingi bilioni 1.36 yaliyozalishwa kutoka mashamba ya Serikali mwaka 2015/2016.

1.3 HALI YA UVUVI

31. ***Mheshimiwa Spika,*** nchi yetu imejaliwa kuwa na maeneo mengi ya maji ambayo ni muhimu katika shughuli za uvuvi ambazo huwapatia wananchi lishe, kipato na ajira. Maeneo hayo hujumuisha eneo la maji baridi na maji bahari. Eneo la maji baridi hujumuisha maziwa makuu matatu ambayo ni Ziwa Victoria (35,088 km^2), Ziwa Tanganyika (13,489 km^2) na Ziwa Nyasa (5,700 km^2), maziwa ya kati na madogo 45, mito 29, mabwawa ya asili na ya kuchimbwa pamoja na maeneo oevu. Aidha, kwa upande wa maji bahari, nchi yetu ina Ukanda wa Pwani wa

Bahari ya Hindi wenye urefu wa kilometa 1,424 ambao umegawanyika katika eneo la Maji ya Kitaifa (*Territorial Sea*) lenye ukubwa wa kilometa za mraba 64,000 na eneo la Ukanda wa Uchumi wa Bahari (*Exclusive Economic Zone-EEZ*) lenye ukubwa wa kilometa za mraba 223,000. Katika maeneo haya kuna rasilimali nyingi za uvuvi ambamo shughuli za uvuvi hufanyika. Aidha, maji hayo yanaweza kutumika katika ufugaji wa samaki na viumbe wengine. Pia, taarifa za utafiti zilizofanyika kwa vipindi tofauti zinaonesha kwamba, kiasi cha samaki kilichopo katika maziwa makubwa ni takriban tani 2,914,296 (Ziwa Victoria tani 2,451,296, Ziwa Tanganyika tani 295,000 na Ziwa Nyasa tani 168,000).

32.*Mheshimiwa Spika,* shughuli za uvuvi hufanywa na wavuvi wadogo kwenye maji baridi na ya Kitaifa katika Ukanda wa Bahari ya Hindi na huchangia takriban asilimia 95 ya samaki wote wanaozalishwa nchini. Uvuvi wa kibiashara katika Bahari Kuu hufanywa na meli kubwa kutoka nchi za kigeni. Katika mwaka 2016/2017, jumla ya wavuvi wadogo 203,529 wanaotumia vyombo vya uvuvi 59,338 walijihusisha moja kwa moja na shughuli za uvuvi na kuwezesha kuvunwa kwa tani 362,595 zenye thamani ya shilingi trilioni 1.49 za samaki **(Kiambatisho Na.2a na 2b).**

Vilevile, zaidi ya watu milioni nne wameendelea kunufaika na Sekta ya uvuvi zikiwemo uchakataji wa samaki, utengenezaji wa zana na vyombo vya uvuvi, biashara ndogondogo na mama lishe. Aidha, idadi ya wavuvi imeendelea kuongezeka wakati kiasi cha samaki kinachovunwa kimeendelea kushuka mwaka hadi mwaka kutokana na uvuvi haramu, matumizi ya zana duni na matumizi kidogo ya teknolojia zenye tija. Hali hiyo imejidhihirisha kuanzia mwaka 2013 ambapo kumekuwa na ongezeko la asilimia 10.96 ikilinganishwa na idadi ya wavuvi mwaka 2016, wakati uvunaji wa samaki umeonekana kupungua kwa asilimia 3.35 katika kipindi husika.

33. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara imeendelea kusimamia sheria, kutoa mafunzo na kudhibiti uvuvi haramu kwa ajili ya uvuvi endelevu; kuhamasisha ukuzaji viumbe kwenye maji na kuwezesha na kuratibu upatikanaji wa vifaranga bora vya samaki, kuimarisha vituo vitano (5) na kuanzisha kituo cha ugani cha ufugaji samaki mkoani Simiyu. Aidha, sekta binafsi imeanzisha vituo vitano (5) vya ukuzaji viumbe kwenye maji na kufikia vituo 13. Vilevile, mabwawa ya samaki yameongezeka na kufikia 22,702 mwaka 2016/2017 ikilinganishwa na mabwawa 22,545 mwaka 2015/2016 ambayo imewezesha

kuongezeka kwa uzalishaji wa samaki kwenye mabwawa kutoka wastani wa tani 3,613.55 mwaka 2015/2016 hadi tani 11,000 mwaka 2016/2017. Vilevile, Wizara imeendelea kusimamia uvuvi katika Bahari Kuu na ukuzaji viumbe kwenye maji ikiwa ni mkakati wa kuongeza uzalishaji wa samaki. Katika Mwaka 2016/2017, jumla ya leseni 96 za uvuvi zilitolewa kwa meli 27 za kigeni kutoka mataifa ya China, Hispania, Taiwan, Ufaransa, Shelisheli na Mauritania zinazovua katika Bahari Kuu zikiwa na thamani ya shilingi 968,591,643. Katika mwaka 2016/2017, jumla ya tani 39,691.5 za samaki na mazao ya uvuvi yenye thamani ya shilingi bilioni 526.99 yaliuzwa nje ya nchi na kuliingizia Taifa jumla ya shilingi bilioni 14.30 ikiwa ni ushuru (**Kiambatisho Na. 3a na 3b**). Pia, tani 12,743.96 za samaki kutoka nje ya nchi zilihakikiwa na kuruhusiwa kuingizwa nchini kwa ajili ya soko la ndani na kuliingizia Taifa jumla ya shilingi bilioni 10.1 ikiwa ni ushuru.

1.4 HALI YA USHIRIKA

34. ***Mheshimiwa Spika,*** Serikali imeendelea kuimarisha Ushirika katika sekta mbalimbali zikiwemo kilimo, ufugaji, uvuvi, madini, viwanda, nyumba na fedha (SACCOS na Benki). Maeneo yaliyofanyiwa kazi ni pamoja Kuijengea uwezo Tume ya Maendeleo ya Ushirika kutekeleza

majukumu yake; Kuimarisha usimamizi na udhibiti wa Vyama vya Ushirika; Kusimamia misingi ya utawala bora na uwajibikaji katika Vyama vya Ushirika; Kuhamasisha maendeleo ya ushirika katika Sekta mbalimbali; Kuvijengea uwezo wa kiushindani Vyama vya Ushirika katika utafutaji wa masoko ya mazao yao; Kuimarisha teknolojia ya habari na mawasiliano; Kufanya tafiti, mafunzo na kuboresha mifumo ya upatikanaji na utoaji wa taarifa.

35. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara kupitia Tume ya Maendeleo ya Ushirika imeendelea kufanya uhakiki ili kubaini uhai wa Vyama vya Ushirika na kuhamasisha wananchi kuanzisha na kujiunga na Vyama vya Ushirika ambapo hadi kufikia Machi, 2017 idadi ya vyama imefikia 10,596 na wanachama wameongezeka kutoka 1,432,978 hadi kufikia 2,234,016 sawa na ongezeko la asilimia 55.91**(Kiambatisho Na. 4)** Aidha, jumla ya Vyama vipya vya Ushirika 101 vimeanzishwa vikiwemo vya ushirika wa akiba na mikopo (SACCOS) 51, kilimo na Masoko (AMCOS) 21, madini 13, viwanda 1, huduma mbalimbali 8, umwagiliaji 1 na ufugaji 6. Ushirika wa Akiba na Mikopo umeendelea kutoa huduma za kifedha ambapo thamani ya hisa, akiba na amana zimeongezeka kutoka Sh. bilioni 378 mwaka 2015

na kufikia Sh. Bilioni 378.34 mwaka 2016 sawa na ongezeko la asilimia 0.1. Aidha, thamani ya mikopo iliyotolewa kwa wanachama iliongezeka kufikia Shilingi bilioni 855.29 mwaka 2016 kutoka Shilingi bilioni 854.34 mwaka 2015.

36. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara imeendelea kuhimiza matumizi ya Mfumo wa Stakabadhi Ghalani. Mfumo huu umesaidia kupanda kwa bei ya korosho na mapato kwa wakulima kupitia vyama vikuu vya ushirika vya TANECU, MAMCU, RUNALI, Lindi Mwambao, TAMCU na CORECU. Katika msimu wa 2016/17 vyama hivyo viliuza korosho na kuwalipa wakulima jumla ya Shilingi bilioni 809.18 ikilinganishwa na malipo ya Shilingi bilioni 293.09 msimu wa 2015/16. Aidha, kwa zao la kahawa vyama vimekusanya na kuuza kahawa yenye thamani ya shilingi bilioni 296.47 sawa na asilimia 27 ya mauzo yote ya kahawa.

37. ***Mheshimiwa Spika,*** wanachama wa vyama vya ushirika wameendelea kuhamasishwa kujiunga na mifuko ya hifadhi ya jamii ukiwemo NSSF ambapo kupitia "Wakulima Scheme" idadi ya wanachama wa vyama vya ushirika waliojiunga na mfuko imeongezeka kutoka 78,747 mwaka 2015 hadi 90,047 mwaka 2016.

2.0 MAPATO NA MATUMIZI YA FEDHA KATIKA KIPINDI CHA MWAKA 2016/2017

FUNGU 43: KILIMO

Makusanyo ya Maduhuli

38. *Mheshimiwa Spika,* Wizara ya Kilimo Mifugo na Uvuvi kwa mwaka 2016/2017 ilikadiria kukusanya mapato ya Shilingi **4,017,010,000** kupitia Fungu 43, kutokana na vyanzo mbalimbali. Hadi kufikia tarehe 30 Aprili, 2017 Wizara ilikusanya jumla ya Shilingi **3,299,773,587.22** sawa na asilimia **82.15** ya makadirio na Wizara inaendelea kukusanya maduhuli hayo.

Fedha Zilizoidhinishwa

39. *Mheshimiwa Spika,* Wizara ya Kilimo Mifugo na Uvuvi kupitia Fungu 43 ilitengewa jumla ya Shilingi **210,359,133,000**. Kati ya Fedha hizo, Shilingi **109,831,636,000** ni Fedha za matumizi ya kawaida na Shilingi **100,527,497,000** ni Fedha za maendeleo.

Matumizi ya Bajeti ya Kawaida

40. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2016/2017, Fungu 43 lilitengewa jumla ya Shilingi **109,831,636,000**. Aidha, Wizara ilipokea kiasi cha Shilingi **3,337,655,152.20** kwa ajili ya kulipia madeni ya watumishi, wazabuni na wakandarasi wa maghala na skimu za umwagiliaji na kufanya fedha zilizoidhinishwa kuongezeka hadi kufikia Shilingi **113,169,291,152.** Hivyo, kati ya fedha hizo Shilingi **43,417,238,000** ni kwa ajili ya mishahara ya Watumishi wa Wizara na Bodi/Taasisi, na Shilingi **69,752,053,153** ni kwa ajili ya matumizi mengineyo. Kati ya fedha za matumizi mengineyo, Jumla ya Shilingi **15,000,000,000** ni kwa ajili ya ununuzi wa nafaka, Shilingi **20,000,000,000** kwa ajili ya ruzuku ya mbolea, Shilingi **15,220,520,000** Ruzuku kwa Mashirika ya Ndani, Shilingi **3,500,000,000** kwa ajili ya Chakula cha Wanafunzi, Shilingi **5,000,000,000** ruzuku ya Madawa ya Viuatilifu na Shilingi **11,031,533,153** ni kwa ajili ya matumizi ya Idara, Vitengo na Vituo vya Wizara.

41. ***Mheshimiwa Spika,*** hadi kufikia tarehe 04, Mei 2017 jumla ya Shilingi **61,702,709,784** za matumizi ya kawaida zimetolewa sawa na asilimia **54.52** ya fedha zilizoidhinishwa. Aidha, fedha zilizotumika ni Shilingi **59,056,706,476** sawa na

asilimia **95.09** ya fedha zilizotolewa. Kati ya fedha hizo Shilingi **32,339,782,582** ni mishahara ya Fungu 43 na Bodi /Taasisi na Shilingi **26,716,923,894** ni matumizi mengineyo.

Matumizi ya Bajeti ya Maendeleo

42. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka wa 2016/2017, Wizara ya Kilimo Mifugo na Uvuvi ilitengewa jumla ya Shilingi **100,527,497,000** kupitia Fungu 43 kwa ajili ya kutekeleza Miradi ya Maendeleo. Aidha, Wizara ilipokea fedha kwa ajili ya kulipia madeni ya wakandarasi wa skimu za umwagiliaji na kufanya fedha zilizoidhinishwa kuongezeka hadi kufikia Shilingi **101,527,497,000**. Hivyo, kati ya fedha hizo, Shilingi **23,000,000,000** ni Fedha za ndani na Shilingi **78,527,497,000** ni Fedha za nje. Hadi kufikia tarehe 04, Mei 2017 Shilingi **3,369,416,666** zimetolewa sawa na asilimia **3.31** ya Fedha zilizoidhinishwa. Matumizi ni Shilingi **2,877,137,820** sawa na asilimia **85.39** ya Fedha zilizotolewa. Kati ya Fedha hizo Shilingi **1,806,022,404** ni Fedha za ndani na Shilingi **1,071,115,416** ni Fedha za nje.

FUNGU 99: MIFUGO

Makusanyo ya Maduhuli

43. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2016/2017, Wizara kwa upande wa Idara Kuu za Mifugo na Uvuvi ilitarajia kukusanya kiasi cha shilingi **35,191,332,382.00.** Hadi kufikia mwezi Aprili 2017, kiasi cha shilingi **26,972,495,687** kimekusanywa na Wizara ikiwa ni sawa na asilimia **77** ya lengo la makusanyo. Kati ya hizo Shilingi 10,952,827,500 ni za Sekta ya Mifugo na Shilingi 16,019,668,687 za Sekta ya Uvuvi.

Fedha Zilizoidhinishwa

44. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2016/2017 Wizara kupitia Idara Kuu za Mifugo na Uvuvi imetengewa kutumia jumla ya shilingi **60,013,252,440.56**. Kati ya kiasi hiki, shilingi **44,140,037,440.56** ni kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida na shilingi **15,873,215,000** ni kwa ajili ya kutekeleza Miradi ya Maendeleo.

Matumizi ya Bajeti ya Kawaida

45. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2016/2017 Wizara kupitia Fungu 99: Mifugo na Uvuvi ilitengewa kiasi cha shilingi **44,140,037,440.56** kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida. Kati ya hizo, shilingi **22,260,324,000** ni za

mishahara na shilingi **21,879,713,440.36** ni za Matumizi Mengineyo. Hadi kufikia mwezi Aprili 2017, jumla ya shilingi **29,845,921,489.56** zimetolewa, sawa na asilimia **68** kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida, kati ya shilingi **44,140,037,440.36** zilizotengwa. Kati ya hizo, shilingi **21,915,681,063** ni kwa ajili ya Mishahara ya Watumishi wa Wizara (PE) na shilingi **7,930,240,426.56** ni kwa ajili ya Matumizi Mengine (OC).

Matumizi ya Bajeti ya Maendeleo

46. ***Mheshimiwa Spika,*** Katika mwaka wa 2016/2017, Wizara kupitia Fungu 99: Mifugo na Uvuvi ilitengewa kiasi cha shilingi **15,873,215,000** kwa ajili ya kutekeleza miradi ya maendeleo. Kati ya hizo, shilingi **8,000,000,000 (50.4%)** ni fedha za ndani na shilingi **7,873,215,000 (49.60%)** ni fedha za nje. Programu zilizotekelezwa ni Programu ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo (ASDP II); na Mradi wa South West Indian Ocean Fisheries Governance and Shared Growth – SWIOFish. Hadi kufikia mwezi Machi, 2017, kiasi cha shilingi **1,252,230,662.49 (12.3%**) ya bajeti iliyoidhinshwa ya shilingi **15,873,215,000** kimetolewa. Kati ya hizo,

fedha za ndani ni shilingi **280,000,000** (**4**%) na fedha za nje ni shilingi **972,230,662.49** (**12.3%**).

FUNGU 24: USHIRIKA

Fedha Zilizoidhinishwa

47. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka wa fedha wa 2016/2017, Wizara kupitia Fungu 24 ilitengewa jumla ya Shilingi **4,894,921,000**. Ukomo wa Bajeti ya Fungu 24 umeongezeka kwa kiasi cha Shilingi **175,387,754.68** zilizotolewa na Hazina kwa ajili ya malipo ya madeni ya watumishi wa Tume na hivyo kufikia Ukomo wa Shilingi **5,070,308,754.68**.

48. ***Mheshimiwa Spika,*** katika fedha hizo, Shilingi **1,616,345,000** ni fedha za matumizi mengineyo ambapo Shilingi **644,507,000** ni za Tume ya Maendeleo ya Ushirika na Shilingi **971,838,000** ruzuku ya ndani kwa COASCO. Jumla ya Shilingi **3,278,576,000** zilitengwa kwa ajili ya mishahara ambapo Shilingi **1,833,182,000** ni mishahara ya watumishi wa Tume na Shilingi **1,445,394,000** ni kwa ajili ya COASCO. Aidha, katika mwaka 2016/2017, Tume ya Maendeleo ya Ushirika haikutengewa fedha za bajeti ya matumizi ya maendeleo.

Matumizi ya Bajeti ya Kawaida

Mheshimiwa Spika, hadi tarehe 30 Aprili, 2017 fedha za matumizi ya kawaida zilizopokelewa kutoka Hazina ni Shilingi **3,425,573,146.45** sawa na asilimia **67.6** ya kiasi kilichoidhinishwa. Matumizi yaliyofanyika ni Shilingi **3,423,928,837.53** sawa na asilimia **99.9** ya kiasi cha fedha kilichotolewa.

3.0 UTEKELEZAJI WA MAENEO YA VIPAUMBELE KWA MWAKA 2016/2017 NA MPANGO WA MWAKA 2017/2018

FUNGU 43

49.*Mheshimiwa Spika,* utekelezaji wa Bajeti ya mwaka 2016/2017, umezingatia malengo ya Mpango wa Pili wa Maendeleo wa Miaka Mitano (2016/2017 – 2020/2021); Malengo Endelevu ya Maendeleo (*Sustainable Development Goals - SDGs*); *Tanzania Agriculture and Food Security Investment Plan (TAFSIP)*; na Ilani ya Uchaguzi ya Chama cha Mapinduzi ya mwaka 2015 - 2020. Malengo hayo yalitekelezwa kupitia Programu ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo (*Agricultural Sector Development Program – ASDP*), na Mpango wa Kukuza Kilimo katika Ukanda wa Kusini mwa Tanzania *(Southern Agricultural Growth Corridor of Tanzania – SAGCOT)*. Maeneo mengine yaliyozingatiwa ni pamoja na masuala mtambuka yakiwemo Jinsia, Mazingira, Mabadiliko ya Tabianchi, UKIMWI na Ajira ya Watoto katika Sekta ya Kilimo.

50.*Mheshimiwa Spika,* katika kufanikisha majukumu yake, Wizara imetekeleza Maeneo ya Kipaumbele tisa (9) kupitia Fungu 43 katika Idara, Vitengo, Asasi na Taasisi za Wizara. Maeneo ya kipaumbele yaliyotekelezwa ni kama ifuatavyo:

(i) Kuboresha Mfumo wa Utafiti na Utoaji wa Matokeo ya Utafiti kwa Wadau;

(ii) Kuimarisha usimamizi kabla na baada ya mavuno na kuongeza upatikanaji wa masoko;

(iii) Kuimarisha upatikanaji na utumiaji wa pembejeo, zana za kilimo na huduma za udhibiti;

(iv) Kuimarisha mafunzo ya kilimo na huduma za ugani;

(v) Kuongeza ushiriki wa Vijana katika Kilimo;

(vi) Kuratibu na kuboresha matumizi endelevu ya ardhi ya kilimo kwa kutenga, kupima na kumilikisha maeneo hayo kwa wakulima;

(vii) Kuunda na kupitia Sera, Mikakati na Mifumo ya kisheria katika Sekta ndogo ya mazao;

(viii) Kuwezesha uwekezaji wa Sekta binafsi katika kilimo;

(ix) Kuimarisha uratibu, ufuatiliaji na tathmini katika Sekta ya kilimo;

3.1 KUBORESHA MFUMO WA UTAFITI NA UTOAJI WA MATOKEO YA UTAFITI KWA WADAU

51. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara kupitia Vituo vya Utafiti na kwa kushirikiana na Taasisi Binafsi za kilimo imegundua na kuidhinisha mbegu bora mpya 35 (21 Wizara na 14 Taasisi Binafsi) za mazao ya Maharage, Viazi vitamu, Mahindi, Korosho na Viazi mviringo (**Kiambatisho Na. 5)**. Aidha, Wizara imezalisha Mbegu mama na za awali (*Breeder and Pre- basic seeds*) za mazao mbalimbali za msimu 2015/2016. Mbegu mama zilizozalishwa ni: Pamba kilo 2,600 na Viazi mviringo miche 60,000. Mbegu za awali zilizozalishwa ni: Pamba kilo 21,600; Muhogo pingili 2,008,000; Viazi vitamu vipando 3,476,750; Viazi mviringo kilo 5,150; Mpunga kilo 2,940; Mahindi kilo 11,300; Ngano kilo 1,560; Soya kilo1,900; Maharage kilo 43,900; Migomba miche 1,830 na Parachichi miche 3,390. Pia vizazi (*germplasm*) 1,228 vya mbegu za Mpunga na 172 vya Ulezi vilikusanywa na kutunzwa Vituoni. Ororodha ya aina ya mbegu na za awali zilizozalishwa ni kama zinavyoonekana kwenye (**Kiambatisho Na.6).**

52. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara kwa kushirikiana na Halmashauri imeendelea kutoa

elimu kwa wakulima wa Kanda ya Kaskazini kuhusu ugonjwa mpya wa Mahindi (*Maize Necrosis Lethal Disease-MNLD*) na dalili zake. Takribani wakulima 3,000 wa Kanda ya Kaskazini wana ufahamu kuhusu ugonjwa wa MNLD na dalili zake kupitia semina zilizofanyika kila wilaya na matangazo ya redio na runinga. Pia, Wizara imeendelea kushirikiana na Tume ya Sayansi na Teknolojia na CIMMYT kufanya utafiti na wanatarajia kutoa aina 10 za mbegu zinazoonyesha kustahimili ugonjwa huo, zikishapitishwa zitapelekwa kwa wadau wa kilimo.

53.*Mheshimiwa Spika,* Wizara imeendelea na utafiti wa zao la mpunga, ambapo matokeo yameonesha kuwa, mkulima akitumia mbegu bora za mpunga kwenye kilimo shadidi huongeza mavuno mara tatu zaidi ya mkulima aliyetumia mbegu za asili. Pia, utafiti umethibitisha kuwa mkulima aliyetumia mbegu bora za Mpunga katika kilimo shadidi alipata faida ya Shilingi 1,126,500 kwa hekta ambayo ni mara saba zaidi ya mkulima aliyetumia mbegu za asili. Hata hivyo, uzoefu wa utekelezaji wa Kilimo Shadidi katika maeneo mbalimbali ya nchi yameonesha kuwa, kilimo hicho kimeongeza mavuno mara mbili

kutoka magunia kati ya 15-20 kwa ekari hadi 30-40 kwa ekari.

54. ***Mheshimiwa Spika,*** Vilevile, Wizara imeendelea na utafiti wa kuboresha Rutuba ya Udongo kwa kutumia Udhibiti Husishi (*Intergrated Soil Fertility Management – ISFM*). Utafiti huo umethibitisha kuongezeka kwa mavuno ya Pamba kutoka wastani wa kilo 728 hadi kilo 985 kwa misimu 3 kwa hekta katika maeneo ya Ukiriguru, Mkanza, Ipililo-Maswa na Mwamishali-Meatu. Wastani wa nyongeza kwa mashamba ya majaribio kituoni ilikuwa asilimia 18 na kwa mashamba ya wakulima ni asilimia 12.

55. ***Mheshimiwa Spika,*** Muswada wa kuunda Sheria ya kuanzishwa Taasisi ya Utafiti wa Kilimo (TARI) uliwasilishwa na kupitishwa na Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Muswada huo ulisainiwa na Mheshimiwa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania Septemba 23, 2016. Vilevile, Waziri mwenye dhamana alisaini *notice* ya kuridhia kuanzishwa kwa TARI Januari 20, 2017.

56. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2017/2018, Wizara itakamilisha Muundo wa Taasisi na wa Utumishi pamoja na kanuni zitakazofafanua utekelezaji wa sheria iliyoanzisha

Taasisi ya Utafiti (TARI). Pia kupitia Programu ya ASDP II Wizara itakarabati na kuvipatia vifaa muhimu vya kufanyia utafiti vituo 7 vya Utafiti nchini ili viweze kuendesha utafiti kwa mazao ya kipaumbele katika mnyororo wa thamani (CVCs) na kukarabati Kituo cha Taifa cha Utunzaji Nasaba za mimea (*National Plant Genetic Resource Centre*) ili kiweze kutoa huduma bora. Wizara pia kupitia Mradi wa ERPP itazalisha tani 10 za mbegu mama za mpunga na kusafisha aina 11 za mbegu ya mpunga kwa lengo la kutumiwa na wakulima. Vilevile, Wizara itaendelea kuzalisha mbegu mama za mazao ya kilimo; kufanya utafiti wa mazao yenye thamani kubwa; yanayostahimili magonjwa na wadudu na kukarabati miundo mbinu ya vituo vya utafiti wa kilimo.

3.2 KUIMARISHA USIMAMIZI KABLA NA BAADA YA MAVUNO NA KUONGEZA UPATIKANAJI WA MASOKO

57. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2016/2017, Wizara imeendelea kuongeza upatikanaji wa masoko ya mazao ya kilimo ili kuwanufaisha wakulima wadogo. Wizara kupitia Bodi ya Nafaka na Mazao Mchanganyiko imenunua tani 3,300.04 za Mahindi kutoka kwa wakulima wa Mikoa ya Iringa, Njombe na Ruvuma na kuongeza thamani ya zao kwa kusagisha tani 1,047.8 za Mahindi ambapo tani 896.8 ni za unga na tani 145.2 ni za pumba zilipatikana.

58. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara kupitia Mradi wa ERPP inakamilisha utaratibu wa kujenga maghala matano (5) katika skimu za umwagiliaji za Njage, Mbogo Komtonga, Msolwa Ujamaa, Mvumi na Kigugu katika mkoa wa Morogoro kwa lengo la kuhifadhi mazao, kuimarisha usalama wa chakula na kuongeza kipato cha mkulima. Vilevile, Wizara kupitia Programu ya ASDP imeweka vifaa vya kutunza ubora wa nafaka katika maghala 79 yanayohifadhi Mahindi katika Mikoa ya Rukwa – Halmashauri ya Kalambo (9), Ruvuma – Songea Vijijini (20), Songwe – Mbozi

Vijijini (20), Mbeya – Mbeya Vijijini (13), Iringa – Mufindi (10), Njombe - Njombe Vijijini (7).

59. ***Mheshimiwa Spika,*** katika kuongeza thamani ya mazao Wizara kupitia Mradi wa Sera na Maendeleo ya Rasilimali Watu (*Policy and Human Resource Development - PHRD*) imenunua mashine 14 za kusindika mpunga katika skimu za Mombo (Korogwe), Kivulini (Mwanga), Mawemairo (Babati), Ipatagwa, Ituro na Mbuyuni (Mbarali), Lekitatu (Meru), Mkula (Kilombero), Musa Mwinjanga (Hai), Nakahuga (Songea), Magozi (Iringa Vijijini), Kilangali (Kilosa), Mkindo (Mvomero) na BIDP (Bagamoyo). Mashine hizo zina uwezo wa kusindika kati ya tani 10 hadi 30 kwa siku. Mzabuni kwa kushirikiana na Wizara anaendelea kutoa mafunzo ya uendeshaji na utunzaji kwa waendesha mitambo 28 (*Plant Operators*) na Maafisa Zana 12 kutoka kwenye skimu na Halmashauri husika.

60. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara imefanya tathmini katika Halmashauri za Mikoa 12 ya Mwanza (Sengerema, Buchosa, Kwimba na Misungwi), Simiyu (Meatu, Maswa na Itilima), Geita (Geita Vijijini, Bukombe na Masumbwe), Tabora (Igunga, Kaliua na Nzega), Kigoma (Kakonko, Kasulu na Uvinza), Shinyanga

(Msalala, Shinyanga Vijijini, Kishapu na Kahama Mjini), Dodoma (Bahi, Chemba na Mpwapwa), Singida (Iramba, Ikungi na Mkalama), Tanga (Lushoto, Handeni na Kilindi), Morogoro (Kilombero, Kilosa na Mvomero), Arusha (Karatu, Meru, Arusha Manispaa na Longido) na Manyara (Mbulu, Kiteto na Babati) kwa lengo la kufahamu mahitaji ya ukarabati; ujenzi wa maghala mapya kwa ajili ya hifadhi ya mazao ya Mpunga au Mahindi; na kubaini matumizi ya maghala yaliyojengwa na Wizara kupitia Miradi mbalimbali. Tathmini imebaini mahitaji ya maghala mpya 130 na ukarabati wa maghala 276 ambayo hayatumiki ipasavyo.

61. ***Mheshimiwa Spika,*** katika tathmini zilizofanyika (tathmini ya awali na ya kina) zilibaini uwepo wa upugufu wa chakula uliosababishwa na changamoto mbalimbali ikiwemo na ukame. Wizara katika kukabiliana na changamoto hizo katika baadhi ya maeneo yakiwamo ya Halmashauri zilizobainishwa kuwa na maeneo yenye upungufu wa chakula, jumla ya tani 1,969 za mbegu bora za Mahindi na Mtama zinazokomaa kwa muda mfupi na kustahimili ukame zilihitajika. Hadi kufikia mwezi Machi, 2017 Wizara kupitia Wakala wa Mbegu za Kilimo (ASA), Makampuni Binafsi na Mawakala wa

Pembejeo walisambaza tani 377.4 za mbegu za Mahindi, tani 100 za Mtama na tani 20 za Mpunga katika maeneo hayo. Vilevile, Wizara kupitia Vituo vya Utafiti vya Kanda imesambaza jumla ya vipando 14,252,000 zikiwemo pingili 12,772,000 za Muhogo na 1,480,000 za Viazi vitamu. Aidha, Serikali na wadau mbali mbali ilifanya juhudi mahsusi kwa ajili ya kukabiliana na athari za tetemeko na ukame uliojitokeza katika mkoa wa Kagera. Juhudi hizo ni pamoja na kutoa chakula, madawa na mahitaji mengine. Wizara kwa kushirikiana na FAO imeanza kutekeleza mradi wa kurejesha hali ya utengemano wa jamii (*Restorations of livelihood of community affected by earthquake and prolonged drought*) katika Halmashauri za mkoa wa Kagera. Mradi huu utagharimu kiasi cha **dola za kimarekani 299,000** sawa na **shilingi 668,265,000** na utanufaisha watu 5,000 na utatekelezwa kwa kipindi cha miaka miwili.

62. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara pamoja na kutumia mfumo uliopo wa ukusanyaji wa takwimu za uzalishaji wa mazao ya chakula hapa nchini, bado inakumbana na changamoto ya usahihi wa takwimu na upatikanaji kwa wakati. Katika kukabiliana na changamoto hizo, Wizara kwa kushirikiana na Shirika la Kilimo na Chakula

la Umoja wa Mataifa (FAO) na Ofisi ya Taifa ya Takwimu iliandaa na inatekeleza mradi wa majaribio wa mfumo ulioboreshwa wa ukusanyaji wa takwimu za utabiri na makadirio ya hali ya chakula nchini (*Support for improving the reliability of food crop production forecast data in Tanzania*) kwa kutumia teknolojia ya *GIS and Remote Sensing.* Majaribio ya mradi huu yameanza kutekelezwa katika Halmashauri za mkoa wa Morogoro. Aidha, mradi huu utapanuliwa na kuzishirikisha Halmashauri za mikoa ya Ruvuma, Singida na Kagera na baadaye nchi nzima.

63.*Mheshimiwa Spika,* taarifa ya Mamlaka ya Hali ya Hewa Tanzania (TMA), ilionyesha kuwa katika kipindi cha mwezi Machi hadi Mei, 2017 mvua zilitarajiwa kuwa za wastani katika maeneo mengi ya nchi. Kutokana na mwelekeo huu wa mvua, mazao yaliyoko mashambani katika mikoa inayopata mvua za msimu yanatarajiwa kutoa mavuno ya kuridhisha. Aidha, kwa upande wa mikoa iliyokosa mvua za vuli wakulima walipanda mazao na yako katika hatua mbali mbali za ukuaji. Kwa ujumla mwenendo wa unyeshaji wa mvua katika maeneo mengi ya nchi ni wa kuridhisha na inatarajiwa kuwa na mavuno mazuri. Wizara kwa kushirikiana na Mikoa inaendelea na juhudi za kuhamasisha wananchi

kupanda mazao yanayokomaa mapema na kustahimili ukame na kutumia vizuri mvua zinazoendelea kunyesha.

64.*Mheshimiwa Spika,* Wakala wa Taifa wa Hifadhi ya Chakula (NFRA) kwa mwaka wa fedha 2016/2017 ulipanga kununua jumla ya tani 100,000 za chakula. Hadi kufikia tarehe 30 Machi, 2017, Wakala umenunua jumla ya tani 62,099.319 za mahindi sawa na asilimia 62 ya lengo ililojiwekea. Aidha, akiba ya chakula hadi kufikia tarehe 30 Machi, 2017 ni tani 86,443.773.

65.*Mheshimiwa Spika,* usalama wa chakula hapa nchini unakabiliwa na changamoto nyingi zikiwamo za upotevu wa mazao kabla na baada ya mavuno na sumu kuvu (*Afflatoxin*). Ili kukabiliana na changamoto hizo, Wizara kwa kushirikiana na wadau mbalimbali imekamilisha kuandaa Mkakati wa Kitaifa wa Hifadhi ya Mazao (*National Post harvest Management Strategy*) kwa lengo la kuwa na dira ya kupunguza upotevu unaojitokeza katika mazao ya chakula na upo katika hatua ya kujadiliwa na wadau mbalimbali katika ngazi ya kanda.

66.*Mheshimiwa Spika,* itakumbukwa kuwa mwaka 2016, wilaya za Chemba na Kondoa mkoani Dodoma na Kiteto mkoani Manyara

zilikabiliwa na tatizo kubwa la sumu kuvu na kupelekea vifo vya watu 9. Kufuatia tatizo hili, Serikali ilichukua hatua mbalimbali za kukabiliana na tatizo hilo. Mojawapo ya hatua zilizochukuliwa na Wizara ni kuandaa Andiko lililowasilishwa FAO na kupata ufadhili wa kudhibiti sumukuvu katika mikoa hiyo. Jumla ya **dola za kimarekani 151,000 sawa na shilingi milioni 300** zimetolewa na utekelezaji umeanza. Aidha, Wizara iliandaa Andiko Shindani la mradi (*Call for Proposal*) lililotangazwa na Umoja wa Afrika (AU) kupitia *Global Agriculture and Food Security Programme* – GASFP. Mradi huu *(Tanzania Initiative for Preventing Aflatoxin Contamination –TANIPAC)* utahusisha Udhibiti wa Sumukuvu kwa mazao ya mahindi na karanga**.** Ninapenda kulifahamisha Bunge lako tukufu kwamba Wizara imepata tuzo ya ushindi (*award*) kwa Andiko ililoliwasilisha na imepata fedha za msaada (*Grant*) wa kiasi cha **dola za kimarekani milioni 20 ambazo ni sawa na shilingi bilioni 44.** Wizara imeanza kuandaa Andiko la kina *(Detailed Proposal)* na mradi huu utatekelezwa kwa kipindi cha miaka mitano.

67. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2017/2018, Wizara kwa kushirikiana na Shirika la Kilimo na Chakula la Umoja wa Mataifa (FAO) na Ofisi ya Taifa ya Takwimu itaendelea kutekeleza

mradi wa majaribio wa mfumo ulioboreshwa wa ukusanyaji wa takwimu za utabiri na makadirio ya hali ya chakula nchini (Support for improving the reliability of food crop production forecast data in Tanzania). Majaribio ya mradi huu yameanza kutekelezwa katika Halmashauri za mkoa wa Morogoro. Aidha, mradi huu utapanuliwa na kuzishirikisha Halmashauri za mikoa ya Ruvuma, Singida na Kagera na baadaye nchi nzima. Vilevile Wizara kupitia Programu ya ASDP II itaboresha mfumo wa kielektroniki wa kukusanya taarifa za mvua katika vituo 600 vya mvua katika mikoa ya Tanzania Bara kwa lengo la kuboresha upatikanaji wa takwimu za mvua ili kutoa ushauri sahihi kwa wakulima na kuboresha uchambuzi wa takwimu za hali ya uzalishaji wa mazao ya chakula nchini. Wizara kwa kushirikiana na Mamlaka ya Hali ya Hewa Tanzania, Ofisi ya Rais TAMISEMI pamoja na wadau wengine itaendelea kutoa elimu na ushauri kwa wakulima juu ya matumizi sahihi ya taarifa zinazotolewa kuhusu hali ya hewa nchini.

68. ***Mheshimiwa Spika,*** katika kuimarisha ubora na usalama wa mazao ya chakula nchini Wizara kupitia Programu ya ASDP II itajenga makaushio (*drying platforms*) ya kisasa 30 na kusambaza vifaa vya kukaushia *(drying sheets)* 30 kwa wakulima wa

nafaka, katika Halmashauri za Sikonge, Chemba, Kondoa, Chamwino, Kiteto na Manispaa ya Dodoma kwa lengo la kudhibiti sumukuvu na madhara yake. Sambamba na hilo Wizara kwa kushirikiana na wadau wengine itaainisha maeneo muhimu katika mnyororo wa thamani ambapo athari ya sumukuvu ni kubwa na kuweka mikakati ya udhibiti ikiwemo kuandaa miongozo ya kufundishia wakulima kuhusu madhara na udhibiti wa sumukuvu katika mazao ya chakula. Aidha, Wizara kwa kushirikiana na wadau mbalimbali itaendelea kutekeleza miradi wa kuthibiti Sumukuvu (Tanzania Initiative for Preventing Aflatoxin Contamination –TANIPAC) katika Wilaya 18 za Tanzania Bara na Wilaya 2 za Tanzania Zanzibar katika mikoa ya Dodoma, Manyara, Tabora, Kigoma, Morogoro, Ruvuma na Mtwara kwa Tanzania Bara na Wilaya 2 kutoka Tanzania Zanzibar.

69.*Mheshimiwa Spika,* katika kuhakikisha mazao ya wakulima yanaongezewa thamani na kuwa na soko zuri, Wizara kupitia Programu ya ASDP II itajenga maghala manne yenye uwezo wa kuhifadhi tani 1,000 katika Mikoa ya Singida (Mahindi), Mwanza (Mpunga), Kigoma (Mahindi) and Manyara (Mahindi). Vilevile, Wizara itakamilisha ujenzi wa masoko na maghala ya

kimkakati katika mipaka ya Mulongo, Sirari, Kabanga, Kahama na Kyerwa-Nkwenda ili kuleta ufanisi katika biashara za mipakani na kudhibiti wafanyabiashara kutoka nje ya nchi kuingia moja kwa moja mashambani na kununua mazao ya wakulima kwa bei ndogo.

70.***Mheshimiwa Spika,*** kupitia Mradi wa ERPP, Wizara itajenga maghala matano (5) yenye uwezo wa kuhifadhi tani 8,400 katika skimu za umwagiliaji za Njage (1,700), Msolwa Ujamaa (3,400), Mvumi (1,300), Kigugu (1,000) na Mbogo Komtonga (1,000). Vilevile, Wizara kupitia Programu ya ASDP II itakamilisha ujenzi/ukarabati wa maghala 33 katika Wilaya za Iringa, Njombe, Nsimbo, Mlele na Songea kwa ajili ya hifadhi ya Mahindi. Kupitia maghala haya wakulima watahifadhi na kuuza mazao yao kwa pamoja, watajengewa uwezo kuhusu umuhimu na uendeshaji wa ushirika, masoko na ujasiriamali wa kilimo, matumizi ya teknolojia bora za hifadhi ya nafaka ili kupunguza upotevu, kulinda ubora na usalama wa mazao na kupanga madaraja ya mazao yao ili kupata soko zuri. Wizara kwa kushirikiana na wadau mbalimbali itaendelea kutekeleza Mkakati wa Kitaifa wa Hifadhi ya Mazao (*National Post harvest Management Strategy*)

kwa lengo la kupunguza upotevu wa mazao ya chakula nchini.

71. ***Mheshimiwa Spika,*** ili kuongeza upatikanaji wa masoko ya mazao ya kilimo, Wizara kupitia Bodi za Mazao itaendelea kuimarisha soko la mazao ya asili ya biashara ili kuwanufaisha wakulima wadogo. Kwa upande wa mazao ya jamii ya Mikunde na zao la Muhogo, Wizara itahamasisha wakulima kuzalisha Muhogo kibiashara ili kukidhi soko la China na mazao ya jamii ya Mikunde kwa soko la India.

72. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara kupitia Programu ya ASDP II itashirikiana na Sekta Binafsi kuanzisha viwanda vidogo vya usindikaji mazao vijijini ili kuongeza thamani ya mazao. Wizara itasimamia na kufanya tathmini ya ufanisi wa mashine za kuvuna, kupura, kukata na kukoboa mpunga kwa matumizi endelevu katika skimu 14 za umwagiliaji. Vilevile, Wizara kwa kushirikiana na Sekta Binafsi itatoa mafunzo kwa wakulima na vikundi juu ya matumizi bora ya utumiaji mashine ili kupunguza hasara itokanayo na upotevu wa mazao shambani *(reduce post-harvest losses)*.

3.3 KUIMARISHA UPATIKANAJI NA UTUMIAJI WA PEMBEJEO, ZANA ZA KILIMO NA HUDUMA ZA UDHIBITI

Upatikanaji wa Pembejeo za Kilimo

73. ***Mheshimiwa Spika,*** Tanzania ni nchi mojawapo Barani Afrika kusini mwa jangwa la Sahara yenye matumizi ya chini sana ya mbolea katika ngazi ya wakulima wadogo *(smallholder farmers)*.Azimio la Maputo *(The Maputo Declaration, 2003)* liliazimia masuala mbalimbali katika kilimo, pamoja na mambo mengine; kuongeza matumizi ya mbolea katika eneo la ukanda wa SADC kufikia angalau kilo 50 za virutubisho kwa hekta. Kwa sasa Tanzania imefikia kiwango cha kilo 19 za virutubisho kwa hekta ambayo ni sawa na asilimia 38 ya lengo. Aidha matumizi haya yamekuwa changamoto kubwa kwa serikali. Kwa miaka hamsini iliyopita Wizara ya Kilimo imekuwa ikiweka mikakati na mifumo mbalimbali yenye lengo la kuongeza matumizi na upatikanaji wa mbolea kwa wakulima wadogo ili kuongeza uzalishaji wenye tija. Katika mwaka 2016/2017, upatikanaji wa mbolea umefikia tani 277,935 sawa na asilimia 57 ya mahitaji ya tani 485,000 ya mbolea.

74. ***Mheshimiwa Spika,*** Serikali iliwezesha utoaji wa ruzuku ya mbolea kwa wakulima wa Mazao ya Mahindi na Mpunga katika mikoa 25 ya Tanzania Bara kwa kaya 378,900 kupitia Kampuni ya Mbolea Tanzania - TFC. Hadi mwezi Machi 2017, jumla ya tani 30,823 kati ya tani 32,394 za mbolea sawa na asilimia 95 ya lengo zilipatikana. Kati ya hizo, tani 12,850 ni za mbolea ya kupandia sawa na asilimia 89 ya lengo la tani 14,421 na tani 17,973 ni za mbolea ya kukuzia sawa na asilimia 100 ya lengo. Tani 26,999 sawa na asilimia 83 zimesambazwa katika vituo vya mauzo vya Kampuni ya TFC katika mikoa 25 ya Tanzania Bara na jumla ya tani 23,515 sawa na asilimia 73 ya lengo zimeshawafikia wakulima na kazi ya usambazaji inaendelea ambapo Kanda ya Mashariki na Kanda ya Kaskazini zoezi la usambazaji limeanza mwezi Machi, 2017. Katika mwaka 2017/2018, Serikali itaendelea kutoa ruzuku ya mbolea kwa ajili ya uzalishaji wa mazao ya Mahindi na Mpunga.

75. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara ilifanya uhakiki wa awali wa madai ya mawakala na makampuni waliosambaza pembejeo za ruzuku msimu wa 2015/2016. Uhakiki huo ulifanyika katika mikoa minane (8) ya Morogoro, Iringa, Njombe, Ruvuma, Songwe, Rukwa, Arusha na Kilimanjaro ambapo

makampuni na mawakala 187 kati ya 280 waliofanya kazi ya kusambaza pembejeo za ruzuku wamehakikiwa na mawakala 93 hawakuhakikiwa kwa sababu mbalimbali. Aidha, Mhe. Waziri Mkuu ameiagiza Wizara ya Fedha na Mipango kufanya uhakiki wa kina kwa mikoa yote 26 ya Tanzania Bara isipokuwa Dar es Salaam katika kipindi cha mwezi mmoja (1) ili madai halali ya mawakala waliosambaza pembejeo kwa wakulima katika msimu wa 2015/2016 yaweze kulipwa.

76. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara kupitia Mamlaka ya Udhibiti wa Ubora wa Mbolea Tanzania (TFRA) imesajili mawakala wa mbolea 311 na imetoa vibali 172 vya kuingiza mbolea nchini. Aidha, tani 297,000 za mbolea ziliingizwa nchini na tani 140,000 zilitolewa nje ya nchi hadi Machi, 2017. Kati ya kiasi kilichotolewa nje ya nchi, tani 74,000 ni za mbolea ya Minjingu iliyopelekwa katika nchi za Kenya, Uganda na Afrika Kusini.

77. ***Mheshimiwa Spika,*** TFRA imefanya ukaguzi wa maghala na maduka na kutoa elimu kwa wafanyabiashara wa mbolea katika mikoa ya Mbeya, Njombe, Ruvuma, Morogoro, Iringa, Arusha na Dar es Salaam. Pia ukaguzi maalum wa

mbolea za kilimo cha Tumbaku zinazosimamiwa na Vyama vya Ushirika wa Tumbaku umefanyika katika mikoa ya Iringa, Mbeya, Katavi, Kigoma, Tabora, Shinyanga na Singida. Vilevile, Mamlaka ilifanya mapitio ya Kanuni za Mbolea za mwaka 2011 ili kuondoa changamoto zilizojitokeza katka utekelezaji wake ili kuboresha mazingira ya biashara ya mbolea. Wizara kupitia TFRA imeandaa Kanuni ya Manunuzi ya Mbolea kwa Pamoja za mwaka 2017 (*Fertilizer Bulk Procurement Regulations, 2017*) na mwongozo wa utekelezaji kwa madhumuni ya kuongeza upatikanaji na kupunguza bei za mbolea kwa Mkulima.

78.*Mheshimiwa Spika,* msimu 2017/2018 mfumo wa uagizaji wa mbolea kwa pamoja utaanza kwa kuagiza aina mbili tu za mbolea ambazo ni; mbolea ya kupandia *(DAP)* na mbolea ya kukuzia *(UREA)* kwa kuwa zinatumika kwa wingi. Mbolea zingine hususan NPK, CAN, SA, MOP, TSP, blends mbalimbali, Biofertilizers na zile za maji "foliar" zitaendelea kuletwa kwa utaratibu unaotumika sasa.

79.*Mheshimiwa Spika,* mfumo unaopendekezwa utakuwa na faida kuu moja ambayo ni ongezeko la matumizi ya mbolea nchini kutokana na sababu zifuatazo:-

-Mfumo huu utasaidia kuimarisha utaratibu wa usambazaji wa mbolea ambapo wadau wote watapata uhakika wa upatikanaji wa mbolea kwa bei ya ushindani.

-Kuwezesha wafanyabaishara wadogo kukua *(locals)* na kushiriki katika biashara ya mbolea hata wenye mitaji midogo watapata fursa ya kuagiza na hivyo kuimarisha mtandao wa usambazaji hadi ngazi ya mkulima.

-Utaratibu huu, utawezesha waagizaji kununua mbolea wakati bei ni ndogo na TFRA kufuatilia bei hiyo na kuioanisha na mazingira ya nchi ili kuepuka mwanya kwa waagizaji kuongeza bei zaidi ya ile iliyonunuliwa kwa bei ndogo. Suala hili litatekelezwa kwa kushirikiana na mashirika ya kimataifa yanayofuatilia mwenendo wa bei za mbolea katika soko la dunia ili mbolea inunuliwe kutoka kwenye viwanda vinavyouza kwa bei ya chini bila kuathiri ubora wake.

80. ***Mheshimiwa Spika,*** makadirio ya mahitaji ya mbegu bora zikiwemo mbegu za nafaka, mikunde na mbegu za mafuta ni tani 60,000 kwa mwaka. Katika mwaka 2016/2017 upatikanaji wa mbegu bora umefikia tani 28,278.2 sawa na

asilimia 47.13 ya mahitaji ya mwaka. Kati ya kiasi cha mbegu bora kilichopatikana tani 11,802.44 zimezalishwa hapa nchini na tani 16,475.76 zimeingizwa kutoka nje ya nchi.

81. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara kupitia Wakala wa Mbegu za Kilimo (ASA) imeongeza uzalishaji wa mbegu bora za nafaka na mikunde kutoka tani 2,804 msimu wa 2015/2016 hadi tani 2,884 msimu 2016/2017 zikiwemo tani 661 za mikunde na tani 2,223 za nafaka ambayo ni sawa na asilimia 92.4 ya lengo la kuzalisha tani 3,120. Vilevile, ASA imezalisha miche bora ya matunda 20,435 sawa na asilimia 68.11 ya lengo na vipando bora vya Muhogo pingili 12,772,210 kwa kushirikiana na Jeshi la Magereza pamoja na Taasisi zisizo za Kiserikali. Uzalishaji huo ni sawa na asilimia 106.43 ya lengo la kuzalisha vipando vya Muhogo pingili 12,000,000. ASA pia kwa kushirikiana na Sekta Binafsi imezalisha tani 1,141 za mbegu ya Mahindi katika shamba la Mbozi.

82. ***Mheshimiwa Spika,*** Vilevile, ASA imeratibu jumla ya mashamba darasa 120 katika Wilaya za Malinyi, Ulanga, Mvomero, Morogoro vijijini, Kilombero, Gairo na Kilosa yanayolenga kusaidia wakulima kuchagua mbegu bora za mpunga tano (5) aina za Nerica 1, Nerica 2, Nerica 4, WABU-450

na Nerica 7 zinazolimwa kwenye maeneo yenye mwinuko (*Upland rice*) na aina saba (7) za TXD 88, MWANGAZA, KALALU, TAI, TXD 306, KOMBOA na SUPA zinazolimwa kwenye mabonde ya umwagiliaji na mabonde yanayotegemea mvua.

83. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2016/2017, Serikali iliwezesha utoaji wa ruzuku ya mbegu kwa wakulima wa Mazao ya Mahindi na Mpunga kwa kaya 378,900 kwa utaratibu wa Wizara kuingia makubaliano na Makampuni yanayozalisha na kuagiza mbegu bora kusambaza na kuuza tani 3,731.5 za mbegu bora zenye ruzuku. Mbegu hizo ni tani 3,407 za Mahindi na tani 333.5 za Mpunga ambazo zilisambazwa katika mikoa 25 ya Tanzania Bara isipokuwa mkoa wa Dar es Salaam.

84. ***Mheshimiwa Spika,*** Aidha katika mwaka 2016/2017 Serikali imetoa ruzuku ambapo jumla ya miche bora ya Kahawa 2,412,805 imezalishwa katika vituo mbalimbali ikiwemo Lyamungo (Miche 535,207), Mbimba (373,267), Ugano (889,580), Mwayaya (67,250), Maruku (467,245) na Sirari (50,256). Miche hiyo iliyozalishwa imesambazwa katika mikoa ya Kilimanjaro, Arusha, Tanga, Manyara na Morogoro; Mbeya,

Katavi; Ruvuma, Njombe, Iringa; Kigoma; Kagera na Mara. Aidha, miche bora ya chai 7,100,000 imezalishwa na Wizara kupitia Wakala wa Kuendeleza Wakulima Wadogo wa Chai (TSHTDA) kwa kushirikiana na *Njombe Outgrowers Services Company* (NOSC) katika eneo la Igominyi Mkoa wa Njombe. Aidha, Serikali imetoa ruzuku kwa ajili viuatilifu vya zao la korosho na ekapaki 1,803,586 za viuatilifu vya zao la pamba.

85.*Mheshimiwa Spika,* Wizara kupitia Taasisi ya Udhibiti wa Ubora Mbegu (TOSCI) imehakiki aina mpya 20 za mbegu ili kulinganisha na aina zingine zilizo kwenye soko (*DUS test*) ambapo aina 15 zimekidhi viwango. Aidha, aina mpya 37 za mbegu zinaendelea kuhakikiwa kubaini ubora na sifa zake ikiwemo kutoa mavuno mengi, uvumilivu wa magonjwa na ukame katika Kanda za Nyanda za Juu Kusini, Mashariki, Kusini, Kaskazini na Kanda ya Ziwa. Vilevile, Taasisi ya Kuthibiti Ubora wa Mbegu (TOSCI) wamekagua jumla ya hekta 4,178 za mashamba ya mbegu ambapo hekta 4,165.5 (99.7%) zilikidhi viwango vya ubora wa mbegu na hekta 12.5 (0.3%) hazikuweza kukidhi viwango.

86. ***Mheshimiwa Spika,*** Aidha sampuli 2,239 za mbegu za mazao mbalimbali zimefanyiwa vipimo vya maabara kwa ajili ya kuangalia usafi na uotaji. Asilimia 98 ya sampuli zote zilikidhi viwango na asilimia 2 ya sampuili zote hazikukidhi viwango, hivyo wazalishaji husika walizuiliwa kuuza mbegu hizo. Vilevile, maduka 296 ya mbegu za kilimo yalikaguliwa ili kuhakiki ubora wa mbegu ambapo asilimia 95 ya sampuli zilikidhi viwango vya uotaji na asilimia 5 ya mbegu hazikukidhi viwango na kuzuiwa kuuzwa.

87.***Mheshimiwa Spika,*** katika kuendeleza biashara ya mbegu kimataifa, Wizara imekamilisha taratibu za kujiunga na mashirika ya kimataifa yanayosimamia ubora wa mbegu na biashara ya kimataifa. Mashirika ambayo tayari tumejiunga nayo ni pamoja **na OECD na UPOV.** Aidha, Serikali inaendelea kukamilisha taratibu za kupata ithibati ya ISTA kwa ajili ya maabara ya mbegu ya Morogoro.

88.***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2017/2018, Serikali itaendelea kutoa ruzuku ya mbegu ya Mahindi na Mpunga kwa kuingia mkataba na makampuni ya mbegu. Aidha, Serikali itatoa ruzuku kwa aili yakuzalisha miche bora ya Chai milioni 10 na miche bora ya Kahawa milioni

12 na; usambazaji wa viatilifu tani 8,600 na lita 980,000 kwa wakulima wa zao la Korosho na ekapaki 1,537,500 za viuatilifu vya zao la Pamba. Aidha, Wizara itafuatilia na kutoa ushauri wa kitaalamu kuhusu pembejeo za kilimo ikiwemo ruzuku ya pembejeo za kilimo katika mikoa na Halmashauri nchini ifikapo Juni 2018.

89.***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2017/2018, Wizara kupitia Wakala wa Mbegu za Kilimo (ASA) imepanga kuzalisha mbegu bora za nafaka na mikunde tani 2,500. Pia kwa kushirikiana na Sekta Binafsi itazalisha tani 1,500 katika shamba la Mbozi. Aidha, itazalisha vipando bora vya Muhogo pingili 24,000,000 na miche bora ya matunda 50,000. Aidha, Wizara kupitia Mradi wa ERPP itaendelea kujenga na kuboresha miundombinu ya umwagiliaji katika shamba la Kilangali, kufanya tathimini ya aina ya mbegu 13 za mpunga kupitia mashamba darasa 120.

90.***Mheshimiwa Spika,*** Wizara kupitia TOSCI itahakiki upya, uhalisia na sifa kwa aina 70 za mbegu mpya na kukagua hekta 10,000 za wakulima wa mbegu. Tangu Desemba, 2016 Tanzania ni mwanachama halali wa *Organization for Economic Cooperation and Development* (OECD). Aidha, kupitia Programu ya ASDP II, TOSCI

itaboresha vitendea kazi na kuimarisha ukaguzi wa mbegu bora za mpunga kabla na baada ya mavuno kupitia Mradi wa ERPP.

Udhibiti wa Visumbufu vya Mimea na Mazao

91. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara imeendelea kudhibiti visumbufu vya milipuko katika maeneo yaliyovamiwa na Nzige, Panya, Kweleakwelea na visumbufu vipya ili kupunguza upotevu wa mimea na mazao. Jumla ya ndege aina ya Kweleakwelea milioni 71.58 ambao wangekula tani 715.8 za mazao wamedhibitiwa nchini katika wilaya za Same katika mashamba ya Skimu ya Umwagiliaji ya Ndungu kwenye kata za Kalemawe, Maore, Ndungu na Kihurio. Katika wilaya ya Moshi Vijijini ndege hao walidhibitiwa katika mashamba ya "Lower Moshi" na Kahe. Milipuko zaidi ya kweleakwelea iliendelea kutokea na kudhibitiwa katika maeneo mbalimbali nchini. Milipuko hiyo ilidhibitiwa katika mkoa ya Dodoma wilaya za Bahi na Chamwino na maandalizi ya udhibiti yanaendelea katika mikoa ya Shinyanga, Mbeya (Mbarali) na Morogoro. Wilaya zingine walipothibitiwa ni Singida vijijini, Ikungi, Iramba, Shinyanga vijijini, Sengerema, Kishapu na Hanang. Aidha, kulitokea milipuko ya viwavijeshi aina ya "*African armyworms*" katika mikoa ya Lindi, Pwani na

Morogoro. Wizara ya Kilimo Mifugo na Uvuvi iligawa viuatilifu na kuratibu udhibiti wa Janga hilo ambao ulifanikiwa vizuri. Aidha, inaendelea kukagua mazao yanayoingia nchini na yanayotoka nje ya nchi, kuboresha vituo vya mipakani, kusajili viuatilifu na kukagua wafanyabiashara wa viuatilifu na kutoa Elimu kwa Wakaguzi.

92. ***Mheshimiwa*** Wizara imefanikiwa pia kudhibiti milipuko ya panya katika eneo la ekari 229.5 katika wilaya ya Shinyanga katika kata za Salawe, Mwenge, Solwa, Mwakitolyo, Lyabusalu na Pandikichiza kwa kutumia kilo 90 za sumu aina ya *Bromodialone*; kilo 4.8 za Zinki; na kilo 288 za chambo. Wizara imeendelea kufuatilia hali ya Nzige wekundu katika mikoa ya Rukwa, Katavi, Kigoma na Tabora ili kuchukua za kudhibiti visumbufu hivyo.

93. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara ilitathmini na kuruhusu uingizwaji wa aina 10 za viumbe marafiki kwa ajili ya udhibiti wa visumbufu kibiolojia kwenye mazao ya Mahindi, Karanga, Mboga, Matunda na Maua. Vilevile, uzalishaji na utunzaji kizazi cha wadudu marafiki mbawakavu na manyigu umeendelea kwenye maabara zilizopo kwenye kituo cha udhibiti wa Visumbufu Kibiolojia kilichopo Kibaha, Pwani.

94. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara kwa kushirikana na Ofisi ya Makamu wa Rais (Mazingira), Shirika la Kilimo na Chakula la Umoja wa Mataifa (FAO) na Halmashauri za Wilaya imetoa mafunzo kwa Maafisa Ugani 180 katika Wilaya za Kondoa, Chemba, Mufindi, Kilolo, Kilombero, Mbalizi na Mpwapwa kuhusu athari na mbinu za kudhibiti sumu kuvu. Wizara pia imetoa elimu kwa wadau 837 kuhusu mbinu za udhibiti wa sumu kuvu kupitia maonesho ya Wakulima (NaneNane). Wadau hao ni Wakulima, Maafisa Ugani, Watafiti, Wakufunzi, Wanafunzi na Wafanyabiashara wa mikoa 14 ya Dodoma, Singida, Simiyu, Manyara, Kilimanjaro, Arusha, Kagera, Mbeya, Iringa, Dar Es Salaam, Shinyanga, Morogoro, Lindi na Mtwara. Aidha, Wizara imeendelea kufanya majaribio kwenye mashamba 100 ya Wakulima kwenye Halmashauri nane za Masasi, Nanyumbu, Babati, Kilosa, Kilombero, Mpwapwa, Kongwa na Chamwino kwa ajili ya kutathmini viwango vya *Aflasafe* kwenye udhibiti wa sumu kuvu.

95. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara kwa kushirikiana na Ofisi ya Makamu wa Rais (Mazingira), Shirika la Kilimo na Chakula Duniani (FAO) na Halmashauri za Mwanza, Misungwi, Singida, Mufindi, Kilolo, na Kilosa imeendelea kutoa mafunzo rejea kwa Wawezeshaji (ToT) na

Wakulima juu ya Udhibiti Husishi wa Visumbufu vya mimea na mazao. Kwa mwaka 2016/2017, Jumla ya Wataalam 29 wa zao la pamba, Vikundi 24 vya shamba darasa kutoka Kanda ya Ziwa, Wakulima 650 wa Kanda ya Ziwa na Wataalam 30 wa Bonde la Mto Kihansi walipatiwa mafunzo rejea ya udhibiti Husishi wa Visumbufu vya Mazao.

96.*Mheshimiwa Spika,* Wizara imeendelea kudhibiti nzi waharibifu wa matunda kwa kutoa mafunzo na usambazaji wa kivutia wadudu aina ya *Methyl eugenol* (ME). Kiasi cha lita 105 ziligawiwa katika Mikoa ya Arusha, Dar es Salaam, Mtwara, Pwani, Morogoro, kwenye Vituo vya Utafiti vya Kilimo vya Naliendele, Kibaha na Mikocheni na kwa Umoja wa Wakulima wa Maembe (*Association of Mango Growers* - AMAGRO). Vilevile, Wizara imethibitisha uwepo wa aina mpya ya viwavijeshi nchini wajulikanao kwa jina la "*Fall armyworm*" (*Spodoptera frugiperda*) wanaosababisha uharibifu wa mazao mbalimbali mashambani.

97.*Mheshimiwa Spika,* mlipuko wa aina hiyo ya viwavijeshi umetokea kwa mara ya kwanza katika mkoa wa Rukwa wakiaminika kutokea nchini Zambia. Kwa kuwa mashambulizi ya

viwavijeshi hawa yalikuwa makubwa Wizara iliagiza ndege toka DLCO-EA na kuua wadudu hao kwenye mashamba makubwa mkoani Rukwa ya Msipazi, Empien, Abasia na mashamba ya wakulima wadogo ambapo jumla ya ekari 2,640 ziliokolewa kwa asilimia zaidi ya 85. Kwa kuwa wadudu hawa wanaweza kujitokeza tena msimu ujao, maandalizi yameanza mapema ili wadudu wadhibitiwe mapema na madhara ya mashambulizi yasiwe makubwa.

98.*Mheshimiwa Spika,* Wizara imeendelea na ukaguzi wa usafi wa mimea na mazao katika vituo vya ukaguzi vya Sehemu ya Afya ya Mimea vilivyoko katika viwanja vya ndege, bandari na mipakani. Hadi mwezi Machi 2017, tani 776,379.16 za mimea na mazao zilikaguliwa na kusafirishwa nje ya nchi. Jumla ya tani 597,837.33 za mimea/mazao zilikaguliwa na kuingizwa nchini, vyeti 8,736 vya usafi wa mimea "*Phytosanitary Certificate*" kwa ajili ya kusafirisha mazao nje ya nchi na vibali 1,232 vya kuingiza mazao na mimea nchini (*plant import permits*) vilitolewa. Jukumu hili limewezesha biashara ya mazao yetu ya Kilimo kukidhi masharití ya Soko la Kikanda na Kimataifa.

99. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara kwa kushirikiana na Ofisi ya Makamu wa Rais (Mazingira) na Shirika la Kilimo Chakula Duniani (FAO) imetoa mafunzo kuhusu matumizi sahihi na salama ya viuatilifu kwa Maafisa Ugani na wakulima katika Halmashauri za Kilombero, Kilolo na Mufindi. Aidha, mafunzo juu ya matumizi sahihi ya viuatilifu yalitolewa kwa wadau 30 wa Bonde la Mto Kihansi katika Halmashauri za Mufindi, Kilolo na Kilombero. Ufuatiliaji, ukusanyaji na uratibu wa takwimu/taarifa za athari za viuatilifu vyenye sumu kali kwa afya ya binadamu na mazingira ulifanyika kwa wakulima 100 wa Wilaya ya Kilolo - Iringa. Pia zoezi la ukaguzi wa maduka ya pembejeo za Kilimo ulifanyika, ambapo lita 14,671 za viuatilifu visivyo na ubora vilikamatwa na kuhifadhiwa ili kusubiri taratibu za uteketezaji. Aidha, hatua zilizochukuliwa ni pamoja na kufunga baadhi ya maduka ya wafanyabiashara waliohusika na kuuza viuatilifu vilivyo chini ya ubora na ambavyo havijasajiliwa.

100. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2017/2018, Wizara itaendelea kudhibiti visumbufu vya mazao na mimea kwa kufanya tathmini ili kudhibiti milipuko ya nzige, kweleakwelea, panya, viwavijeshi na magonjwa ya mimea.

Aidha, Wizara itaendelea kutoa elimu kwa wakulima ili kubaini milipuko na jinsi ya kudhibiti na itaendelea kuimarisha vituo vya ukaguzi vya mipakani ili kudhibiti mazao yanayosafirishwa na yanayoingia nchini. Vilevile, kituo cha kudhibiti milipuko cha KILIMO ANGA kitaendelea kuimarishwa ili kutoa huduma bora ya udhibiti wa milipuko ya visumbufu vya magonjwa ya mazao na mimea. Wizara itaendelea kutoa elimu kwa wakulima ili kubaini milipuko na jinsi ya kudhibiti na itaendelea kuimarisha vituo 36 vya ukaguzi vya mipakani ili kudhibiti mazao yanayosafirishwa na yanayoingia nchini.

Kusimamia Bodi za Mazao na Asasi nyingine za kilimo

101. ***Mheshimiwa Spika,*** katika kuboresha utendaji wa bodi za mazao zinazoratibu na kusimamia uendelezaji wa mazao makuu ya biashara, Wizara imeanza kuchukua hatua kwa kuboresha miundo ya bodi hizo. Aidha, katika lengo la kuboresha uendeshaji na usimamizi wa Tasnia za Mazao, Wizara imefanya maboresho ya Bodi ya Wakurungezi ya Korosho kwa lengo la kuleta ufanisi. Vilevile, Wizara imesimamisha baadhi ya majukumu ya Mfuko wa Maendeleo ya Zao la Korosho na hivyo majukumu hayo

yamehamishiwa kwenye Bodi ya Korosho Tanzania. Pia Wizara imevunja Bodi ya Wakurugenzi ya Bodi ya Tumbaku na pia ipo katika maandalizi ya mwisho ya kuunda Bodi mpya ya Tumbaku ili kuboresha utendaji.

102. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2017/2018, Wizara itaendelea kuratibu utekelezaji wa mikakati mbalimbali ya maendeleo ya mazao nchini ikiwemo kuwawezesha wajasiriamali wadogo na wa kati (SMEs); kuweka mazingira mazuri ya wawekezaji wakubwa kuwekeza na kufuatilia utekelezaji wa Mkakati wa Mazao ya Bustani katika kanda 5 (*Agroecological Zones*); kuhamasisha uzalishaji wa kibiashara wa zao la Muhogo katika Kanda za Ziwa, Mashariki na Kusini na kutekeleza programu ya *Supporting Indian Trade Investment in Africa - SITA* kwa kuzalisha kibiashara kwa mfumo wa kilimo cha mkataba mazao ya mikunde na mafuta kwa kushirikiana na Halmashauri za Wilaya.

Uzalishaji wa Mazao Makuu ya Asili ya Biashara

103. ***Mheshimiwa Spika,*** uzalishaji wa mazao makuu ya asili ya biashara ambayo ni Korosho, Miwa ya Sukari, Pamba, Mkonge, Chai, Kahawa, Pareto na Tumbaku katika msimu wa mwaka

2016/2017, umeongezeka kwa viwango tofauti. Uzalishaji wa jumla kwa mazao makuu ya biashara umeongezeka kufikia tani 881,583 ikilinganishwa na tani 796,562 mwaka 2015/2016. Aidha, uzalishaji wa mazao unaendelea kwa mwaka 2016/2017 na matarajio ya uzalishaji kwa mwaka 2017/2018 yameoneshwa katika **Jedwali Na.1**. Uzalishaji wa mazao ya Korosho, Sukari na Pareto umeongezeka kutokana na sababu mbalimbali ikiwemo bei nzuri katika zao la Korosho kutokana na Mfumo wa Stakabadhi Ghalani na bei nzuri ya Pareto kwa wakulima wadogo iliyochangiwa na ongezeko la bei ya Pareto katika soko la Dunia. Uzalishaji wa sukari umeongezeka kutokana na uzingatiaji wa kanuni za kilimo bora cha miwa na matumizi ya teknolojia na zana za kisasa katika kilimo cha miwa.

104. ***Mheshimiwa Spika,*** uzalishaji wa Pamba, Chai, Mkonge na Kahawa umeshuka kwa viwango tofauti ikilinganishwa na mwaka 2015/2016. Kushuka kwa uzalishaji wa mazao ya Pamba, Chai, Mkonge na Kahawa kumesababishwa na sababu mbalimbali zikiwemo uhaba wa mvua katika maeneo ya uzalishaji na matumizi hafifu ya pembejeo hususan mbegu bora na mbolea; mgogoro kati ya wakulima wadogo wa

chai na mwekezaji katika kiwanda cha chai Mponde na kusababisha wakulima wengi kutelekeza mashamba yao; na uharibifu wa miundombinu ya barabara za mashambani kwenda viwandani hususan kwa viwanda vya chai. Aidha, uzalishaji wa Tumbaku umelingana na msimu uliopita kwa kuwa huzaliswa kwa mkataba kati ya wakulima na wanunuzi. Katika msimu wa 2017/2018 matarajio ni kuzalisha jumla ya tani 953,825 za mazao hayo kama ilivyochanganuliwa katika **Jedwali Na.1.**

Jedwali Na. 1 Uzalishaji wa Mazao ya Asili ya Biashara (Tani) kati ya 2015/2016 na 2017/2017 na matarajio kwa mwaka 2017/2018

Zao	2015/2016	2016/2017*	2017/2018**
Pamba	149,445	122,000	150,000
Chai	32,629	31,000	35,000
Pareto	2,011	2,500	2,600
Korosho	155,416	260,000	300,000
Mkonge	42,314	42,000	43,000
Sukari	293,075	329,840	324,325
Kahawa	60,921	47,999	43,000
Tumbaku	60,691	60,691	55,900
Jumla	**796,502**	**881,583**	**953,825**

Chanzo: *Wizara ya Kilimo Mifugo na Uvuvi*

**Msimu wa uzalishaji bado unaendelea*
***Makadirio kwa msimu ujao*

Uzalishaji wa Mazao ya Bustani

105. ***Mheshimiwa Spika,*** uzalishaji wa mazao ya bustani ambayo ni matunda, mboga, maua na viungo umeongezeka kutoka tani 5,931,906 mwaka 2015/2016 hadi tani 6,216,145 mwaka 2016/2017. Hii inatokana na kuongezeka uzalishaji wa zao la Parachichi katika mikoa ya nyanda za juu kusini ambako wakulima wamehamasika baada ya kuwa na soko la uhakika, pia uzalishaji wa zao la nyanya na matikiti umeongezeka katika sehemu nyingi nchini. Wizara imeendelea kushirikiana na Taasisi mbalimbali ili kuhamasisha kilimo cha Matunda, Mboga, Maua na Viungo pamoja na ulaji wake. Matarajio ya uzalishaji mazao hayo msimu 2017/2018 na mchanganuo wa uzalishaji wa kila zao ni kama ilivyokatika **Jedwali Na. 2.**

Jedwali Na. 2: Uzalishaji wa Mazao ya Bustani (Tani)

Na.	Zao	2015/2016	2016/2017*	Matarajio 017/2018
1	Matunda	4,711,000	4,946,550	5,243,343
2	Mboga	1,189,000	1,236,560	1,298,388
3	Maua	11,500	11,615	11,847
4	Viungo	20,400	21,420	22,062
Jumla		**5,931,906**	**6,216,145**	**6,575,640**

Chanzo: *Wizara ya Kilimo Mifugo na Uvuvi;*

** Uzalishaji unaendelea*

Uzalishaji wa Mazao ya Mbegu za Mafuta

106. ***Mheshimiwa Spika,*** uzalishaji wa mbegu za mafuta za Alizeti, Karanga, Ufuta, Mawese na Soya umeongezeka kutoka tani 6,301,147 za mwaka 2015/2016 hadi tani 6,667,893 mwaka 2016/2017. Kuongezeka kwa uzalishaji kumechangiwa na kuongezeka kwa hamasa kwa wakulima kutokana na uwepo wa soko la uhakika, ushirikiano kati ya Sekta ya Umma na Sekta Binafsi pamoja na uwekezaji katika viwanda vidogo na vya kati katika mikoa ya Manyara, Singida, Dodoma, Mbeya, Katavi, Lindi, Mtwara, Iringa, Njombe, Rukwa na Kigoma. Katika msimu wa 2017/2018 matarajio ni kuzalisha tani 6,903,820 kama ilivyochanganuliwa katika **Jedwali Na. 3.**

Jedwali Na. 3: Uzalishaji wa Mbegu za Mafuta (Tani)

Na.	**Zao**	**2015/2016**	**2016/2017**	**Matarajio 2017/2018**
1	Alizeti	2,995,500	3,112,500	3,229,220
2	Karanga	2,025,595	2,215,257	2,281,710
3	Ufuta	1,232,092	1,291,724	1,343,390
4	Mawese	41,925	42,277	43,120
5	Soya	6,035	6,135	6,380
	Jumla	**6,301,147**	**6,667,893**	**6,903,820**

Chanzo: *Wizara ya Kilimo Mifugo na Uvuvi*

Zana za Kilimo

107. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara imeendelea kuhamasisha Sekta Binafsi kuingiza nchini zana bora za kilimo kwa lengo la kuongeza upatikanaji wake kwa wakulima. Kwa kipindi cha Mwezi Januari, 2016 hadi Machi, 2017 jumla ya Matrekta makubwa 1,459 na Matrekta ya mkono 312 yaliingizwa nchini.

108. ***Mheshimiwa Spika,*** katika kuendeleza matumizi ya zana bora za kilimo na kusogeza karibu huduma kwa wakulima, Serikali kupitia Shirika la Taifa la Maendeleo (NDC) imekamilisha zoezi la kubainisha maeneo katika kanda nane (8) yatakayotumika kuanzisha vituo nane (8) vitakavyotumika kutoa huduma za matrekta kama vile uuzaji wa matrekta mapya, uuzaji wa vipuri, utoaji wa mafunzo na huduma za kiufundi kwa wakulima. Vituo hivyo vitaanzishwa katika Mikoa ya Morogoro, Dodoma, Manyara, Katavi, Geita, Simiyu, Njombe na Lindi.

109. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara kupitia Mradi wa Sera na Maendeleo ya Rasilimali Watu (*Policy and Human Resource Development – PHRD*) imenunua na kusambaza mashine 14 za kusindika mpunga katika skimu za Mombo (Korogwe), Kivulini (Mwanga), Mawemairo (Babati),

Ipatagwa, Uturo na Mbuyuni (Mbarali), Lekitatu (Meru), Mkula (Kilombero), Musa Mwinjanga (Hai), Nakahuga (Songea), Magozi (Iringa vijijini), Kilangali (Kilosa), Mkindo (Mvomero) na BIDP (Bagamoyo). Mashine hizi zina uwezo wa kusindika kati ya tani 10 hadi 30 kwa siku. Mzabuni kwa kushiriakana na Wizara anaendelea kutoa mafunzo ya uendeshaji na utunzaji kwa maopereta 28 na Maafisa zana 12 kutoka kwenye skimu na Halmashauri husika.

110. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2017/2018, Wizara itaendelea kushirikiana na Taasisi nyingine na Sekta Binafsi kuhakikisha matumizi bora na upatikanaji wa zana za kilimo unaongezeka. Serikali kupitia NDC imeanza ujenzi wa kiwanda cha kuunganisha matrekta Kibaha Mkoani Pwani ambacho kitatumika kuunganisha matrekta 2,400 aina ya URSUS kutoka nchini Poland katika kipindi cha miaka mitatu. NDC itashirikiana na Wizara, Halmashauri za Wilaya, Taasisi na Sekta Binafsi katika kuunganisha, kuuza na kutoa huduma za kiufundi, mafunzo na matengenezo ya matrekta hayo. Wizara kupitia Programu ya ASDP II itafanya upembuzi wa mahitaji ya mashine na zana za kilimo katika Kanda saba za Kilimo kwa ajili ya kuanzisha au kukarabati vituo vya zana za

kilimo nchini, ambapo Wizara itatoa mafunzo kwa Sekta Binafsi kuhusu ujasiriamali na uwekezaji wa zana za kilimo katika usimamizi, matengenezo na utoaji wa huduma.

Mikopo ya pembejeo kutoka Mfuko wa Taifa wa Pembejeo

111. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2016/2017, Wizara kupitia Mfuko wa Taifa wa Pembejeo za Kilimo (AGITF) ilipanga kutumia Shilingi 6,320,500,000 ili kutoa mikopo ya matrekta mapya 79, matrekta madogo ya mikono 10, mikopo 40 kwa ajili ya pembejeo za kilimo, mifugo na vifungashio, mikopo 8 kwa ajili ya zana za umwagiliaji, mikopo 4 kwa ajili ya mashine za usindikaji, mikopo 2 kwa ajili ya mashine za kuvuna na mikopo 5 kwa ajili ya ukarabati wa zana za kilimo. Hadi mwezi Februari, 2017 AGITF imepata na kutumia Shilingi 4,103,884,804 na kutoa mikopo kama inavyooneshwa katika **Jedwali Na. 4**.

Jedwali Na. 4: Mikopo Iliyotolewa katika Kipindi cha Julai 2016 hadi Februari, 2017

Na	Aina ya Mkopo	Utekelezaji		Thamani ya Mikopo (Shilingi)
		Lengo	Halisia	
1	Matrekta mapya makubwa	79	43	2,232,846,804
2	Matrekta ya mkono(*Power Tillers*)	10	0	0
3	Pembejeo za Kilimo na Mifugo	40	23	1,183,158,000
4	Zana za Umwagiliaji maji	08	11	628,208,000
5	Mashine za uvunaji (*Combine harvester*)	02	0	0
6	Mashine za usindikaji	04	01	29,972,000
7	Ukarabati wa zana za kilimo	05	02	29,700,000
	JUMLA			**4,103,884,804**

Chanzo: *Mfuko wa Taifa wa Pembejeo*

112. ***Mheshimiwa Spika,*** AGITF imeendelea kufuatilia marejesho ya mikopo kwa mafanikio kama ifuatavyo; mwaka 2014/2015 lengo lilikuwa kurejesha Shilingi 5,101,693,624 na iliyorejeshwa ilikuwa ni Shilingi 5,111,112,041 sawa na asilimia 100; mwaka 2015/2016 lengo lilikuwa kurejesha Shilingi 5,764,141,824 na iliyorejeshwa ilikuwa ni Shilingi 5,009,547,428 sawa na asilimia 87; mwaka 2016/2017 lengo lilikuwa kurejesha Shilingi 6,749,151,392 na iliyorejeshwa ilikuwa ni Shilingi 3,244,119,751 sawa na asilimia 48.1. Katika mwaka 2016/2017 marejesho ya mikopo yameathiriwa sana na hali ya hewa.

113. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2017/2018, Wizara kupitia Mfuko wa Taifa wa Pembejeo za Kilimo (AGITF) imepanga kutumia Shilingi 7,781,000,000 ili kutoa mikopo ya matrekta mapya 71, mikopo 80 kwa ajili ya pembejeo za kilimo na mifugo, mikopo minne (4) kwa ajili ya ukarabati wa zana za kilimo, mikopo sita (6) kwa ajili ya miundombinu ya kilimo, mifugo na uvuvi, mikopo mitatu (3) kwa ajili ya fedha za kuendeshea shughuli za shamba, mikopo mitatu (3) kwa ajili ya kununua ardhi kwa ajili ya kilimo, mifugo na ufugaji samaki, mikopo mitatu (3) kwa ajili ya zana unganishi na mikopo mitato (5) kwa ajili ya zana za kusindika na vifungashio vya

mazao ya kilimo, mifugo na uvuvi Mpango huo ni kama inavyooneshwa katika **Jedwali Na. 5.**

Jedwali Na. 5: Mikopo Iliyopangwa kutolewa katika Kipindi cha Julai 2017 hadi Juni, 2018

Na	**Aina ya Mkopo**	**Malengo**	**Thamani ya Mikopo (Sh.)**
1	Matrekta mapya makubwa	71	3,950,000,000
2	Pembejeo za Kilimo na Mifugo	80	2,596,000,000
3	Matrekta ya mkono (*Power Tillers*)	0	0
4	Ukarabati wa zana za kilimo	4	60,000,000
5	Miundombinu ya kilimo, mifugo na uvuvi	6	600,000,000
6	Fedha za kuendeshea shughuli za shamba	3	90,000,000
7	Kununua ardhi kwa ajili ya kilimo, mifugo na ufugaji wa samaki	3	120,000,000
8	Zana unganishi	3	165,000,000
9	Zana za kusindika na vifungashio vya mazao ya kilimo, mifugo na uvuvi	5	200,000,000
	JUMLA		**7,781,000,000**

Chanzo: *Mfuko wa Taifa wa Pembejeo*

3.4 KUIMARISHA MAFUNZO YA KILIMO NA HUDUMA ZA UGANI

114. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara imefadhili na kufundisha wanafunzi 2,000 kwenye mafunzo ya kilimo ngazi ya Astashahada na Stashahada katika Vyuo vya Ilonga, Mlingano, Mtwara, Tumbi, Ukiriguru, Uyole, HORTI Tengeru, Mubondo, Maruku, KATC Moshi, Igurusi, KATRIN, Chuo cha Sukari Kidatu na Inyala. Vilevile, Wizara imedahili wanafunzi 456 wanaojilipia wenyewe ngazi ya Astashahada na Stashahada. Wanafunzi wa mwaka wa pili ngazi ya Stashahada ni 275 na ngazi ya Astashahada ni 904 ambao wanategemea kuhitimu masomo yao mwezi Juni 2017. Kozi wanazosomea ni Astashahada na Stashahada ya Kilimo, Stashahada ya Umwagiliaji, Matumizi Bora ya Ardhi, Uzalishaji Chakula na Lishe, Matumizi ya Zana za Kilimo, Uzalishaji wa Mazao, Mboga, Maua na Matunda. Pia Wizara kupitia Mradi wa PHRD imejenga miundombinu kwa ajili ya kuandaa shamba la mfano kwa mafunzo ya teknolojia mbalimbali za umwagiliaji (*Irrigation Demonstration Pilot*) pamoja na ujenzi wa mfumo wa kusambaza maji kwenye chuo cha Kilimo Igurusi.

115. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara kupitia mradi wa kuongeza uzalishaji na tija katika zao la

mpunga (ERPP) imefanya uhamasishaji wa upatikanaji wa pembejeo kwa viongozi wa Halmashuri pamoja na wakulima viongozi wa skimu za umwagiliaji za Njage, Msolwa Ujamaa, Mvumi, Kigugu na Mbogo-Komtonga katika halmashauri za Mvomero, Kilosa na Kilombero mkoani Morogoro ambapo wakulima watachangia asilimia 20 wakati wa kukabidhiwa pembejeo na wakala, na asilimia 30 watalipa baada ya mavuno ambapo asilimia 50 watalipiwa na Wizara. Aidha, Wizara imetoa mafunzo ya kilimo bora cha mpunga kupitia mfumo wa shadidi mkoani Morogoro kwa wataalam 70 kuanzai ngazi ya Mkoa na Hamashauri. Mafunzo yalihusisha Afisa Ushauri kilimo Mkoa, Mhandisi umwagiliaji Mkoa, Maafisa Kilmo Wilaya, Maafisa mazao Wilaya, Wahandisi umwagiliaji Wilaya. Vilevile mafunzo yalihusisha maafisa ugani pamoja na mafundi sanifu umwagiliaji kutoka skimu za umwagiliaji za Njage, Msolwa Ujamaa, Signali, na Mkula (Kilombero), Lupilo, Minepa, Euga (Ulanga); Tindiga, Mwasa, Mwega, Lumuma, Chanzuru, Ilonga, Madizini, Mvumi (Kilosa); Kiroka, Mbarangwe (Morogoro) na Kigugu, Mbogo Komtonga Mkindo A, Mkindo B, Dihombo (Mvomero).

116. Aidha Wizara imetoa elimu ya kilimo bora cha mpunga kupitia mfumuo wa shadidi kwa wakulima wawezeshaji 100 kutoka skimu za Njage, Mbogo Komtonga, Mvumi, Kigugu na Msolwa Ujamaa. Wakulima hawa walikwenda kufundisha wakulima wenzao kupitia mashamba darasa na kufikia idadi ya wakulima 454. Wizara kwa kupitia mradi wa ERPP itatoa mafunzo kwa wakulima 4,800 kuhusu kilimo bora cha mpunga kupitia mfumo wa shadidi kutoka katika skimu 22 za umwagiliaji mkoani Morogoro na kuanzisha mashamba darasa (FFS) 80. Baada ya mafunzo wakulima watapatiwa pembejeo za kilimo kwa njia ya uchangiaji. Wizara itatoa mafunzo ya kilimo shadidi (SRI) kwa wataalam 50 pamoja na kuwezesha ziara ya mafunzo kwa wakulima viongozi 200 na wataalam 40 kutoka wizarani, mkoani na Halmashauri zinazotekeleza mradi.

117. ***Mheshimiwa Spika,*** Vilevile, Wizara imeratibu maonesho ya kilimo ya Nanenane Kitaifa Mkoani Lindi katika viwanja vya Ngongo, ambapo wakulima walifundishwa teknolojia mbalimbali za kilimo. Aidha maonesho hayo yalifanyika kikanda katika viwanja vya John Mwakangale - Kanda ya Nyanda za Juu Kusini Mbeya, Nzuguni - Kanda ya Kati Dodoma,

Mwalimu Julius Nyerere - Kanda ya Mashariki - Morogoro na Themi - Kanda ya Kaskazini Arusha.

118. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2017/2018, Wizara itafadhili na kufundisha wanafunzi 2,200 kwenye mafunzo ya kilimo ngazi ya Astashahada na Stashahada katika vyuo vya Ilonga, Mlingano, Mtwara, Tumbi, Ukiriguru, Uyole, HORTI Tengeru, Mubondo, Maruku, KATC Moshi, Igurusi, KATRIN, Chuo cha Sukari Kidatu na Inyala. Pia Wizara itakarabati miundombinu ya vyuo vya Maruku na Mubondo ili kuboresha mazingira ya kufundishia na kujifunzia.

119. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara itafuatilia utekelezaji wa mradi wa TANRICE - 2 (*Project for supporting Rice Industry*) unaofundisha wakulima kwenye skimu teule za mpunga kupitia vyuo vya mafunzo ya kilimo vya KATC – Moshi, Ukiriguru – Mwanza, Tumbi – Tabora, Ilonga – Morogoro, Mtwara, Igurusi – Mbeya. Vilevile, Wizara itawezesha kufanyika kwa kikao cha kamati ya pamoja ya uratibu wa mradi (*Joint Coordinating Committee*) kati ya Shirika la Maendeleo la Japan (JICA) na Wizara.

120. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara itaendelea kusimamia huduma za ugani na kuboresha

usambazaji wa teknolojia za kilimo bora kwa wakulima kwa kutumia njia mbalimbali hususan shamba darasa na utoaji wa ushauri wa kitaalam, ufuatiliaji na tathmini ya utekelezaji wa kazi za Ugani katika Halmashauri 168. Pia Wizara itawezesha vituo vya Inyala (Mbeya), Ichenga (Njombe), Bihawana (Dodoma), Mkindo (Morogoro) na viwanja vya maonesho ya kilimo (Nanenane) ili kutoa mafunzo kwa wakulima wengi zaidi. Pia kwa kupitia Programu ya ASDP II itafanya tathmini ya mahitaji ya Vituo vya Rasilimali za Kilimo vya Kata (WARCs) na kufundisha teknolojia ya kilimo cha Zabibu ili kuongeza uzalishaji na tija kwa wakulima viongozi 200 na Maafisa Ugani 20.

121. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara itaendelea kutoa ushauri wa kitaalam na kuandaa miongozo na mafunzo ya huduma za ugani na kuboresha usambazaji wa teknolojia za kilimo bora kwa wakulima kwa kutumia njia mbalimbali ikiwemo utoaji wa ushauri wa kitaalam, ufuatiliaji na tathmini ya utekelezaji wa kazi za Ugani katika Halmashauri 168. Kuwezesha vituo vya Inyala (Mbeya), Ichenga (Njombe), Bihawana (Dodoma), Mkindo (Morogoro) na viwanja vya maonesho ya kilimo (Nanenane) ili kutoa mafunzo kwa wakulima wengi zaidi.

VVU na UKIMWI

122. ***Mheshimiwa Spika,*** katika kuendeleza mapambano dhidi ya UKIMWI mahali pa kazi, Wizara imeendelea kuwahamasisha watumishi kupima afya ili kutambua hali zao. Katika mwaka 2016/2017 watumishi 17 wanaoishi na VVU wameendelea kupata huduma za lishe na dawa. Aidha, mwezi Januari, 2017 watumishi wawili (2) walistaafu na kuwa na idadi ya watumishi 15 ambao Wizara inaendelea kuwahudumia watumishi hao kulingana na miongozo ya Serikali.

123. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2017/2018 Wizara itaendelea kuwahamasisha watumishi kupima afya zao na itaendelea kuwawezesha watumishi 15 waishio na virusi vya Ukimwi kupata huduma za afya na lishe bora.

Jinsia

124. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara kwa kushirikiana na Chuo Kikuu cha Sokoine cha Kilimo - SUA kupitia mradi wa "*Sweet potato Fast Truck*" ilitoa mafunzo kwa wadau wa kilimo 36 wa Kanda ya Ziwa na Mashariki ya uhusishi wa Jinsia katika miradi ya kilimo ikiwemo viazi vitamu ambapo Mwongozo wa Jinsia wa 2015 wa Wizara umetumika kufundishia. Lengo la mafunzo ni

kuhakikisha mahitaji ya mkulima wa kike, kiume na vijana yanazingatiwa katika Sekta ya Kilimo.

3.5 KUONGEZA USHIRIKI WA VIJANA KATIKA KILIMO

125. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2016/2017, Wizara imeendelea kutekeleza Mkakati wa Kuongeza Ushiriki wa Vijana Katika kilimo ili kutatua tatizo la ajira nchini. Wizara kupitia RUBADA kwa kushirikiana na *Sokoine University Graduate Entrepreneurs Cooperatives* (SUGECO), Shirika la Chakula na Kilimo la Umoja wa Mataifa (FAO) na Halmashauri ya Wilaya ya Rufiji imefundisha vijana wapatao 261 katika Kambi ya Vijana ya Mkongo elimu na stadi za kazi katika uzalishaji wa mazao ya bustani na ufugaji wa mbuzi, kuku wa kienyeji, nyuki na Sungura pamoja na kilimo cha bustani kwa kutumia nyumba ya kioo ya kuzalisha mimea (*Greenhouse farming*). Katika kuhakikisha eneo la Kambi linakuwa na miundombinu muhimu eneo hilo limewekwa miundombinu ya umwagiliaji wa matone, umeme wa nguvu za jua, kisima cha maji, jengo la jiko la shamba na bustani ya maonesho (*demonstration plot)* kwa ajili ya kilimo cha zao la muhogo na uzalishaji wa mbegu za muhogo. Mbegu za muhogo zinazopatikana zinasambazwa kwa vikundi vya vijana katika vijiji vya jirani.

Zaidi ya vijiji 20 vya vijana vimeanzishwa katika wilaya mbalimbali baada ya kupata mafunzo kwenye kambi hii, baadhi ya vikundi hivyo ni kama RUSUYA (Mkuranga), RUYOFO, Faraja Group, Kiemi Group na Amani Group (Rufiji), Maisha Youth Agriculture Group (Bagamoyo), Viwawaki (Kisarawe) na New Vision Group (Kibaha) ambapo vikundi vinne (4) vimeunganishwa na Baraza la Taifa la Uwezeshaji Wananchi Kiuchumi.

126. ***Mheshimiwa Spika,*** kwa kuona umuhimu wa kutoa elimu ya kilimo kwa jamii kupitia kambi hii, Wizara kupitia RUBADA kwa kushirikiana na SUGECO imeanza ushirikiano na majirani wanaozunguka kambi ikiwemo shule ya sekondari Mkongo, Aidha, mpaka sasa imeshaanzishwa *club* ya Kilimo ya Wanafunzi 270 ambao kambi itashirikiana nao kwa kuwapa elimu ya kilimo na kuanzisha mashamba ya mfano pale shuleni. Mashamba hayo yatasaidia kubadili mitizamo na fikra za vijana juu ya kilimo na kujenga kizazi kinachothamini kilimo.

127. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2017/2018 Wizara kwa kushirikiana na Wizara za kisekta pamoja na wadau wengine wakiwemo Wabia wa Maendeleo na Sekta Binafsi itaendelea

kutekeleza Mkakati Kabambe wa miaka mitano wa Vijana kushiriki katika kilimo lengo kubwa likiwa ni kutatua tatizo la ajira. Aidha, Wizara itatekeleza maazimio yaliyofikiwa katika mkutano wa kilele cha kuhamasisha vijana kushiriki katika kuleta mapinduzi ya kilimo kilichoitwa "*Young Africa Summit*" uliofanyika mjini Kigali-Rwanda mwezi Oktoba, 2016. Maazimio hayo, yanayohusu kuhamasisha matumizi ya teknolojia katika kilimo, kuzingatia masuala ya jinsia pamoja na kilimo kinachohimili mabadiliko ya tabianchi (*Climate Smart Agriculture*). Mkutano huo uliandaliwa na Shirika Binafsi la Canada linalojulikana kama *"MasterCard Foundation"* ambapo Tanzania ilikuwa nchi pekee iliyotolewa mfano wa kuigwa katika Afrika Mashariki na Kusini mwa Jangwa la Sahara kubuni Mkakati wa aina hiyo.

3.6 KURATIBU NA KUBORESHA MATUMIZI ENDELEVU YA ARDHI YA KILIMO KWA KUTENGA, KUPIMA NA KUMILIKISHA MAENEO HAYO KWA WAKULIMA

128. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara kupitia Mradi wa *Lake Victoria Environmental Management Project II* (LVEMP II) imetoa mafunzo yanayohusu teknolojia za hifadhi ya udongo na maji mashambani kwa vikundi 27 vyenye wakulima

969 katika Wilaya ya Meatu Mkoani Simiyu. Aidha kutokana na mafunzo hayo wakulima wameweza kuzuia mmomonyoko wa udongo mashambani kwa kutengeneza makinga maji.

129. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara kwa kushirikiana na Wizara ya Ardhi Nyumba na Maendeleo ya Makazi inaendelea kupima mashamba ya wakulima 850 wanaozunguka shamba la uwekezaji la Mkulazi lililopo Halmashauri ya Wilaya Morogoro ili kupata hati ya hakimiliki za kimila. Wizara pia imeshiriki katika timu ya kitaifa inayoshughulikia utatuzi wa migogoro ya ardhi ili kuandaa taarifa itakayotumika kupanga mikakati ya kudumu ya namna ya kumaliza tatizo la migogoro ya ardhi. Aidha, Wizara kwa kushirikiana na Wizara ya Maji na Umwagiliaji katika kutekeleza mradi wa"*Securing Watershed Services Through Sustainable Land Management in the Ruvu and Zigi Catchments*" imeainisha matatizo ya ardhi ya kilimo yanayoathiri uzalishaji katika kijiji cha Kibangile (Morogoro) na Manza (Mvomero) ambavyo viko katika lindimaji la mto Ruvu Mkoani Morogoro na kuandaliwa mpango wa utatuzi. Mpango huo utatekelezwa na wanavijiji wenyewe baada ya kujengewa uwezo.

130. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara kwa kushirikiana na Wizara ya Maliasili na Utalii kupitia mradi wa *Resilient Natural Resources Management for Growth* (REGROW) imeandaa mtaala wa kufundisha namna bora ya kuendesha mafunzo ya shamba darasa yenye lengo la kupunguza matumizi ya maji mashambani kwenye vijiji vinavyozunguka skimu za umwagiliaji katika uwanda wa Usangu ili kukabiliana na changamoto za mabadiliko ya tabianchi.

131. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara imeshiriki kuandaa Mpango Kazi wa Usimamizi na uratibu wa pamoja wa Mipango ya Matumizi ya Ardhi nchini utakaotekelezwa na Sekta za Umma na Sekta Binafsi kuanzia mwaka wa fedha wa 2017/2018 chini ya uratibu wa Tume ya Taifa ya Mipango ya Matumizi Bora ya Ardhi. Utekelezaji wa Mpango Kazi huo utaongeza ufanisi katika kupanga na kusimamia matumizi ya ardhi nchini, kuboresha taarifa za mipango na kanzidata ya mipango iliyopo na kuchangia katika juhudi za serikali za kupunguza migogoro ya ardhi kati ya makundi mbalimbali ya watumiaji wa ardhi nchini.

132. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara iko katika hatua za mwisho za kuanza kazi za kuainisha shughuli mbalimbali zinazofanywa ili kutunza vyanzo vya maji na pia kuchagua njia au mbinu bora zaidi kwa ajili ya kuzisambaza maeneo mengine ya vyanzo vya maji Tanzania yakiwemo maeneo ya SAGCOT. Pia wizara imehamasisha Mfumo wa Hifadhi ya Mazingira na Jamii (*Environmental and Social Management Framework*); Mfumo wa Sera ya Makazi Mapya (*Resettlement Policy Framework*) pamoja na mpango shirikishi wa kudhibiti visumbufu vya mimea (*Integrated Pest Management Plan*) kwa watekelezaji wa Mradi wa ERPP walioko katika ngazi ya Taifa, Wilaya, Skimu pamoja na wakulima.

133. ***Mheshimiwa Spika,*** katika kukabiliana na athari za mabadiliko ya tabianchi Wizara imeandaa Mwongozo wa Kilimo kinachohimili Mabadiliko ya Tabianchi (*Climate Smart Agriculture Guideline*) ambao utaongoza utekelezaji wa Programu ya Taifa ya Kilimo kinachohimili Mabadiliko ya Tabianchi (2015 – 2025). Mwongozo huo upo kwa Mhariri ambao ukikamilika utasainiwa na hatimaye kuchapishwa na kusambazwa kwenye Halmashauri za Wilaya.

134. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara pia kwa kushirikiana na *African Climate Smart Agriculture Alliance* (ACSAA) ilifanikiwa kuendesha Warsha ya wadau wa kilimo kinachohimili mabadiliko ya tabianchi na kusababisha kuanzishwa kwa chombo cha uratibu wa shughuli za ukabili na uhimili wa mabadiliko ya tabianchi nchini (*Tanzania Climate Smart Agriculture Alliance - TCSAA*). Vilevile, Wizara kwa kushirikiana na CIAT, DfID na Benki ya Dunia wamekamilisha rasimu ya kwanza ya *Climate Smart Agriculture Profile* ya Tanzania ambayo itatumika kuvutia uwekezaji katika kilimo kinachohimili mabadiliko ya tabianchi.

135. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2017/2018, Wizara ina jukumu la kupanga na kusimamia matumizi endelevu ya ardhi ya kilimo kwa lengo la kuongeza tija ya ardhi na uzalishaji wa mazao. Ili kuendeleza jukumu hilo, Wizara itaendelea kuandaa mipango ya kina ya matumizi bora ya ardhi ya kilimo kwa kupima mashamba na ubora wa udongo, kuzuia mmomonyoko wa udongo na kutoa elimu kwa wataalamu wa Halmashauri zenye vijiji vinavyozunguka mashamba makubwa ya kibiashara ya Pangani (Pangani), Bagamoyo (Bagamoyo), Mkulazi (Morogoro vijijini), Lukulilo (Rufiji) na Kitengule

(Karagwe). Mafunzo yatakayotolewa yatahusu teknolojia mbalimbali za matumizi endelevu ya ardhi ya kilimo na uanzishaji wa Kanzidata ya ardhi ya kilimo.

136. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara pia itajenga uwezo wa wakulima kuhusu mbinu na teknolojia za kilimo kinachohimili mabadiliko ya tabianchi katika mikoa ya Tanga, Kilimanjaro, Tabora, Lindi, Mtwara, Iringa na Mbeya. Aidha, Wizara itasambaza Mwongozo wa Kilimo Kinachohimili Mabadiliko ya Tabianchi (*CSA guideline*) katika baadhi ya mikoa. Wizara kupitia Mradi wa ERPP itaandaa na kusambaza Mwongozo wa Hifadhi ya Mazingira na Mpango Shirikishi wa Kudhibiti Visumbufu vya Mimea na Matumizi sahihi ya Viuatilifu kwenye skimu tano (5) za umwagiliaji za Mbogo komtonga, Kigugu, Mvumi, Njage na Msola Ujamaa.

3.7 KUUNDA NA KUPITIA SERA, MIKAKATI NA MIFUMO YA KISHERIA KATIKA SEKTA NDOGO YA MAZAO

137. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2016/2017 Wizara imeendelea na hatua za kuboresha mazingira ya kisera, Sheria, kanuni na mikakati mbalimbali katika kilimo ili kuimarisha utendaji kazi na huduma inazozitoa kwa

wakulima, wasindikaji, wafanyabiashara wa mazao na jamii kwa ujumla. Katika jitihada za kuwezesha upatikanaji na matumizi ya mbolea na mbegu bora, Wizara kwa kushirikiana na Sekta Binafsi na Wadau wa Maendeleo ilipitisha Marebisho ya Kanuni za Mbolea (*The Fertilizers (Amendments)Regulations, 2017*) ili kupunguza muda na gharama za kusajili mbolea. Kufuatia marekebisho hayo, mbolea mpya kutoka nje ya nchi itafanyiwa majaribio kwa msimu mmoja tofauti na ilivyokuwa awali ambapo majaribio yalikuwa kwa misimu mitatu. Aidha, gharama za majaribio ya mbolea mpya zimepungua kutoka Dola za Kimarekani 30,000 mpaka Dola 10,000. Ili kuwezesha upatikanaji wa mbolea kwa bei nafuu na kwa wakati, Wizara kwa kushirikiana na wadau imepitisha Kanuni za Ununuzi wa Mbolea wa Pamoja (*The Fertilizers Bulk Procurements Regulations, 2017*).

138. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara pia imefanya mapitio ya Kanuni za Mbegu, 2007 kwa marekebisho ya Kanuni za Mbegu (*Seed Amendments Regulations, 2016)*. Kanuni hizo zimerekebishwa ili kuipa Taasisi ya Udhibiti wa Mbegu (TOSCI) mamlaka zaidi ya udhibiti wa mbegu na kupunguza viwango vya gharama zinazohusu shughuli za udhibiti wa mbegu. Ili

kuwezesha mbegu kupatikana kwa wingi kwa wakulima, Wizara imepitisha Waraka wa kuwezesha Sekta binafsi kutumia mbegu zenye Hakimiliki zinazozalishwa na vituo vya Utafiti vya Umma. Wizara imeendelea kutoa mafunzo kwa wataalamu wanaohusika na utekelezaji wa sheria mbalimbali za sekta ya kilimo ili kuwezesha sheria hizo kutekelezwa kikamilifu. Aidha, Wizara imefanya utafiti wa kina wa kisera na kisheria ili kubaini mapungufu yaliyopo katika mfumo wa utekelezaji wa Sera na Sheria zilizopo kwa lengo la kupendekeza marekebisho. Vilevile, Katika kuimarisha utafiti wa mazao ya kilimo, Serikali imepitisha Sheria ya Kuanzisha Taasisi ya Utafiti wa Mazao ya Kilimo Tanzania (TARI) yenye hadhi ya kujitegemea kiasi *(semi-autonomous).* Taasisi hii itawezesha kuboresha rasilimali watu, miundombinu na rasilimali fedha katika kutekeleza shughuli za utafiti kwa ufanisi zaidi na kwa wakati.

139. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2017/2018 Wizara itaendelea kuboresha mazingira ya kisera na Sheria katika sekta ya kilimo ili kuimarisha utendaji kazi na huduma inazozitoa kwa wakulima, wasindikaji, wafanyabiashara na jamii kwa ujumla. Katika mpango huo, Wizara itaandaa mapendekezo ya kufanya marekebisho

ya Sheria ya Mbegu, 2003; Sheria ya Taasisi ya Utafiti wa Viutatilifu vya Kitropiki ya mwaka, 1979; Sheria ya Hifadhi ya Mimea ya mwaka 1997; Sheria ya Mfuko wa Pembejeo wa Taifa ya mwaka 1994; na Sheria ya Usalama wa Chakula ya mwaka 1991. Aidha, Wizara inatarajia pia kuwasilisha Bungeni miswada ya Sheria mpya za Kulinda na Kusimamia Nasaba za Mimea kwa ajili ya Kilimo na Chakula; Sheria Usimamizi wa Ardhi ya Kilimo; Sheria ya Usimamizi wa Kilimo cha Mkataba; Sheria ya Zana za Kilimo na Sheria ya Kusimamia Huduma za Ugani. Aidha, Serikali inakusudia pia kuweka mfumo wa kisheria wa kuratibu Maonesho ya Kilimo (NaneNane) ili kuyafanya Maonesho hayo yawe endelevu na yenye tija kwa wakulima na wadau kwa ujumla. Ili kuwajengea uwezo wasimamizi wa Sheria na kusaidia upatikanaji wa huduma bora zakilimo, Wizara itatoa mafunzo kwa wakaguzi wa mbolea, mbegu na viutilifu vya kilimo. Vilevile, katika jitihada za kuimarisha uwezo wa wataalam kuandaa mapendekezo mbalimbali yanayohitaji maamuzi ya Serikali na Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, katika mwaka 2017/2018 Wizara itaandaa mafunzo maalum ya namna ya kuandaa mapendekezo yanayohitaji maamuzi ya ngazi hizo kulingana na miongozo iliyopo ili

kuendelea kukabiliana na changamoto mbalimbali katika kilimo.

3.8 KUWEZESHA UWEKEZAJI WA SEKTA BINAFSI KATIKA KILIMO

140. ***Mheshimiwa Spika,*** Serikali katika kuendeleza utekelezaji wa Sera ya mashirikiano kati ya Sekta ya Umma na Binafsi hasa kwenye Ukanda wa SAGCOT imeweza kuendeleza kongani sita (*Six Clusters*) zenye tija katika uzalishaji, uongezaji wa thamani wa Mazao, upatikanaji wa wasambazaji wa pembejeo, Masoko na watoa huduma mbalimbali (*Key Private Service Providers*). Kongani hizo ni Ihemi (Iringa), Ludewa (Njombe), Mbarali (Mbeya), Rufiji (Pwani), Kilombero (Morogoro) na Sumbawanga (Rukwa).

141. ***Mheshimiwa Spika,*** kwa kutambua umuhimu wa kongani hizo, Kituo cha SAGCOT kimeweza kuwaunganisha wakulima na wadau wa kilimo ili kuleta tija, kuongeza kipato kwa wakulima na kuongeza chakula na lishe kwenye kaya za wakulima wa Viazi vitamu, Soya, Nyanya, Chai na wafugaji wa ng'ombe wa maziwa (*High potential commodities in clusters).* Katika mwaka wa fedha 2016/17, Kituo cha SAGCOT kimefanikiwa kufanya yafuatayo:

(i) Hekta 38,477 za Mazao zimelimwa kwa kutumia Teknolojia Bora za Kilimo kama vile utumiaji wa mbegu bora na matumizi ya njia bora na za kisasa za Umwagiliaji.

(ii) Wakulima wadogo 16,384 wamefikiwa na Kampuni Binafsi zinazoshirikiana na SAGCOT na wameshirikishwa kwa kutumia njia mbalimbali za ushirikishwaji.

(iii) Jumla ya fursa mpya za ajira za kudumu 547 zimetolewa kupitia shughuli za uongezwaji thamani wa mazao kupitia Kampuni Binafsi 17 zinazoshirikiana na Kituo cha SAGCOT.

(iv) Mapato yatokanayo na mazao yamefikia takribani Shilingi Bilioni 880 sawa na Dola za Kimarekani Bilioni 0.4 kwa mwaka.

(v) Wakulima 752 wamepatiwa mafunzo juu ya Kilimo Bora, mfano Kikundi cha Mtanga Iringa Vijijini kinacholima Viazi Mviringo na Kikundi cha kina mama kinacholima Soya Ludewa Mkoani Njombe.

(vi) Hadi kufikia Desemba, 2016 mashirikiano mapya 14 yamesainiwa na kufikisha jumla ya washiriki (SAGCOT Partners) 104.

(vii) Mikataba yenye thamani ya Shilingi Bilioni 154 sawa na Dola za Kimarekani Milioni 70 imesainiwa kati ya Serikali na Benki ya Dunia.

Tozo na Ada Katika Sekta Ndogo ya Mazao ya Kilimo

142. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2016/2017, Serikali imefuta baadhi ya kodi na tozo ambazo zimekuwa ni kero katika sekta ndogo ya mazao ambazo ni pamoja na ada ya leseni ya kusindika Kahawa ya Dola za Kimarekani 250. Kwa upande wa zao la Pamba, mchango wa Mwenge kwa kila kiwanda cha kuchambua pamba wa Shilingi 450,000 umefutwa. Katika zao la Chai kodi ya moto na uokoaji imefutwa. Aidha, kwa zao la korosho, ushuru ufuatao umefutwa; Chama Kikuu cha Ushirika wa Shilingi 20 kwa Kilo; Kusafirisha korosho Shilingi 50 kwa kilo; Gharama za Mtunza Ghala Shilingi 10 kwa Kilo; Kikosi Kazi kwa ajili ya ufuatiliaji Shilingi 10 kwa Kilo na makato ya unyaufu. Aidha, Serikali imeondoa ushuru wa forodha wakati wa kuagiza soya inayotumika katika utengenezaji wa vyakula vya mifugo na unga wa lishe.

143. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2017/2018, mpango wa Serikali ni kuhakikisha kodi, tozo na ada ambazo ni kero kwa wakulima, wafugaji na wavuvi zinafutwa na kubaki na zile zenye mahusiano ya moja kwa moja na uendelezaji wa tasnia husika. Kwenye Sekta

ndogo ya mazao, katika mwaka 2017/2018 Serikali itafuta jumla ya tozo 80 kati ya tozo 139 ambazo zimeonekana kuwa kero kwa wakulima na pia itapunguza viwango vya tozo nne (4) zilizopo. Katika maamuzi hayo, kwenye tasnia ya tumbaku, jumla ya tozo 10 zitafutwa na tozo mbili (2) zitapunguzwa viwango; katika tasnia ya kahawa, jumla ya tozo 17 zitafutwa na tozo moja (1) itapunguzwa kiwango; na katika tasnia ya sukari, jumla tozo 16 zitafutwa. Aidha, katika tasnia ya pamba tozo zitakazofutwa ni mbili (2) na katika tasnia ya korosho tozo zitakazofutwa ni mbili (2) na tozo moja (1) iliyokuwa kero itafutwa katika tasnia ya chai.

144. ***Mheshimiwa Spika,*** katika jitihada za Serikali kuongeza upatikanaji wa pembejeo, Serikali itafuta tozo tatu (3) kwenye mbolea na moja (1) itapunguzwa kiwango. Aidha, tozo saba (7) zilizokuwa kwenye mbegu zitafutwa. Vilevile, tozo pekee iliyokuwepo katika Mfuko wa Pembejeo ya Ada ya Nyaraka nayo itaondolewa. Katika kuimarisha maendeleo ya Ushirika nchini, Serikali itafuta tozo 20 zilizokuwepo katika Ushirika katika ngazi mbalimbali. Orodha kamili ya tozo zilizofutwa katika kila eneo ni kama ilivyo katika **Kiambatisho Na: 7a, 7b na 7c.**

145. ***Mheshimiwa Spika,*** naomba nilihakikishie Bunge lako tukufu, kuwa Serikali itaendelea kuchambua kwa kina tozo, ushuru na ada mbalimbali zilizobaki zinazotozwa katika kilimo, mifugo na uvuvi kwa lengo la kuangalia uhalali wa kuwepo kwake na viwango vya tozo, ushuru na ada hizo kwa lengo la kuziondoa au kuzipunguza ili kuwapunguzia wakulima, wafugaji na wavuvi mzigo wa tozo, ushuru na ada zisizokuwa na tija.

3.9 KUIMARISHA URATIBU, UFUATILIAJI NA TATHMINI KATIKA SEKTA YA KILIMO

146. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara kwa kushiriana na AU – CAADP, SADC na EAC imeendelea kuratibu masuala mbalimbali ya kilimo kikanda na kimataifa ambapo mifumo ya Tathmini, Utekelezaji, Ushirikishwaji wa Sekta Binafsi na Wadau mbalimbali wa kilimo imeboreshwa. Aidha, Wizara imeendelea kuratibu utekelezaji wa mradi wa ERPP ambao hutekelezwa Tanzania Bara na Zanzibar.

Programu ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo Awamu ya Pili

147. ***Mheshimiwa Spika,*** maandalizi ya Programu ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo Awamu ya Pili (ASDP II) itakayotekelezwa katika kipindi

cha miaka kumi yamekamilika mwezi Desemba, 2016. Programu hiyo inatarajiwa kuanza utekelezaji rasmi katika mwaka wa 2017/2018. Aidha, Wizara kwa kushirikiana na Benki ya Dunia imeanzisha Mradi wa *Catalyzing the Future Agri-Food Systems of Tanzania – CFAST* unaolenga kuendeleza skimu za umwagiliaji 20 katika Ukanda wa SAGCOT kwenye Mikoa ya Iringa, Mbeya, Rukwa na Katavi kuanzia mwaka 2017/2018. Mradi wa CFAST unalenga kuchangia lengo kuu la awamu ya pili ya programu ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo (*ASDP II*) la kubadili Sekta ya Kilimo ili kuwa na tija zaidi, kukuza viwanda, kuongeza mapato ya wakulima wadogo na kuboresha hali ya maisha, kuwa na uhakika wa chakula na kuboresha lishe. Aidha, CFAST italenga kuendeleza mnyororo wa thamani wa zao la mpunga pamoja na mseto (*diversification*) utakaofanyika katika skimu za umwagiliaji kama vile kilimo cha mboga, matunda, ufugaji wa samaki na uyoga ili kupanua wigo wa uzalishaji, kuongeza mapato na kuboresha lishe kwa Wananchi.

148. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara imeanzisha mfumo wa ukusanyaji wa Takwimu za Kilimo, Mifugo na Uvuvi unaotumika kwenye Halmashauri za Wilaya 187 nchini (ARDS) na

mafunzo yametolewa mwezi Februari, 2017 kwa Maafisa Takwimu, Ufuatiliaji na Tathmini wa Halmashauri zote pamoja na Maafisa Kilimo na Mifugo wa Mikoa yote ya Tanzania Bara. Mafunzo hayo yametolewa kwa kushirikiana na Shirika la Maendeleo la Japan (JICA) ambao ndio wafadhili wakuu wa mfumo huo. Wizara pia imekamilisha mfumo wa NAMIS utakaojumuisha takwimu na taarifa za uzalishaji wa mazao, masoko na matumizi bora ya Ardhi ya Kilimo kutoka kwenye mifumo mbalimbali ya TEHAMA ili kuongeza tija katika utendaji kazi. Aidha, Wizara inaendelea kuweka na kusimamia miundombinu ya TEHAMA katika Ofisi za Dodoma, kuratibu mfumo wa barua pepe kwa watumishi wa Wizara, Kanzidata ya ARDS na Tovuti ya Wizara.

149. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2017/2018, Wizara kupitia Program ya ASDP II itaendelea kutekeleza Mpango wa Uwekekezaji katika Sekta ya Kilimo Nchini (*Tanzania Agriculture and Food Security Investment Plan - TAFSIP)* ambapo mpango huo ndio hutekeleza nguzo nne za CAADP na Azimio la Malabo zinazolenga kuendeleza Sekta ya Kilimo kwa bara la Afrika. Vilevile Wizara itaendelea kutekeleza maamuzi mbalimbali yatokanayo na wakuu wa nchi likiwemo Baraza la Mawaziri ili kuendelea

kuboresha Sekta ya kilimo nchini. Aidha, Wizara itaendelea na uratibu wa mradi wa ERPP ili kuongeza ufanisi katika utekelezaji wa mradi huo Bara na Visiwani.

150. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara kupitia ASDP II itaendelea kuratibu utekelezaji wa miradi ya kilimo katika ngazi ya Taifa na Halmashauri kupitia Mipango ya Maendeleo ya Kilimo ya Wilaya (DADPs). Sambamba na kazi hiyo, Wizara itaboresha taarifa ya viashiria vya matokeo (ASDP II *Results Framework*) kwa ajili ya kupima ufanisi wa utekelezaji wa Programu hiyo. Aidha, kwa kushirikiana na Wabia wa Maendeleo na Wadau wengine wa Sekta ya Kilimo, Wizara itaandaaa miradi katika maeneo 24 ya kipaumbele ya ASDP II. Vilevile, Wizara itaendelea kuratibu Mapitio ya Sekta ya Kilimo (*Agriculture Joint Sector Review – AJSR*) na (*Public Expenditure Review – PER*) na kufuatilia matumizi ya fedha katika miradi mbalimbali (*Expenditure Tracking*). Pia Wizara itafanya tathmini kubaini mafanikio na changamoto za utekelezaji wa Mfumo wa Pamoja wa Hifadhi na Uuzaji (COWABAMA); kutathmini matumizi ya Vituo vya Kata vya Rasilimali ya Kilimo (WARCs) katika kuimarisha utoaji wa huduma za ugani; na kufanya uchambuzi wa

mazao katika mnyororo wa thamani (*Crop Value Chain Analysis*).

151. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara itatekeleza na kusimamia mfumo wa uendeshaji na uratibu wa ASDP II katika ngazi zote za utekelezaji (kuanzia kijijini hadi Taifa). Mfumo huu utawezesha kuwepo kwa uratibu wa shughuli zinazofanywa na Serikali kwa ushirikiano na wadau wengine kama vile; Wabia wa Maendeleo, Sekta Binafsi na Asasi zisizo za Kiserikali kwa kuoanisha mifumo ya Kikanda na Kimataifa. Aidha, mfumo huu unahusisha Kamati ya Uendeshaji wa Programu (*ASDP II Steering Committee*), Kamati ya Wataalam ya Wakurugenzi (*Technical Committee of Directors*), Vikosi Kazi (*Thematic Working Groups*), Timu ya Uratibu wa Programu (*Coordination and Management Team*) ambayo itahusika na kuratibu matukio na tathmini, mapitio ya pamoja ya Sekta ya Kilimo (*Joint sector Review*), mkutano wa mashauriano wa wadau wa Sekta ya Kilimo (*Agricultural Sector Consultative Group*), na hatimaye Mkutano wa Kitaifa wa Wadau wa Kilimo (*National Agricultural Sector Stakeholders Meeting*). Mfumo huu utawezesha Wizara kusimamia miradi mingi ndani ya Sekta ya Kilimo ambayo inatekelezwa na Serikali, mashirika ya umma, Sekta Binafsi na Taasisi zisizo za Kiserikali.

Aidha, Kitengo cha Uratibu wa Wafadhili katika Sekta ya Kilimo (DAC) kwa kuhusisha maeneo mbalimbali ya ushirikiano wa nchi na wafadhili wa maendeleo na Sehemu ya Ufuatiliaji, Tathmini na Takwimu (*Monitoring, Evaluation and Statistics – MES*) ya Wizara vitaimarishwa kwa kuongezewa rasilimali ili kufanikisha majukumu yake.

152. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara katika kuhakikisha uzoefu na matokeo chanya yaliyojitokeza katika utekelezaji wa SAGCOT katika Ukanda wa Kusini itatumia uzoefu huo katika utekelezaji wa ASDP Awamu ya Pili kuandaa Ukanda katika maeneo mengine ya nchi.

FUNGU 99

153. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2016/2017, Wizara kwa kushirikiana na wadau wa sekta ilitekeleza maeneo ya kipaumbele yaliyohusu sera; mikakati; sheria na kanuni zake; programu za maendeleo; uzalishaji wa mifugo na usindikaji wa mazao yake; udhibiti wa magonjwa mbalimbali ya mifugo, utafiti na mafunzo. Maeneo ya kipaumbele yaliyotekelezwa ni pamoja na:

(i) Kuongeza upatikanaji na matumizi ya pembejeo na zana za mifugo;
(ii) Kuboresha huduma za ugani, utafiti na mafunzo;
(iii) Kuendeleza na kuboresha miundombinu ya mifugo; malisho na nyanda za malisho;
(iv) Kuboresha upatikanaji wa masoko na kuongeza thamani ya mazao ya mifugo;
(v) Kuimarisha na kujenga ushirika na hasa ule wa vyama vya wafugaji;
(vi) Kuimarisha uwezo wa taasisi na mifumo ya taarifa kwa ajili ya maendeleo na usimamizi wa sekta za mifugo; na
(vii) Kujenga mazingira mazuri kwa ajili ya kukuza uwekezaji wa sekta binafsi katika sekta ya mifugo.

3.10 SERA, MIKAKATI NA PROGRAMU

154. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara imeendelea kuratibu, kupitia na kusimamia utekelezaji wa sera, sheria, mikakati na programu mbalimbali za kuendeleza sekta ya mifugo. Katika mwaka 2016/2017, Wizara imeendelea kutoa elimu kwa wadau 1,800 kuhusu Sera ya Taifa ya Mifugo ya mwaka 2006 na Mkakati wa Taifa wa Kuendeleza Sekta ya Mifugo wa mwaka 2011. Aidha, imesambaza kwa wadau nakala 200 za Sera ya Taifa ya Mifugo, nakala 100 za Mkakati wa Kuendeleza Sekta ya Mifugo na nakala 150 za Fursa za Uwekezaji katika sekta ya mifugo. Pia, Wizara kwa kushirikiana na wadau mbalimbali imekamilisha kuandaa Programu ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo nchini Awamu ya Pili (ASDP II) mwezi Desemba, 2016 ya miaka kumi na itatekelezwa kwa awamu mbili ya miaka mitano kila moja. Programu hii itatekelezwa na Serikali pamoja na wadau wengine, wakiwemo washirika wa maendeleo, sekta binafsi na Taasisi zisizo za Serikali (NGOs) na inatarajiwa kuanza kutumika rasmi mwezi Julai, 2017.

155. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2016/2017, Wizara kwa kushirikiana na wadau ilianza kutekeleza Mpango Bunifu wa Modenaizesheni ya Sekta ya Mifugo Tanzania

(*Tanzania Livestock Modernisation Initiatives –TLMI*) wa mwaka 2015. Lengo kuu la mpango huu ni kuongeza usalama wa chakula na lishe, kuongeza ajira, kuchangia zaidi katika uchumi wa nchi, kuboresha maisha ya jamii na hifadhi ya mazingira. Aidha, Wizara imekamilisha kuandaa Mpango Kabambe wa Sekta ya Mifugo Tanzania (*Tanzania Livestock Master Plan - TLMP*) wa miaka 15 ukiwa na lengo la kuwaongoza wadau wa sekta ya mifugo kuhusu maeneo ya uwekezaji. Mpango huu utatekelezwa kupitia Programu ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo Nchini Awamu ya Pili (ASDP II) utakaoanza kutekelezwa mwaka 2017/2018.

3.11 SHERIA NA KANUNI ZA SEKTA YA MIFUGO

156. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara kwa kushirikiana na wadau, imeendelea kupitia sheria za sekta ya mifugo ili ziendane na Sera ya Ugatuaji wa Madaraka (D by D) na kuboresha mazingira ya kibiashara. Katika mwaka 2016/2017, Wizara imeandaa mapendekezo ya kutunga Sheria ya Mbari Bora za Wanyama (*Tanzania Animal Breeding Act*). Aidha, Kanuni, Notisi na Amri zifuatazo zimeandaliwa na kupelekwa kwa Mwanasheria Mkuu wa Serikali na kutangazwa katika Gazeti la Serikali:

(i) *Veterinary (Procedure for Registration Examination for Veterinarian and Veterinary Specialists (Amendment) Regulations, 2016.* Tangazo la Serikali Na. 322 la mwaka 2016;

(ii) *The Veterinary (Retained Registered Veterinarians Inspectors) Notice, 2016.* Tangazo la Serikali Na. 316 la mwaka 2016;

(iii) Notisi ya Wakaguzi chini ya Sheria ya Vetenari, 2016; Tangazo la Serikali Na. 310 la mwaka 2016; na

(iv) Amri chini ya Sheria ya Utambuzi na Usajili na Ufuatiliaji Mifugo (*Livestock identification and Registration Compusory Livestock Identification and Registration Areas Order, 2017).*

157. ***Mheshimiwa Spika,*** katika Mwaka 2017/2018, Wizara itakamilisha mapendekezo ya kutunga Sheria ya Mbari za Mifugo za Wanyama (*Animal Breeding Act*) na kupitia Sheria na Kanuni za Mifugo kwa lengo la kuboresha huduma na biashara za mifugo na mazao yake.

3.12 UZALISHAJI NA BIASHARA YA MIFUGO NA MAZAO YAKE

Zao la Maziwa

158. ***Mheshimiwa Spika***, uzalishaji wa maziwa umepungua kwa asilimia 2.3 kutoka lita bilioni 2.14 mwaka 2015/2016 hadi bilioni 2.09 mwaka 2016/2017. Kupungua kwa uzalishaji maziwa kumetokana na upungufu wa malisho katika maeneo mengi ya nchi kulikosababishwa na ukame wa muda mrefu. Aidha, hali hii imeendelea kuathiri viwanda vya kusindika maziwa hivyo kuendelea kuzalisha chini ya uwezo wake. Kutokana na hali hiyo, kiwango cha usindikaji maziwa kimepungua kutoka lita milioni 61.18 kutokana na viwanda 75 mwaka 2015/2016 kufikia lita milioni 40.13 kutoka katika viwanda 65 vinavyofanya kazi katika mwaka 2016/2017 (**Kiambatisho Na. 6**).

159. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2016/2017, Wizara kupitia Bodi ya Maziwa Tanzania iliendelea kuratibu Mpango wa Unywaji Maziwa Shuleni katika mikoa ya Kilimanjaro, Arusha, Njombe, Tanga na Dar es Salaam. Aidha, kwa kushirikiana na Mradi wa Kuendeleza Tasnia ya Maziwa Afrika ya Mashariki (*East Africa Dairy*

Development - EADD) ina mpango wa kuongeza mikoa ya Mbeya na Iringa.

160. ***Mheshimiwa Spika,*** Bodi ya Maziwa imeendelea kuhamasisha unywaji wa maziwa nchini kwa lengo la kuboresha afya na lishe ya jamii,hususan watoto na ili kukuza soko la maziwa nchini. Bodi ya maziwa imehamasisha wadau mbalimbali kugharamia Programu ya Unywaji wa Maziwa Shuleni ambapo jumla ya shule **23** zenye wanafunzi **20,019**walikunywa jumla ya lita za maziwa **385,860** katika mikoa ya Arusha (Arusha mjini) Shule **3** wanafuzi **3,047** walipatiwa kiasi cha lita **60,940** za maziwa, Kilimanjaro (Wilaya ya Hai) shule **10** wanafunzi **7,229** walipatiwa kiasi cha lita 144,580 za maziwa, Dar es Salaam (Manispaa ya Kinondoni) Shule **6** wanafunzi **6,137** walipatiwa kiasi cha lita **122,740** za maziwa na Tanga (Tanga Mjini) Shule **4** zenye wanafuzi **3,606** walipatiwa lita **57,600** za maziwa. Aidha, Bodi na wadau wa tasnia ya Maziwa wameandaa Wiki ya Uhamasishaji wa Unywaji wa Maziwa itakayofanyika Mkoani Kagera kuanzia tarehe 29 Mei hadi tarehe 1 Juni, 2017 ikiwa na Kaulimbiu ya *'Kunywa Maziwa Jenga Afya Furahia Maisha'*. Pia, Bodi ya Maziwa imeendelea kusimamia uingizaji wa Maziwa kutoka nje ya nchi kwa kutoa vibali **396**vyenye thamani ya

shilingi **17,189,226,511**katika kipindi cha mwezi Julai 2016 hadi Machi 2017.

161. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2016/2017, Wizara imeendelea kuboresha mashamba ya uzalishaji mifugo ya Serikali kwa kuyapatia vitendea kazi kwa lengo la kuongeza uzalishaji. Katika mwaka 2016/2017, Wizara imetekeleza yafuatayo:-

(i) Kununua madume manne (4) ya Boran na mbuzi 22 wa kienyeji (SEAG) katika Shamba la Kuzalisha Mitamba Ngerengere;

(ii) Kuendeleza malisho ekari (40) na kilimo cha mahindi ya mifugo ekari 73 katika shamba la Sao Hill;

(iii) Kujenga na kukarabati mabanda (5) ya mifugo, maboma (5), uzio wa mazizi Kilomita (10), nyumba za watumishi (3) na maeneo ya kupumzikia mifugo (Hekta 4) katika mashamba ya Kuzalisha Mitamba ya Kitulo, Mabuki, Ngerengere na Sao Hill;

(iv) Kukarabati vibanio vinne (4), mashine ya maji moja (1), mfumo na usambazaji wa maji mita 750 na uimarishaji wa shughuli za uhimilishaji katika shamba la Kitulo na Ngerengere;

(v) Kutengeneza barabara za kuzuia moto km 25 na ujenzi wa kibanio kimoja (1) katika shamba la Nangaramo; na

(vi) Kukarabati mtambo wa kuzalisha Kimiminika cha Hewa Baridi ya Naitrojeni wa kituo cha Lindi na NAIC – Arusha.

162. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara kwa kushirikiana na sekta binafsi itaendelea kuhamasisha sekta binafsi kuzalisha mitamba ya maziwa ili kuongeza uzalishaji wa maziwa nchini. Katika mwaka 2016/17, jumla ya mitamba **11,454** ilizalishwa na kusambazwa kwa wafugaji wadogo nchini ikilinganishwa na jumla ya mitamba **11,349** iliyozalishwa mwaka 2015/2016. Mashamba ya Serikali na NARCO yamezalisha mitamba **636** katika mwaka 2016/17 ikilinganishwa na mitamba **546** katika mwaka 2015/16 (**Jedwali Na. 6).** Kupugua kwa uzalishaji katika mashamba ya Serikali na NARCO kunatokana na ubinafsishaji wa ranchi za NARCO ambapo mitamba mingi ya maziwa hivi sasa inazalishwa na ranchi (vitalu) za NARCO zilizobinafsishwa na wafugaji wadodo wa ngombe wa maziwa.

Jedwali Na.6: Uzalishaji na Usambazaji wa Mitamba kutoka Mashamba ya Serikali 2011/2012-2016/2017

Jina	Wilaya lilipo	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17
Sao Hill	Mafinga	198	198	194	187	144	158
Mabuki	Misungwi	299	215	113	223	200	153
Kitulo	Makete	72	104	61	66	62	72
Ngerengere	Morogoro Vijijini	122	96	90	98	80	93
Nangaramo	Nanyumbu	98	47	67	70	80	70
Jumla		**789**	**660**	**525**	**644**	**566**	**546**
NARCO		504	60	40	30	80	88
Jumla Kuu		**1,393**	**720**	**565**	**674**	**646**	**634 1180**

Chanzo: Wizara ya Kilimo Mifugo na Uvuvi, 2017

163. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2017/2018 Wizara itaendelea kuimarisha mashamba ya kuzalisha mitamba kwa kununua ng'ombe wazazi 100 na kuboresha miundombinu ya maji na malisho. Kupitia Mradi wa SAGCOT Catalytic Trust Fund, jumla ya mitamba 70 itasambazwa kwa wafugaji katika mikoa ya Nyanda za Juu Kusini. Pia, sekta binafsi itahamasishwa kuongeza uzalishaji wa mitamba na kusambaza kwa wafugaji.

164. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2016/2017, Kituo cha Taifa cha Uhimilishaji – NAIC Usa River (Arusha) kimeimarishwa kwa

kupatiwa vitendea kazi mbalimbali ikiwa ni pamoja na Chiller kwa ajili ya mtambo wa kuzalisha kimiminika cha hewa baridi ya Naitrojeni. Aidha, vituo vya Kanda vimeendelea kuimarishwa kwa kupatiwa vitendea kazi na ukarabati wa miundombinu na mitambo ili kuhakikisha upatikanaji wa huduma ya uhimilishaji wakati wote. Jumla ya dozi 100,000 zilizalishwa ikilinganishwa na dozi 80,000 mwaka 2015/2016. Pia, ng'ombe waliohimilishwa wameongezeka kutoka 120,688 mwaka 2015/2016 hadi ng'ombe 457,557 mwaka 2016/2017 **(Jedwali Na.7)**

Jedwali Na. 7: Huduma ya Uhimilishaji Nchini 2010/2011 – 2016/2017

Mwaka	Idadi ya Mifugo iliyohimilishwa	Dozi za Mbegu zilizozalishwa	Idadi ya Wahimilishaji waliopata Mafunzo
2010/2011	76,800	150,000	330
2011/2012	81,300	172,000	105
2012/2013	98,340	168,000	115
2013/2014	90,300	58,210	136
2014/2015	105,000	70,294	181
2015/2016	120,688	80,000	38
2016/2017	457,557	100,000	230
Jumla Kuu	**1,029,985**	**798,504**	**1,135**

Chanzo: Wizara ya Kilimo Mifugo na Uvuvi, 2017

165. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara kwa kushirikiana na Taasisi ya *Bill & Melinda Gates Foundation* inaendelea kutekeleza kazi ya kuimarisha huduma ya uhimilishaji nchini kwa kupitia Taasisi ya *Land O' Lakes International Development* kwenye Mradi wa *Public Private Partnership for Artificial Insemination Delivery (PAID)*. Jumla ya wataalam wa uhimilishaji 230 kutoka mikoa ya Arusha, Kilimanjaro, Dar es salaam, Pwani, Tanga na Morogoro, mikoa yote ya Kanda za Nyanda za Juu Kusini na Ziwa walipata mafunzo.

166. ***Mheshimiwa Spika,*** katika Mwaka 2017/2018, Wizara kwa kushirikiana na Taasisi ya Bill & Melinda Gates Foundation kupitia Mradi wa PAID, itaimarisha Kituo cha Taifa cha uhimilishaji cha NAIC Usa River kwa kuimarisha maabara ya kuzalisha mbegu kutokana na madume bora, kununua matenki ya kusafirishia na kuhifadhia kimiminika cha Naitrojeni, kununua madume bora ya ng'ombe manane (8), kutoa mafunzo kwa watumishi wa NAIC na kununua trekta na vifaa vyake. Pia, watatoa mafunzo kwa wahimilishaji 104 ili kufikia lengo la wahimilishaji 300. Vilevile, wataalam wawili wa Wizara watapatiwa mafunzo ya namna ya

kufanya matengenezo kwenye mitambo ya kuzalisha kimiminika baridi cha naitrojeni.

Zao la Nyama

167. ***Mheshimiwa Spika***, katika mwaka 2016/2017, kulingana na takwimu za mifugo zilizopo, uzalishaji wa nyama umepungua kutoka tani 648,810 (ng'ombe 323,775; mbuzi na kondoo tani 129,292; nguruwe tani 79,200; na kuku tani 104,292) mwaka 2015/2016 hadi tani 558,164 (ng'ombe tani 394,604; mbuzi tani 61,109, kondoo tani 19,955, nguruwe tani 18,899 na kuku tani 63,597) (**Kiambatisho Na. 8).** Kupungua kwa uzalishaji wa nyama kumetokana na upungufu wa malisho katika maeneo mengi ya nchi kulikosababishwa na ukame wa muda mrefu. Aidha, mfumo wa unenepeshaji mifugo umeendelea kuhamasishwa ambapo ng'ombe walionenepeshwa wameongezeka kwa asilimia 12.9 kutoka ng'ombe 221,390 mwaka 2015/2016 hadi ng'ombe 250,000 mwaka 2016/17. Katika mwaka 2017/2018, Wizara kwa kushirikiana na wadau wa nyama itaendelea kuhamasisha wafugaji na wafanyabiashara ya mifugo kuwekeza kwenye ufugaji wa kisasa ukiwemo wa ranchi na unenepeshaji ili kuongeza idadi ya ng'ombe wanaonenepeshwa kufikia 350,000 kwa mwaka.

168. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara kwa kushirikiana na Wizara ya Viwanda, Biashara na Masoko imeendelea kuratibu biashara ya mifugo na mazao yake ndani na nje. idadi ya mifugo iliyouzwa minadani imeongezeka kutoka ng'ombe 1,470,805 mbuzi 1,161,840 na kondoo 253,243 wenye thamani ya shilingi bilioni 976.474 mwaka 2015/2016 hadi kufikia ng'ombe 1,618,047 wenye thamani ya shilingi trilioni 1.34, mbuzi 1,278,182 na kondoo 278,595 wenye jumla ya thamani ya shilingi trilioni 1.02 mwaka 2016/2017.

169. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara kupitia Bodi ya nyama imeendelea kufuatilia biashara ya nyama ndani na nje ya nchi ambapo hadi kufikia Machi 2017 jumla ya tani 3,162.65 za nyama ziliuzwa nje ya nchi katika nchi za Dubai, Iraq na Vietnam ikiwa tani 711.82 nyama ya mbuzi, tani 439.03 nyama ya ng'ombe, tani 222.74 za nyama ya kondoo na tani 1,789.06 za nyama ya punda. Pia, jumla ya tani 890.66 za nyama na ziliingizwa nchini kutoka Kenya, Afrika Kusini, na Uingereza. Ikiwa tani 366.34 za nyama ya nguruwe, tani 512.06 za nyama ya ng'ombe na tani 12.27 za nyama ya kondoo. Pia, jumla ng'ombe 26,515 na mbuzi 11,553 wameuzwa nje ya nchi kati ya hao ng'ombe 23,594 na mbuzi 9,851 waliuzwa Kenya na ng'ombe 2,921 na mbuzi 1,702 waliuzwa

Comoro. Vilevile, vifaranga 237,700 na mayai 250,960 viliuzwa katika nchi za Comoro, Kenya na Ethiopia.

170. ***Mheshimiwa Spika*****,** Serikali itasitisha uchinjaji wa punda ambao wanakadiriwa kuwa 500,000 kuanzia tarehe 1 Julai, 2017 ili kukabiliana na changamoto ya upungufu au kumalizika kwa wanyama hawa kutokana na kasi ya uchinjaji inaoendelea. Lengo ni kuendelea kuhakikisha kuwa nguvu kazi itokanayo na punda inawanufaisha wananchi vijijini hususan akina mama.

171. ***Mheshimiwa Spika***, ili kuwezesha biashara yenye tija, katika mwaka 2016/2017, Wizara imeboresha baadhi ya miundombinu ya masoko ya mifugo kwa lengo la kukuza biashara ya mifugo katika minada ya upili na ya mipakani ikiwemo minada ya Pugu (Ilala), Mhunze (Kishapu), Kizota (Manispaa ya Dodoma) na Nyamatala (Mwanza). Aidha, ujenzi wa mazizi ya kuhifadhi mbuzi katika minada wa Nyamatala na kituo cha Polisi umefanyika. Pia, ukarabati wa mfumo wa maji na usimikaji wa matenki ya kuhifadhia maji katika mnada wa Pugu pamoja na mafunzo kuhusu matumizi ya mizani wakati wa kuuza mifugo yametolewa kwa wafanyabiashara

350. Vilevile, kazi ya kuwatoa wavamizi katika maeneo ya minada ya Kizota na Kasesya imeendelea kufanyika. Katika mwaka wa fedha 2017/2018, ili kuwawezesha wafanyabiashara kufanya biashara kwa ufanisi, usalama ikiwemo kuboresha ukusanyaji wa maduhuli ya Serikali Wizara itashirikiana na taasisi za kibenki nchini kusimika mifumo ya ki-eletroniki katika minada ya Upili ya Kizota(Manispaa ya Dodoma), Igunga, Nyamatala (Misungwi) Mhunze(Kishapu), Meserani (Monduli) na minada ya mipakani ya Kirumi (Butiama) na Kasesya (Kalambo).

172. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2017/2018, Wizara itakarabati minada mitatu ya mpakani ya Longido, Kirumi na Kasesya na mnada wa upili wa Nyamatala. Aidha, itatoa elimu kwa wafugaji na wafanyabiashara ya mifugo kuwekeza katika ufugaji bora. Pia, Wizara itahamasisha wadau kuwekeza katika ujenzi wa viwanda na biashara ya mifugo na mazao yake ili kupanua soko la mazao ya mifugo ndani na nje ya nchi. Vilevile, Wizara itaanza kutekeleza Mpango Kabambe wa Sekta ya Mifugo Tanzania (*Tanzania Livestock Master Plan - TLMP*).

Uzalishaji wa Nyama katika Kampuni ya Ranchi za Taifa (NARCO)

173. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2016/2017, NARCO imetekeleza majukumu yake ikiwa ni pamoja na kuchinja ng’ombe 2,134 wakiwa wamenenepeshwa wenye thamani ya shilingi bilioni 1.51. Aidha, NARCO imezalisha na kukuza ndama 3,753 kutokana na ng’ombe wazazi 5,294 sawa na asilimia 70.9 ya malengo ya uzalishaji. Kwa upande wa biashara, NARCO imeuza ng’ombe 3,892 wenye thamani ya shilingi bilioni 2.62. Pia, NARCO imenunua ng’ombe 1,864 kutokana na vyanzo vya ndani vya mapato ya Kampuni wenye thamani ya shilingi milioni 890 kutoka kwa wafugaji wa asili kwa ajili ya programu ya unenepeshaji. Vilevile, NARCO imesimamia na kutoa ushauri wa ufugaji bora katika ranchi ndogo zilizomilikishwa kwa wawekezaji wadogowadogo ambapo ranchi hizo zimewekeza ng’ombe 60,546, mbuzi 6,735 na kondoo 3,428.

174. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2017/2018, NARCO inatarajia kuzalisha jumla ya ndama 4,269 kutokana na ng’ombe wazazi 5,344. Aidha, NARCO inatarajia kununua ng’ombe 2,100 kutokana na vyanzo vya ndani vya mapato na

itauza ng'ombe 3,898 walionenepeshwa wanaotarajiwa kufikia thamani ya takribani shilingi bilioni 2.7. Aidha, NARCO itawezeshwa kununua ng'ombe wazazi 100. Pia, Wizara kwa kushirikiana na NARCO itaendelea na ujenzi wa machinjio ya Ruvu, kuongeza idadi ya mifugo na kujenga viwanda kwenye eneo la ranchi ya Ruvu kwa kutengeneza bidhaa za ngozi kwa ajili ya kuongeza ajira ya wanawake na vijana kutokana na mkopo wa riba nafuu wa Dola za Kimarekani milioni 50 kutoka Mfuko wa Maendeleo wa Ushirikiano wa Kiuchumi kwa Serikali ya Korea (EDCF).

Zao la Ngozi

175. ***Mheshimiwa Spika,*** mwaka 2016/2017, vipande vya ngozi zilizosindikwa vimepungua kutoka vipande vya ngozi za ng'ombe 1,575,139 vyenye thamani ya shilingi bilioni 45.0 mwaka 2015/2016 hadi vipande 1,215,030 vyenye thamani ya shilingi bilioni 34.7. Pia, vipande vya ngozi za mbuzi/kondoo 928,115 vyenye thamani ya shilingi bilioni 6.2 vilivyosindikwa vimepungua ikilinganishwa na vipande 1,124,000 vyenye thamani ya shilingi bilioni 7.5. Aidha, ngozi ghafi za ng'ombe vipande 241,773 vyenye thamani ya shilingi bilioni 1.89 viliuzwa nje ya nchi ikilinganishwa na vipande 187,000 vya ngozi za

ng’ombe vyenye thamani ya shilingi bilioni 2.4 mwaka 2015/2016. Hii imetokana na kushuka kwa bei ya ngozi katika soko la dunia kwa mwaka 2016/2017 hadi sasa, hali ambayo imesababisha kuendelea kurundikana kwa ngozi zilizosindikwa kwenye viwanda pia ngozi ghafi katika machinjio na maghala ya waboreshaji wa ngozi.

176. ***Mheshimiwa Spika, ,*** katika mwaka 2017/2018, Wizara itaendelea kutekeleza Mkakati wa Kuendeleza Sekta ya Ngozi (Leather Sector Development Strategy 2016-2020), ambao unalenga kuongeza thamani katika mnyororo wa zao la ngozi kwa lengo la kupata malighafi kwa ajili ya viwanda vya kusindika na vya kutengeneza bidhaa za ngozi. Wizara kwa kushirikiana na Wizara za Ofisi ya Rais – TAMISEMI, Viwanda Biashara na Uwekezaji, na Elimu, Sayansi na Mafunzo ya Ufundi (DIT – Mwanza) itatekeleza majukumu yafuatayo:- kutoa mafunzo kwa wataalam wa mifugo katika Mamlaka za Serikali za Mitaa75 kuhusu uendelezaji wa zao la ngozi, kuboresha upatikanaji wa ngozi viwandani kupitia matumizi ya Mfumo wa Ufuatiliaji wa Uzalishaji na Biashara ya ngozi kutoka machinjioni hadi viwandani (Hides and skins Tracking System) ili kuzuia utoroshwaji wa ngozi nje ya nchi. Aidha, Wizara itaendelea kutoa

mafunzo katika taaluma ya ngozi ili kuziba pengo lililopo la wataalam wa ngozi. Katika mwaka 2017/18 wizara itasomesha wataalam 4 katika ngazi ya stashahada na 2 katika ngazi ya shahada ya teknolojia ya ngozi ili kuwa na wataalam mahiri katika tasnia ya ngozi.

177. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2017/2018, Wizara itaendelea kutekeleza Mkakati wa Kuendeleza Sekta ya Ngozi (Leather Sector Development Strategy 2016-2020), ambao unalenga kuongeza thamani katika mnyororo wa zao la ngozi kwa lengo la kupata malighafi kwa ajili ya viwanda vya kusindika na vya kutengeneza bidhaa za ngozi. Wizara kwa kushirikiana na Wizara za Ofisi ya Rais – TAMISEMI, Viwanda Biashara na Uwekezaji, na Elimu Sayansi na Mafunzo ya Ufundi (DIT – Mwanza) itatekeleza majukumu yafuatayo:- kutoa mafunzo kwa wataalam 15 wa mifugo katika Mamlaka za Serikali za Mitaa 15 kuhusu uendelezaji wa zao la ngozi, kuboresha upatikanaji wa ngozi viwandani kupitia matumizi ya Mfumo wa Ufuatiliaji wa Uzalishaji na Biashara ya ngozi kutoka machinjioni hadi viwandani (Hides and skins Tracking System) ili kuzuia utoroshwaji wa ngozi nje ya nchi.

Uzalishaji wa Kuku

178. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara kwa kushirikiana na wadau mbalimbali imeendelea kuhamasisha ufugaji wa kuku kibiashara. Uzalishaji wa vifaranga vya kuku wa nyama na mayai umepungua kutoka vifaranga milioni 68.28 mwaka 2015/2016 hadi vifaranga milioni 64.3 mwaka 2016/2017. Aidha, jumla ya mayai 2,825,480 ya kutotolesha vifaranga yaliingizwa nchini kutoka nchi za Zambia, Kenya, Uholanzi na Mauritius ikilinganishwa na mayai 1,290,000 yaliyoingizwa mwaka 2015/2016. Aidha, uzalishaji wa mayai katika mwaka 2016/2017 umepungua kutoka mayai bilioni 4.35 mwaka 2015/16 hadi mayai bilioni 2.76. Kupungua kwa uzalishaji wa mayai na vifaranga kumetokana na kupanda kwa gharama za vyakula vya kuku na kulazimisha baadhi ya wadau kusitisha uzalishaji ikiwa ni pamoja na kupunguza idadi ya kuku.

179. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2017/2018 Wizara itahamasisha sekta binafsi kuongeza uzalishaji wa vifaranga ili kukidhi mahitaji na kuimarisha vyama vya wafugaji wa ndege hususan kuku. Aidha, mradi wa kusambaza vijijini vifaranga wa aina ya *Kuroiler* katika mikoa **25** nchini utaboreshwa. Pia, utekelezaji wa mradi

wa miaka minne wenye lengo la kuongeza tija katika uzalishaji wa kuku wa asili (*African Chicken Genetic Gains - ACGG*) chini ya TALIRI kwa ufadhili wa *Bill and Melinda Gates Foundation* unaendelea.

Uzalishaji wa Nguruwe

180. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2016/2017, Wizara kwa kushirikiana na Mamlaka za Serikali za Mitaa imeendelea kuhamasisha sekta binafsi kuwekeza katika ufugaji, usindikaji na biashara ya nguruwe hai. Uzalishaji na biashara ya nyama ya nguruwe umepungua kutoka tani 79,200 mwaka 2015/2016 hadi kufikia tani 18,899 mwaka 2016/2017. Hii imetokana na kuongezeka kwa bei ya vyakula na mlipuko wa ugonjwa wa Homa ya Nguruwe katika mikoa ya Rukwa, Morogoro, Mbeya, Songwe na Iringa. Aidha, Sekta binafsi imehamasishwa na kuanzisha chama cha wazalishaji nguruwe nchini kijulikanacho kama *Tanzania Association of Pig Farmers* (TAPIFA). Kupitia chama hiki, Sekta Binafsi imenunua na kuingiza nguruwe 40 kutoka Zambia aina ya *Cambarough*. Pia, nguruwe saba (7) aina ya *Duro*c kutoka Afrika ya Kusini na 15 (*Duroc* 5, *Landrace* 5 na *Large white* 5) kutoka Denmark wamenunuliwa kwa lengo la kuboresha kosaafu za nguruwe nchini.

181. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2017/2018, Wizara itaendelea kuhamasisha uzalishaji wa nguruwe na kudhibiti ugonjwa wa homa ya nguruwe katika maeneo yaliyoathiriwa na ugonjwa huu, kuendelea kuhimiza uingizaji wa nguruwe wazazi kutoka nje ya nchi kwa lengo la kupunguza tatizo la kuzaliana kiukoo kwa nguruwe waliopo hapa nchini na kuhimiza uzalishaji wa vyakula vya mifugo kwa kuweka mazingira wezeshi katika uzalishaji wa vyakula hivyo.

3.13 Tozo za leseni katika Sekta ya mifugo

182. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2016/2017, Wizara imefanya mapitio ya tozo/kodi na ada mbalimbali katika sekta ya mifugo zinazotozwa na Wizara na Taasisi chini ya Wizara na kubaini baadhi ya kodi, tozo na ada hizo ni kero kwa wafugaji na maendeleo ya sekta ya mifugo kwa ujumla. Hivyo, katika mwaka 2017/2018, Serikali itafuta kodi, tozo na ada saba (7) ambazo zimekuwa kero kwa wafugaji, wafanyabiashara na wawekezaji; na kubakiza zile tu zenye uhusiano wa moja kwa moja katika uendelezaji wa sekta ya mifugo kwa mchanganuo ufuatao; tasnia ya maziwa tozo mbili (2), tasnia ya nyama jumla ya tozo nne (4) na eneo la afya ya mifugo tozo moja (1) (**Kiambatisho Na. 9**).

183. ***Mheshimiwa Spika,*** naomba nilihakikishie Bunge lako tukufu, kuwa Serikali itaendelea kuchambua kwa kina tozo, ushuru na ada mbalimbali zilizobaki zinazotozwa katika mifugo na mazao yake kwa lengo la kuangalia uhalali wa kuwepo kwake na viwango vya tozo, ushuru na ada hizo kwa lengo la kuziondoa au kuzipunguza ili kuwapunguzia wafugaji mzigo wa tozo, ushuru na ada zisizokuwa na tija.

3.14 Matumizi ya Rasilimali za Ardhi, Maji na Malisho kwa Mifugo

184. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2016/2017, Wizara ilendelea kuhamasisha uzalishaji na uhifadhi wa malisho kwa njia za kitaalam ambapo jumla ya marobota ya hei 456,016 yenye thamani ya shilingi 1,140,040,000 yamezalishwa na kuuzwa kutoka mashamba ya kuzalisha mbegu bora za malisho ya Serikali na marobota 684,230 ya hei yalizalishwa na sekta binafsi yenye thamani ya shilingi 2,052,690,000. Aidha, mbegu za malisho bora za nyasi kilo 3,717.1 zenye thamani ya shilingi 55,756,500 na jamii ya mikunde kilo 731.5 zenye thamani ya shilingi 10,972,500 zimezalishwa na kuuzwa kwa wadau mbalimbali toka mashamba ya Serikali (**Kiambatisho Na. 10a na 10b).**

185. ***Mheshimiwa Spika,*** kutokana na kuendelea kuwepo kwa migogoro ya matumizi ya ardhi inayohusisha wafugaji, wakulima na watumiaji wengine wa ardhi, Serikali iliunda Timu ya wataalam kutoka sekta zote zinazohusika na ardhi. Timu ilipewa jukumu la kupitia taarifa za kamati Teule, Vikosi Kazi na Timu mbali mbali zilizowahi kuundwa kuhusu migogoro ya ardhi, kupitia Katiba, Sera, Sheria, Kanuni na Miongozo kutoka katika sekta zote na kubaini vyanzo na sababu za migogoro na hatimaye kupendekeza kwa serikali kuhusu njia muafaka za kumaliza migogoro ya matumizi ya ardhi hapa nchini. Rasimu ta taarifa imeandaliwa kwa ajili ya kuwasilishwa kwenye Baraza la Mawaziri.

186. ***Mheshimiwa Spika*** katika mwaka 2017/18, Wizara itawezesha uandaaji wa mipango ya matumizi ya ardhi katika wilaya za Kiteto, Kilindi, Muheza, Korogwe, Mvomero, Morogoro na Bagamoyo kupitia miradi wa *Sustainable Rangeland Management Project* na *Securing Watershed Services through Sustainable Land Management for Ruvu and Zigi Catchments*. Miradi hiyo inafadhiliwa na IFAD kupitia Asasi ya Kimataifa ya Utafiti wa Mifugo na Global Environmental Facility. Aidha, kupitia miradi hiyo wizara itaandaa mipango ya kina (management plans) katika maeneo ya

malisho katika vijiji 50 ambayo yatatengwa kutokana na utekelezaji wa miradi hiyo. Mipango hiyo itaambatana na utoaji wa hati miliki za kimila kw wilaya za Kiteto, Kilindi, Mvomero, Morogoro na Bagamoyo a wafugaji katika maeneo hayo ili kupunguza migogoro ya matumizi ya ardhi.

187. ***Mheshimiwa Spika***, katika mwaka 2017/18 Wizara itawezesha ujenzi wa vyanzo vya maji kwa matumizi ya mifugo katika Halmashauri za Wilaya za Hanang, Kilosa, Ngorongoro, Same na Songwe kwa lengo la kuongeza upatikanaji wa maji kwa mifugo katika maeneo ya ufugaji. Aidha wizara itajenga na kukarabati malambo na mabwawa kwa lengo la kusaidia juhudi zinazofanywa na Mamlaka za Serikali za Mitaa pale ambapo kuna mifugo mingi au katika maeneo ambayo mifugo huwa inahamia wakati wa kiangazi. Pia , wizara itaendelea kuwashirikisha wadau hususan wafugaji katika ujenzi na ukarabati wa vyanzo vya maji kwa mifugo ili kupunguza tatizo la uhaba wa maji.

Athari za Ukame kwa Mifugo

188. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2016/2017 ukame uliathiri hali ya mifugo hasa katika maeneo ya mikoa ya Pwani, Dodoma, Mororgoro, Singida, Manyara, Shinyanga, Mara,

Kagera na Arusha ambayo haikupata mvua za vuli za kutosha na kusababisha ukame uliopelekea vifo vingi vya mifugo kutokana na upungufu mkubwa wa maji na malisho. Jumla ya mifugo **131,725** ilikufa kati ya hao, ng'ombe 102,987, punda 646, mbuzi 14,881 na kondoo 13,815. Aidha, kati ya mikoa iliotoa takwimu ya idadi ya vifo vya mifugo, mkoa wa Manyara ulionekana kuadhirika sana ambapo vifo vilikua ng'ombe 48,460, mbuzi 13,967, kondoo 12,773 na punda 646. **(Kiambatisho Na.11)**. Katika mwaka 2017/2018, Wizara itaendelea kushirikiana na Mamlaka ya Hali ya Hewa kutoa tahadhari ya mabadiliko ya hali ya hewa ambayo yanaweza kuwa na madhara kwa wafugaji. Aidha, Wizara itaendelea kushirikiana na Ofisi ya Makamu wa Rais-Mazingira na wadau wengine katika kutoa elimu kwa wafugaji kuhusu madhara yanayoletwa na mabadiliko ya tabianchi na tahadhari za kuchukua ili kuunguza madhara hayo.

3.15 USINDIKAJI WA VYAKULA VYA MIFUGO

189. ***Mheshimiwa Spika,*** uzalishaji wa vyakula vya mifugo unaofanywa na sekta binafsi umepungua kutoka tani 1,500,000 mwaka 2015/2016 hadi tani 1,100,000 mwaka 2016/2017 kutokana na wafugaji wengi kujitoa katika uzalishaji kwa sababu ya kupanda kwa bei ya

vyakula kulikosababishwa na kuanzishwa kwa tozo ya VAT kwenye vyakula vya mifugo, madawa na kushuka kwa bei ya kuku. Pia, usajili wa wazalishaji na wasambazaji wa vyakula vya mifugo umeendelea kufanyika ambapo jumla ya wazalishaji na wasambazaji wa vyakula vya mifugo **20** walisajiliwa na kufanya Idadi ya waliosajiliwa kufikia **35**.

190. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara imefanya ukaguzi wa ubora wa vyakula vya mifugo katika jumla ya viwanda 24 vinavyosindika vyakula vya mifugo ili kuona kama vinakidhi viwango. Kupitia kaguzi hizo wamiliki ambao hawakuwa wamekidhi masharti yanayosimamia uzalishaji wa vyakula vya mifugo walielekezwa kufanya marekebisho na kufanya usajili wa viwanda pamoja na maeneo ya kuhifadhi na kuzalisha rasilimali za vyakula vya mifugo. Kaguzi hizo zilifanyika katika mikoa ya Dar es Salaam, Pwani, Iringa, Ruvuma, Arusha na Dodoma. Vilevile, sampuli zilizochukuliwa katika viwanda vingi zilionyesha vyakula kuwepo kwa upungufu wa protini na wanga na ushauri umetolewa ili kuondoa kasoro hizo.

191. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2017/2018, Wizara itaendelea kuratibu uzalishaji

wa vyakula vya mifugo na usajili wa wazalishaji na wasambazaji wa vyakula vya mifugo. Aidha, Wizara itaendelea kusimamia na kudhiti ubora katika uzalishaji na usindikaji wa vyakula vya mifugo nchini, ambapo itatoa mafunzo kwa wakaguzi wa vyakula vya mifugo 50 na watengenezaji wa vyakula vya mifugo 70 na kuendelea kukagua maeneo na viwanda vya kusindika vyakula vya mifugo.

3.16 UDHIBITI WA MAGONJWA YA MIFUGO

Maeneo Huru ya Magonjwa ya Mifugo

192. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara kwa kushirikiana na Shirika la Biashara Duniani (*World Trade Organization – WTO*) imeendelea kufanya tathmini ya kuanzisha eneo huru na magonjwa ya mifugo (*Disease Free Zone*) katika wilaya za Nkasi na Kalambo mkoa wa Rukwa. Tathmini hiyo inatarajiwa kukamilika mwezi Juni 2017. Katika mwaka 2017/2018, Wizara itatumia matokeo ya tathmini hiyo katika utekelezaji wa uwekezaji katika eneo hilo na maeneo mengine yatakayoainishwa nchini.

Magonjwa ya Mlipuko

193. ***Mheshimiwa Spika,*** Magonjwa ya mlipuko ambayo ni Homa ya Mapafu ya Ng’ombe

(CBPP), Homa ya Mapafu ya Mbuzi (CCPP), Ugonjwa wa Miguu na Midomo (FMD), Mapele ya Ngozi (LSD), Homa ya Nguruwe (ASF), Mdondo (NCD) na Sotoka ya Mbuzi na Kondoo (PPR) ni tishio kwa mifugo na biashara hapa nchini. Katika mwaka 2016/2017, matukio ya Homa ya Mapafu ya Ng'ombe yalihusisha mikoa 20 na Halmashahuri 51; Homa ya Mapafu ya Mbuzi mikoa 16 na Halmashauri 32; Ugonjwa wa Miguu na Midomo mikoa 21 na Halmashauri 54; Mapele ya Ngozi mikoa 18 na Halmashauri 52; Homa ya Nguruwe mikoa mitano (5) na Halmashauri sita (6). Ili kupambana na milipuko hiyo ya magonjwa ya mifugo Wizara ilihamasisha na kuratibu wadau wa mifugo katika kununua chanjo mbalimbali za magonjwa ya mifugo, ambapo, chanjo zifuatazo zilinunuliwa na kutumika sehemu mbalimbali nchini, Mdondo 27,901,360; PPR 275,275; CBPP 409,286; CCPP 29,852 na Kichaa cha mbwa 574,259 kwa lengo la kuongeza upatikanaji wa chanjo kwa wafugaji.

194. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2017/2018, Wizara itaendelea kudhibiti magonjwa haya kwa kushirikiana na Halmashauri na sekta binafsi katika kununua na kutoa chanjo kwa mifugo. Aidha, elimu itaendelea kutolewa kwa

wadau kuhusu umuhimu wa magonjwa haya katika biashara ya mifugo na mazao yake kitaifa na kimataifa ili kuchukua hatua za tahadhari.

195. ***Mheshimiwa Spika,*** kufuatia kuzuka kwa ugonjwa wa Mafua Makali ya Ndege nchini Uganda yaliyojitokeza kwenye ndege wanaohama hama kutoka bara moja hadi jingine; mikoa inayozunguka ziwa Victoria na maeneo mengine wanapopita ndege hao; yalikuwa katika hatari ya kupata mlipuko wa ugonjwa huo. Hata hivyo, Wizara ilifuatilia kwa karibu kwa kutembelea maeneo yaliyopata maambukizi nchini Uganda ambapo tulikuta ugonjwa huo umedhibitiwa. Hata hivyo, Wizara pamoja na Mamlaka za Serikali za Mitaa za mikoa yote ziliendelea kuchukua tahadhari ikiwa ni pamoja na kuchukua sampuli ambazo matokeo yake pia yalionesha kuwa hakuna maambukizi. Halmashauri zilizokuwa katika hatari ya kuambukizwa ugonjwa huo zipo katika mikoa ya Kagera, Geita, Mwanza, Simiyu, Mara, Tabora, Kigoma na Rukwa. Aidha, katika mwaka 2017/2018, Wizara kwa kushirikiana na Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto itaendelea kuratibu na kufuatilia mwenendo wa ugonjwa huo na kutoa elimu kwa wadau.

Magonjwa Yaenezwayo na Kupe na Mbung'o

196. *Mheshimiwa Spika,* Kupe na magonjwa wayaenezayo, hususan ugonjwa wa Ndigana Kali (ECF) ambapo usipodhibitiwa husababisha asilimia zaidi ya 60 ya vifo vya ndama pamoja na kupunguza uzalishaji wa ng'ombe na mazao yake nchini. Jumla ya majosho yaliyopo nchini ni 2,428, kati ya hayo majosho 1,014 yanafanya kazi, majosho 507 ni mazima lakini hayafanyi kazi na majosho 907 ni mabovu. Katika mwaka 2016/2017, Wizara kwa kushirikiana na sekta binafsi ilitoa mafunzo kwa Maafisa ugani 300 kuhusu namna ya kutoa chanjo dhidi ya Ndigana Kali. Aidha, makampuni yanayoagiza chanjo hiyo yameongezeka kutoka mawili (2) mwaka 2015/2016 na kufikia manne (4) mwaka 2016/2017. Jumla ya ng'ombe 70,260 wamechanjwa dhidi ya ugonjwa huo. Katika mwaka 2017/2018, Wizara itaendelea kuhimiza Mamlaka ya Serikali za Mitaa kuhakikisha kuwa majosho ambayo ni mazima na hayafanyi kazi yanatumika na kukarabati majosho mabovu. Aidha, kwa kushirikiana na Sekta Binafsi itahamasisha wafugaji kuchanja na kuogesha mifugo ili kuikinga Ndigana kali.

Magonjwa ya Wanyama yanayoambukiza Binadamu

Kichaa cha Mbwa

197. ***Mheshimiwa Spika,*** Ugonjwa wa Kichaa cha Mbwa uliendelea kudhibitiwa ambapo Wizara kwa kushirikiana na Wakfu wa Bill & Melinda Gates imetekeleza Mradi wa Majaribio wa Kutokomeza Ugonjwa wa Kichaa cha Mbwa (*Rabies Elimination Demonstration Project*) kwenye wilaya 24 za mikoa ya Mtwara, Lindi, Pwani, Morogoro, Dar es Salaam na wilaya 4 za Pemba. Jumla ya mbwa 86,080 kati ya mbwa 106,974 sawa na asilimia 80.4 walichanjwa. Aidha, Mpango Mkakati wa Kutokomeza Kichaa cha Mbwa nchi nzima ifikapo mwaka 2030 umeandaliwa. Katika mwaka 2017/2018, Wizara itatekeleza Mpango Mkakati wa kutokomeza Ugonjwa wa Kichaa cha Mbwa chini ya uratibu wa Kitengo cha dhana ya Afya Moja chini ya Ofisi ya Waziri Mkuu kwa kushirikiana na Mamlaka za Serikali za Mitaa na wadau wengine.

Ugonjwa **wa Ebola**

198. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2016/2017, Wizara kwa kushirikiana na Shirika la

Chakula na Kilimo la Umoja wa Mataifa (FAO) kwa ufadhili wa Shirika la Misaada la Watu wa Marekani (USAID) imeendelea kufuatilia uwepo wa virusi vya Ebola kwenye wanyama. Jumla ya sampuli 796 zilichukuliwa kutoka kwenye mbuzi, mbwa, ng'ombe, kondoo na nguruwe katika Halmashauri za Kibondo na Uvinza na uchunguzi wa maabara katika sampuli zilizochukuliwa ulionesha kutokuwepo kwa ugonjwa huo. Katika mwaka 2017/2018, Wizara itaendelea na uchunguzi wa virusi hivyo na kupitia upya mpango huo wa ufuatiliaji kwa kuingiza magonjwa mengine yanayoambukiza binadamu yakiwemo magonjwa ya Kichaa cha Mbwa (*Rabies*), Homa ya Bonde la Ufa (RVF) na Ugonjwa wa Kutupa Mimba (*Brucellosis*).

***Ugonjwa* wa Kimeta**

199. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2016/2017, ugonjwa wa Kimeta uliendelea kuwa tishio kwa mikoa ya Arusha na Kilimanjaro. Aidha, mlipuko mkubwa uliohusisha wanyama pori na wafugwao pamoja na binadamu katika maeneo ya Selela, Kata ya Mto Mbu wilayani Monduli. Wizara kwa kushirikiana na Wizara za Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto; Mali Asili na Utalii; Ofisi ya Rais, Tawala za Mikoa na Serkali za mitaa na Taasisi za

TANAPA na NCCA chini ya dhana ya Afya Moja chini ya uratibu wa Ofisi ya Waziri Mkuu ugonjwa huu ulidhibitiwa. Aidha, elimu juu ya madhara ya ugonjwa kwa maana ya kutokula mizoga na mifugo kuchanjwa iliendelea kutolewa. Pia, jumla ya ng'ombe 726,042 walichanjwa. Katika mwaka 2017/2018, Wizara inatarajia ng'ombe 2,947,581 watachanjwa, na itaendelea kushirikiana na Wizara zingine husika pamoja na wadau wengine katika kutoa elimu kuhusu ugonjwa huu ili kuudhibiti kila unapojitokeza.

3.17 UCHUNGUZI NA UTAMBUZI WA MAGONJWA YA MIFUGO

200. ***Mheshimiwa Spika*****,** katika mwaka 2016/2017, Wizara kupitia Wakala wa Maabara ya Veterinari Tanzania (Tanzania Veterinary Laboratory Agency -TVLA) imefanya uchunguzi na utambuzi wa magonjwa ya mifugo nchini katika sampuli 4,908 zilizopokelewa. Magonjwa yaliyotambuliwa ni pamoja na Ndigana Kali, Ndigana Baridi, Kimeta, Kichaa cha Mbwa, Mdondo, Gumboro, Sotoka ya Mbuzi, Homa ya Nguruwe, Minyoo, Ugonjwa wa Kutupa Mimba na *Blue Tongue*. Aidha, jumla ya sampuli 1,111 za vyakula vya mifugo zilifanyiwa uhakiki wa ubora na usalama wake ambapo asilimia 18 ya sampuli

hizo zilibainika kuwa na upungufu wa protini na nishati.Kutokana na matokeo hayo, wafugaji walipewa elimu ya namna ya kudhibiti magonjwa na watengenezaji wa vyakula vya mifugo walipewa ushauri wa namna ya kuboresha vyakula vya mifugo.

201. ***Mheshimiwa Spika,*** katika 2016/2017 TVLA kupitia Taasisi yake ya utafiti na uzalishaji wa chanjo iliyopo Kibaha imezalisha na kusambaza chanjo dozi 30,055,100 za ugonjwa wa mdondo, dozi 680,900 za ugonjwa wa Kimeta, dozi 121,550 za ugonjwa wa Chambavu na dozi 10,000 za chanjo ya ugonjwa wa Kutupa Mimba. Chanjo ya Kimeta iliweza kutumika kukinga mifugo kufuatia mlipuko wa ugonjwa katika Kanda ya Kaskazini na hivyo kudhibiti ugonjwa usisambae kwenye maeneo mengine. Uzalishaji wa Chanjo ya Ugonjwa wa Kutupa Mimba kwa Ng'ombe na chanjo inayokinga kwa pamoja magonjwa ya Kimeta na Chambavu unasubiri majibu kutoka Maabara Kuu ya chanjo Afrika ya PANVAC iliyoko nchini Ethiopia kulikopelekwa sampuli za chanjo hizo kwa ajili ya kupima ubora wake. Aidha, TVLA ipo katika mpango wa kuzalisha chanjo za homa ya mapafu ya ng'ombe (CBPP) na chanjo ya sotoka ya mbuzi na kondoo (PPR) ili kutimiza lengo mafunzo yametolewa kwa

mtalaam mmoja huko PANVAC nchini Ethiopia na pia imeshapokea mbegu (Master seeds) ya chanjo hizo kama mchakato wa awali wa uzalishaji wa chanjo hizo.

202. ***Mheshimiwa Spika,*** TVLA kupitia vituo vyake vya utafiti wa teknolojia za kuangamiza mbun’go waenezao ugonjwa wa Nagana na Malale vya Tanga na Kigoma imeendelea kufanya utafiti wa njia nzuri za kupunguza au kumaliza mbung’o katika maeneo mbalimbali nchini. Utafiti huo pia umejikita katika kuangalia mwenedo wa mbung’o na ndorobo kati ya wanyama pori na wafugwao na uwezo wao wa kuambukiza wanyama na binadamu. Hata hivyo ndorobo wote waliopatikana ni wale wasioambukiza binadamu. Ili kuendeleza tafiti za kudhibiti mbung’o, maabara imeendelea kuzalisha na kuhifadhi mbung’o wazima 506 na mabuu 556.

203. ***Mheshimiwa Spika,*** tafiti za kudhibiti magonjwa mengine ya mifugo na kujenga uwezo wa kuyatambua zimeendelea kufanyika ikiwa ni pamoja na kufuatilia mwenendo wa ugonjwa wa Sotoka ya Mbuzi katika wilaya za Handeni, Mbarali, Masasi, Ruangwa, Kiteto, Simanjiro na Ngorongoro ambapo uwepo wa ugonjwa wa *Blue Tongue* uligunduliwa. Aidha, Maabara Kuu ya

Mifugo (CVL) imekuwa maabara ya kwanza Afrika kuwa na uwezo wa kutambua ugonjwa wa *Trichnella* kwa nguruwe.

204. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2017/2018, TVLA itaendelea kufanya uchunguzi na utambuzi wa magonjwa ya wanyama; kufanya uhakiki wa ubora wa vyakula vya mifugo vinavyozalishwa. Aidha, Wakala utazalisha na kusambaza chanjo dozi milioni 100 za Mdondo, 500,000 za Kimeta, 500,000 za Chambavu na 500,000 za ugonjwa wa Kutupa Mimba. Pia, inategemea kuanza uzalishaji wa chanjo inayokinga kwa pamoja magonjwa ya Kimeta na Chambavu na kuendeleza majaribio ya kutengeneza chanjo dhidi ya magonjwa ya Homa ya Mapafu ya Ng'ombe na Sotoka ya Mbuzi na kondoo. Vile vile, TVLA itaendelea kufanya tafiti zinazolenga kuthibiti mbung'o wanaoeneza ugonjwa wa Nagana kwa mifugo na Homa ya Malale kwa binadamu na namna ya kudhibiti au kutokomeza magonjwa mengine ya mifugo.

3.18 USALAMA WA CHAKULA KITOKANACHO NA MIFUGO

205. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2016/2017, Wizara imeendelea kufuatilia usafi na usalama wa vyakula vitokanavyo na mifugo na

mazao yake. Aidha, Wizara kwa kushirikiana na Baraza la Taifa la Usimamizi wa Mazingira (NEMC), Mamlaka ya Chakula na Dawa (TFDA) pamoja na Mamlaka za Serikali za Mitaa ilifanya ukaguzi wa mifugo na mazao yake katika machinjio mbalimbali kwa lengo la kulinda afya ya walaji. Katika mwaka 2016/2017, jumla ya ng'ombe 357,365, mbuzi 105,910, kondoo 62,559, kuku 1,991,694 na nguruwe 42,156 walikaguliwa na kuchinjwa kwa ajili ya soko la ndani na nje ya nchi. Katika mwaka 2017/2018, Wizara kwa kushirikiana na wadau mbalimbali itaendelea na kazi za usimamizi na ukaguzi ili kudhibiti usalama wa vyakula vitokanavyo na mifugo ili kulinda afya ya mlaji.

206. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara imeendelea na ukaguzi na uandikishwaji wa vituo vya kutotolesha vifaranga na Mashamba ya Kuku wazazi kwa madhumuni ya kuboresha viwango vya mazao yanayozalishwa kwenye Tasnia ya kuku. Aidha, vituo vya kutotolesha vifaranga tisa (9) kati ya 22 na mashamba ya kuku wazazi saba (7) kati ya 12 ya kuku wazazi yamekidhi viwango na kuandikishwa kwa mujibu wa Sheria ya Magonjwa ya Mifugo. Katika mwaka 2017/2018, Wizara kwa kushirikiana na wadau mbalimbali

itafuatilia viwango vya ubora wa mazao yanayozalishwa kwenye Tasnia ya kuku.

3.19 UTAFITI, MAFUNZO NA UGANI WA MIFUGO

Utafiti

207. ***Mheshimiwa Spika***, katika mwaka 2016/2017 Taasisi ya Utafiti wa Mifugo Tanzania (TALIRI) iliendelea kutekeleza miradi mbalimbali ya utafiti katika kanda za ki-ikolojia nchini kupitia vituo vyake saba vilivyopo Mpwapwa (Dodoma), Mabuki (Mwanza), Kongwa (Dodoma), Tanga, Naliendele (Mtwara), Uyole (Mbeya), na West Kilimanjaro. Aidha, TALIRI iliendeleza mahusiano na mashirikiano na Taasisi za Kimataifa, hususani Taasisi ya Kimataifa ya Utafiti wa Mifugo (ILRI), Bill and Melinda Gates Foundation, Kituo cha Kuratibu Utafiti wa Kilimo Kusini mwa Afrika (CCARDESA), The African Union - Inter African Bureau for Animal Resources (AU-IBAR) na Tume ya Taifa ya Sayansi na Teknolojia (COSTECH) ili kutekeleza Miradi ya Kipaumbele inayohusu utafiti na maendeleo ya uzalishaji wa ng'ombe wa maziwa, uboreshaji na uzalishaji wa malisho, mbuzi, kondoo na kuku.

Tafiti za Uzalishaji wa Mbari za Mifugo na Uhifadhi wa Mifugo Bora

208. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2016/2017, TALIRI iliibua na kuendelea na teknolojia sahihi za kuongeza tija katika uzalishaji wa ng'ombe wa maziwa na nyama, ambapo jumla ya ng'ombe 1,695 walifanyiwa tafiti katika taasisi sita kati ya saba zilizopo chini ya TALIRI. Aidha, jumla ya ng'ombe bora 46 wa maziwa walisambazwa kwa wafugaji katika wilaya za Morogoro (V) 3, Bagamoyo 2, Mufindi 6, Mbeya (V) 4, Misungwi 2, Dodoma (M) 9, Mpwapwa 12, Kongwa 1, Ilala 2, Kibaha 3 na Lushoto 2. Pia, taasisi ilisambaza ng'ombe 44 wa nyama kwa ajili ya ufugaji katika wilaya ya Mpwapwa. Ng'ombe aina ya Mpwapwa na uzao wake wameendelea kufanyiwa tathmini na kuhifadhiwa katika vituo vya Mpwapwa, Kongwa, Tanga na Uyole. Aidha, TALIRI imeendeleza kutekeleza Programu yake ya miaka 12 ya uzalishaji wa ng'ombe yenye lengo la kuongeza uzalishaji wa maziwa kutoka lita 2,500 hadi lita 2,800 katika siku 305. Taasisi imeendelea kutunza na kuhifadhi mbari za ng'ombe, mbuzi, kondoo na kuku kwa lengo la kutathmini uzalishaji na ukuaji.

209. ***Mheshimiwa Spika,*** TALIRI kwa kushirikiana na Taasisi ya Kimataifa ya Utafiti wa Mifugo (ILRI) na wadau wengine hususani wafugaji imeendelea kutekeleza mradi wa miaka mitatu wa kuboresha uzalishaji wa mbari bora za maziwa (*African Dairy Genetic Gain-ADGG*) kwa wafugaji 8,292 katika Halmashauri 23 za Jiji la Arusha, Jiji la Mbeya, Manispaa ya Iringa, Halmashauri za Miji ya Njombe na Korogwe; na Halmashauri za Arusha, Meru, Tanga, Muheza, Korogwe, Lushoto, Bumbuli, Rombo, Moshi, Siha, Hai, Iringa, Mufindi, Mafinga, Makambako, Njombe, Rungwe na Mbozi. Chini ya ushirikiano huo, TALIRI imepokea pikipiki 30 ambazo zimesambazwa katika kanda zinazotekeleza mradi kwa ajili ya kuwawezesha waratibu kufanya ufuatiliaji, ukusanyaji na utunzaji wa kumbukumbu kwenye vijiji vinavyoshiriki kwenye mradi huo. Pia, AU-IBAR inafadhili Mradi wa Kuelimisha na kushirikisha wafugaji jinsi ya kuboresha na kuhifadhi mbari za mbuzi aina ya *Pare White* katika wilaya za Same na Mwanga.

210. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2016/2017, TALIRI ilizalisha na kuhifadhi kosaafu za mbuzi 1,116 aina ya Malya, wa asili na chotara, katika vituo vya Mpwapwa, Tanga, Mabuki, West

Kilimanjaro, Naliendele na Kongwa. Jumla ya mbuzi 47 jamii ya Malya na Gogo-White wamesambazwa katika Wilaya za Dodoma (M) 22, Chamwino 15, Misungwi 5, Morogoro (V) 2, Kibaha 2 na Ilala 1 kwa ajili ya kufanyiwa utafiti. Pia, jumla ya kondoo 302 aina ya *Red* Maasai na 58 aina ya *Black Head Persian* wametunzwa na kuhifadhiwa katika kituo cha TALIRI–West Kilimanjaro.

211. ***Mheshimiwa Spika****,* katika mwaka 201620/17, vituo vya TALIRI vya Mpwapwa, Naliendele na Uyole vilifanya tathmini ya ubora wa kuku 693 aina za Kuchi, Sasamala, Kawaida, Mtewa, Kishingo, Bukini, Kisunzu, Kuza, Sukuma, Msumbiji, Katewa, Njachama, Yangeyange na Mandendenga. Aidha, utekelezaji wa mradi wa miaka minne wenye lengo la kuongeza tija katika uzalishaji wa kuku wa asili (*African Chicken Genetic Gains - ACGG*) chini ya TALIRI na ufadhili wa Bill and Melinda Gates Foundation uliendelea na unahusisha nchi za Tanzania, Ethiopia na Nigeria. Jumla ya wafugaji 3,200 wanashiriki katika majaribio yanayohusisha aina tano za kuku kutoka nchini Uganda, Afrika ya Kusini, Ufaransa na Brazil. Jumla ya kuku 32,200 aina ya Kroiler na Sasso wamesambazwa kwa wafugaji. Pia, wafugaji 9,218 walipata mafunzo katika Kanda ya Kusini na

Wilaya za Kilombero, Mvomero, Muheza na Korogwe. Taasisi kwa kushirikiana na wadau wa ACGG wamezindua mradi uitwao *The Agriculture to Nutrition Project* (ATONU) kwa lengo la kutathmini shughuli zinazotekelezwa na ACGG. Jumla ya kuku 8,578 walipatiwa chanjo ya kuwakinga na ugonjwa wa mdondo katika vijiji vinne (4) vya wilaya ya Nanyumbu, ambapo jumla ya sampuli za damu 320 zilikusanywa kwa lengo la kufanya ufuatiliaji na tathmini ya afya za kuku hao kabla na baada ya kupatiwa chanjo. Pia, utafiti wa nguruwe 103 unaendelea katika vituo vya Mpwapwa na Uyole, ambapo nguruwe 27 wanafanyiwa utafiti wa ukuaji na uhimili wa magonjwa kwa wafugaji katika Wilaya za Mpwapwa, Bahi na Chamwino.

212. ***Mheshimiwa Spika,*** TALIRI imeibua na kusambaza teknolojia za matumizi sahihi ya malisho ya mifugo (nyasi, mikunde na miti malisho) katika kanda zote za ki-ikolojia ikiwa ni pamoja na kuvuna na kuhifadhi chakula cha mifugo wakati wa kiangazi. Utafiti wa kuhifadhi malisho ukihusisha wafugaji katika nyanda kame umefanyika katika wilaya za Kilwa na Maswa ambapo kumekuwepo ongezeko la uzalishaji wa nyasi malisho kutoka tani 1.2 hadi 8.0 kwa hekta na tani 1.4 hadi 5.0 kwa hekta ya mchanganyiko

wa malisho ya mikunde/nyasi (*grass/legume mixture*).

213. ***Mheshimiwa Spika***, katika mwaka 2017/2018, TALIRI itaendelea kuibua, kutathmini na kuendeleza kosaafu bora za mifugo ili kuongeza tija katika uzalishaji wa maziwa, nyama, mayai na wanyama hai pamoja na kuendeleza uzalishaji wa malisho na mbegu bora za malisho kwa ajili ya nyanda za malisho. Aidha, Taasisi itafanya yafuatayo:-

(i) Kuzalisha mifugo bora kwa kutumia teknolojia ya uhimilishaji, uhawilishaji kiinitete (MOET) na matumizi ya madume bora yaliyochambuliwa kijenetiki;

(ii) Kufanya tafiti 40 zinazolenga kuibua, kutathmini, kuendeleza na kuhifadhi kosaafu na kuainisha sifa za kosaafu mbalimbali za mifugo na kuibua, kujaribu na kusambaza teknolojia 20 za malisho ya mifugo katika kanda 7 za ikolojia;

(iii) Kutekeleza miradi ya kikanda (*Regional*) na ushirikiano wa taasisi za kimataifa ILRI, AU-IBAR, Bill and Melinda – miradi ya ACGG, ADGG na CARDESA na kuanza kwa mradi mpya wa EMRAPA Brazil/Tanzania

wa kutumia teknolojia zenye kuhusisha kilimo-mifugo kuondoa umaskini;

(iv) Kufanya tafiti shirikishi kwa wafugaji zinazolenga kuwapatia teknolojia bora za mifugo na kuongeza wingi na ubora wa mazao yatokanayo na ng'ombe, mbuzi, kuku, nguruwe na malisho pamoja na usindikaji wa mazao ya mifugo; na

(v) Kusambaza teknolojia sahihi 10 zinazozalishwa vituoni kwa wafugaji ili kuwaongezea kipato na lishe, sanjari na kupata masoko ya uhakika ya mazao yao na kutoa elimu inayolenga kuongeza thamani ya mazao ya mifugo kupitia vipindi vya redio 52, luninga 12, vipeperushi na vijarida 1,500.

Mafunzo

214. ***Mheshimiwa Spika***, katika mwaka 2016/2017, Wizara kupitia Wakala wa Vyuo vya Mafunzo ya Mifugo (*Livestock Training Agency – LITA*) imefanya udahili wa wanachuo 1,962, kati ya hao 726 ni wa Stashahada na 1,236 ni wa Astashahada. Wanachuo 1,324 (Stashahada 582 na 742 Astashahada) watahitimu mafunzo yao mwezi Juni, 2017. Vilevile, watumishi 22 wanaendelea na mafunzo, shahada ya Uzamivu wawili (2), shahada ya Kwanza 19 na Stashahada mmoja (1).

Aidha, Wizara kupitia LITA imekarabati miundombinu ya vyuo vya mafunzo na kununua vitendea kazi, ambapo ukarabati wa maabara tatu (3) za Parasitolojia katika Kampasi za Mpwapwa, Morogoro na Madaba ulifanyika na kuziwekea vifaa vipya. Aidha, jengo lenye ofisi za wakufunzi lilikarabatiwa katika Kampasi ya Morogoro. Pia, kisima cha maji kwa ajili ya wanachuo kilikarabatiwa na kuwekewa pampu mpya katika Kampasi ya Tengeru. Vilevile, mabanda mawili kwa ajili ya ufugaji wa nguruwe yalikarabatiwa katika Kampasi za Buhuri na Tengeru.

215. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2017/2018, Wizara kupitia LITA itadahili wanachuo 2,600 wa Stashahada na Astashahada, na kutoa mafunzo kwa wafugaji 2,000 juu ya ufugaji bora wenye tija. Aidha, itajenga madarasa mawili (2) katika kampasi ya Madaba na Mpwapwa na kukarabati vitengo vya uzalishaji 20 katika Kampasi za Tengeru, Madaba, Mpwapwa, Mabuki, Buhuri, Kikulula na Morogoro. Vilevile, Wakala itawezesha wakufunzi wapya 16 kuhudhuria mafunzo ya mbinu bora za ufundishaji.

Huduma za Ugani wa Mifugo

216. ***Mheshimiwa Spika***, katika Mwaka 2016/2017, Wizara kwa kushirikiana na Halmashauri na sekta binafsi ilitoa elimu kwa wadau 5,430 kupitia mafunzo, mikutano ya uhamasishaji na semina zilizokuwa zikiendeshwa wakati wa maonyesho ya Nane nane. Aidha, Wizara imechapisha jumla ya nakala 9,800 ya vitabu vya ufugaji, vya kuku 5,000, ng'ombe 3,000, nguruwe 1,000 na mbuzi 800. Aidha, vipeperushi 18,000 na mabango 200 yamechapishwa na yanaendelea kusambazwa kwa wadau. Pia, Wizara ilirusha hewani vipindi 40 vya redio na sita (6) vya luninga kuhusu tekinolojia za hifadhi na uzalishaji wa malisho, uzalishaji wa nyama bora na udhibiti wa magonjwa ya mifugo. Vilevile, Wizara imekamilisha ukarabati wa kituo cha Maarifa ya Mifugo cha Lugoba (Bagamoyo) na inaendelea na ujenzi wa bweni utakaowezesha kituo kutoa elimu kwa wafugaji 11,600 kwa mwaka.

217. ***Mheshimiwa Spika***, katika mwaka 2017/2018, Wizara itaendelea kuratibu na kusimamia utoaji wa huduma za ugani nchini kwa kuandaa na kurusha hewani vipindi 52 vya radio na 12 vya luninga juu ya ufugaji bora wa mifugo

na kutoa teknolojia sahihi za uzalishaji wa mifugo. Aidha, Wizara itaendelea kuandaa maonyesho ya NaneNane na Siku ya Chakula Duniani. Pia, Wizara itaimarisha na kuboresha mashirikiano miongoni mwa watoa huduma za ugani kwa kuendesha mafunzo mrejesho kwa maafisa ugani wa mifugo katika Mamlaka za Serikali za Mitaa 50. Vilevile, Wizara itaandaa miongozo ya mafunzo kuhusu teknolojia zilizoboreshwa.

218. ***Mheshimiwa Spika***, katika mwaka 2016/2017, Wizara kwa kushirikiana na Mamlaka za Serikali za Mitaa na Mradi wa Kuendeleza Mbari za Uzalishaji wa Maziwa katika Bara la Afrika, *(African Dairy Genetic Gain - ADGG)* na Mradi wa Ushirikishwaji wa sekta binafsi katika kuboresha Uhimilishaji *(Public Private Partinership for Artifial Insermination Delivery - PAID)* imetoa mafunzo kwa wataalam 158 juu ya namna nzuri ya kutekeleza Utambuzi, Usajili na Ufuatiliaji wa Mifugo katika mikoa ya Arusha, Kilimanjaro, Mbeya, Morogoro, Tanga, Simiyu na Shinyanga. Pia, mafunzo ya utambuzi, usajili na ufuatiliaji wa mifugo yametolewa kwa wataalam wa Mifugo wa Wilaya zote Tanzania Bara katika Mkutano wa Wadau wa Bodi ya Nyama uliofanyika Dodoma mwezi Januari 2017. Vilevile, vifaa vya utambuzi na regista vimesambazwa katika mikoa ya Kanda

ya Kati, Magharibi, Kusini, Kaskazini na Nyanda za Juu Kusini. Aidha, uhamasishaji wa utekelezaji wa zoezi la utambuzi wa mifugo nchi nzima unaendelea ikiwa ni utekelezaji wa Agizo la Mhe. Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania la kuhakikisha Sheria ya Utambuzi, Usajili na Ufuatiliaji wa Mifugo inatekelezwa na hadi sasa jumla ya mifugo 1,101,000 imetambuliwa.

219. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2017/2018, Wizara itaendelea kuratibu utekelezaji wa Mfumo wa Utambuzi, Usajili na Ufuatiliaji Mifugo kwa njia ya kupiga chapa ya moto na kuvisha hereni ng'ombe katika Halmashauri zote**.** Aidha, Wizara itaandaa machapisho ya uhamasishaji na kuendesha kampeni za kuelimisha umma kuhusu mfumo wa utambuzi, usajili na ufuatiliaji wa mifugo (TANLITs) katika mikoa yote ya Tanzania Bara.

3.20 USIMAMIZI WA UBORA WA MAZAO, TAALUMA NA HUDUMA ZA VETERINARI

Tasnia ya Nyama

220. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2016/2017, Wizara imeendelea kuimarisha uwezo wa kiutendaji wa Bodi ya Nyama Tanzania kwa kuweka mfumo wa fedha [EPICOR 10] na kutoa

mafunzo ya uendeshaji wa mfumo huo kwa watumishi nane (8) wa Bodi pamoja na kuipatia vitendea kazi muhimu. Vilevile, Bodi imetambua na kusajili wadau 276 na minada 9 katika mikoa ya Singida, Dar es Salaam, Dodoma na Arusha. Aidha, Bodi imeendelea kutoa mafunzo kuhusu Taratibu na Viwango vya Usafi na Uendeshaji wa Machinjio, Bucha na Viwanda vya kusindika nyama, Sheria ya Tasnia ya Nyama, usajili na ukaguzi wa wadau wa tasnia ya nyama kwa watumishi 152 katika Mamlaka za serikali za Mitaa 25 za mikoa ya Pwani, Dar es Salaam, Morogoro na Dodoma pamoja na mafunzo ya ufuatiliaji wa biashara ya mifugo na nyama kwa watumishi nane (8) katika mipaka ya Tunduma na Kasumulo iliyopo mikoa ya Songwe na Mbeya.

221. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2016/2017, wadau 638 wameelimishwa kuhusu Sheria ya Nyama na taratibu na viwango vya usafi na uendeshaji wa machinjio, bucha na viwanda vya kusindika nyama. Pia, jumla ya bucha 406, machinjio mbili (2) na mashamba manne (4) ya nguruwe na kuku (Brick Company, Boko, Misugusugu na Mitoboto) katika mikoa ya Pwani, Morogoro, Singida na Dar es Salaam yamekaguliwa, ambapo bucha 211, machinjio

moja (1) na mashamba manne (4) yamekidhi matakwa ya Sheria ya Tasnia ya Nyama.

222. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2016/2017, Wizara kupitia Bodi ya nyama imeendelea na kusimamia na kuhamasisha wadau ili kushiriki katika biashara ya nyama ndani na nje ya nchi ambapo hadi kufikia Machi 2017 jumla ya tani 3,162.65 za nyama ziliuzwa nje ya nchi katika nchi za Dubai, Iraq na Vietanam ikijumuisha tani 711.82 za nyama ya mbuzi, tani 439.03 za nyama ya ng'ombe, tani 222.74 za nyama ya kondoo na tani 1,789.06 za nyama ya punda. Pia, jumla ya tani 890.66 za nyama ziliingizwa nchini kutoka nchi za Kenya, Afrika Kusini na Uingereza zikijumuisha tani 366.34 za nyama ya nguruwe, tani 512.06 za nyama ya ng'ombe na tani 12.27 za nyama ya kondoo.

223. ***Mheshimiwa Spika,*** Katika mwaka 2017/2018, Wizara kupitia Bodi ya Nyama itaendelea kuhimiza ulaji wa nyama nchini kwa kutoa elimu kwa wananchi kuhusu umuhimu wa kuzalisha nyama bora, safi na salama, kusindika na kutengeneza bidhaa mbalimbali za nyama zinazoweza kudumu kwa muda mrefu ili ziweze kuwafikia wananchi katika maeneo mengi zaidi

zikiwa katika viwango stahiki ili kujenga afya na lishe na hivyo kuongeza ulaji wa nyama nchini.

224. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2017/2018, Wizara itaendelea kuijengea uwezo wa kiutendaji Bodi ya Nyama kwa kuajiri watumishi 14. Aidha, Bodi itasajili wadau 10,000 wa tasnia ya nyama na vyama vyao; kusimamia utekelezaji wa Sheria ya Tasnia ya Nyama Sura 421; Kutoa mafunzo ya Taratibu na Viwango vya Usafi na Uendeshaji wa Machinjio, Bucha na Viwanda vya kusindika nyama kwa watumishi 144 kutoka katika Mamlaka za Serikali za Mitaa 48 za mikoa ya Kigoma, Kagera, Mara, Mwanza, Shinyanga, Iringa, Mbeya na Arusha. Pia, Bodi itaendelea kuhamasisha ulaji nyama bora na salama kwa kutumia vyombo vya habari na matamasha ya nyama; Kuhamasisha na kutoa mafunzo kwa wafugaji 2,500 kuhusu ufugaji wa kibiashara na kutambua wafugaji wakubwa na kuwaunganisha na wasindikaji ili kuboresha upatikanaji wa mifugo; Kusimamia biashara ya mifugo na nyama katika masoko ya ndani na kufuatilia uingizaji na uuzaji nje ya nchi mifugo, nyama na bidhaa zake na Kuendelea kuimarisha vyama sita (6) vya wadau kitaifa (TALIMETA, CCWT, TANZEBA, TAPIFA, PAT na TAMEPA) kwa kutoa ushauri na kuratibu maendeleo ya vyama hivyo.

Tasnia ya Maziwa

225. ***Mheshimiwa Spika,*** Bodi ya Maziwa imefanya ukaguzi wa viwanda vya maziwa (7) katika mikoa ya Dar es Salaam (3), Tanga (2) na Arusha (2). Ukaguzi huo pia ulifanyika kwa wafugaji 34 katika mikoa ya Dar es Salaam, Tanga na Pwani na vituo sita (6) vya kukusanyia maziwa mkoani Tanga. Aidha, Bodi imesajili wadau 172 ambao ni wazalishaji wa maziwa (139), wasambazaji wa maziwa (5), vituo vya kukusanyia maziwa (6), waingizaji wa maziwa kutoka nje (17), wauza pembejeo (5) na vyombo vya kusafirishia maziwa (58). Pia, Bodi ya Maziwa imeendelea kusimamia uingizaji wa Maziwa kutoka nje ya nchi kwa kutoa vibali 396 vyenye thamani ya shilingi 17,189,226,511 katika kipindi cha mwezi Julai 2016 hadi Machi 2017.

226. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2017/2018 itasimamia sheria ya maziwa na kanuni kwa kutoa elimu kupitia programu thelathini (30) za redio, program nne (4) za television na matangazo thelatini (30) ya redio na televisheni, itawezesha uanzishwaji wa vyama 10 vya wadau, majukwaa 16 (DDF) na kuimarisha vyama viwili (2) vya kitaifa (TAMPA na TAMPRODA), itatoa mafunzo na vifaa kwa wakaguzi wa maziwa 75

pamoja na kuanzisha mfumo wa ukaguzi katika kanda za Kaskazini, Mashariki na kanda ya Ziwa. Aidha, itatoa mafunzo ya teknolojia za usindikaji na udhibiti wa ubora kwa wasindikaji wadogo 45 kutoka Kanda za Kaskazini, Mashariki na Ziwa na itawezesha huduma za uendelezaji wa biashara kwa kuwaunganisha wadau 100 na huduma za kibenki.Pia, Bodi itafanya ukaguzi katika miji mitano (5), Arusha, Dar es Salaam, Kilimanjaro, Mwanza na Zanzibar ili kubaini uingizwaji wa maziwa usiofuata utaratibu.

Taaluma na Huduma za Veterinari

227. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2016/2017, Wizara kupitia Baraza la Veterinari Tanzania imesajili Madaktari wa Mifugo wapya 11 na kufikisha idadi ya Madaktari 761 walioko nchini. Aidha, imesajili vituo 97 vya kutolea huduma za mifugo na kuoodhesha au kuandikisha wataalam wasaidizi 189 na kufanya idadi yao kufikia 2,765. Vilevile, wakaguzi 103 wamepewa leseni za kuwawezesha kutoa huduma za mifugo. Aidha, Barara la Veterinari lilifanya ukaguzi wa mitaala katika vyuo saba (7) vya mafunzo ya mifugo vya Kaole (Bagamoyo), CANRE (Dar es Salaam), Visele (Mpwapwa), LITA Mpwapwa, Morogoro, Tengeru na Chuo Kikuu cha Kilimo Sokoine - SUA.

228. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2017/2018, Wizara kupitia Baraza la Veterinari Tanzania itakagua na kutambua vituo vya mafunzo ya mifugo na mitaala inayotumika kufundishia na itasajili Madaktari wa mifugo 60, kuandikisha na kuorodhesha wataalamu wasaidizi 1,000 na kutoa leseni 100 kwa wakaguzi wa nyama, 50 kwa wataalam wa maabara na 50 kwa wahimilishaji na kusajili vituo 400 vya kutolea huduma za mifugo. Aidha, itafanya ukaguzi katika vituo vya kutolea huduma za mifugo na uzingatiaji wa maadili ya taaluma husika katika Kanda zote nane (8) za ikolojia ya Kilimo (*Agro-ecological zones*).

FUNGU 64 : UVUVI

3.21 SERA, MIKAKATI NA PROGRAMU

229. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2016/2017, Wizara imeendelea kusimamia utekelezaji wa Sera ya Taifa ya Uvuvi ya Mwaka 2015 kwa lengo la kuimarisha usimamizi na matumizi endelevu ya rasilimali za uvuvi. Pia, Wizara imesambaza kwa wadau nakala 1,000 za Sera ya Taifa ya Uvuvi ya mwaka 2015, nakala 100 za Fursa za Uwekezaji katika sekta ya uvuvi na nakala 670 za Mpango wa Kusimamia samaki wanaopatikana katika Tabaka la Juu la Maji. Katika mwaka 2017/2018, Wizara itakamilisha mandalizi ya Mkakati wa kutekeleza Sera ya Uvuvi ya Mwaka 2015. Vilevile, Mamlaka ya Usimamizi wa Uvuvi Bahari Kuu itakamilisha Sera ya Kusimamia Uvuvi wa Bahari Kuu.

3.22 SHERIA NA KANUNI ZA SEKTA YA UVUVI

230. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2016/2017, Muswada wa Sheria ya Taasisi ya Utafiti wa Uvuvi Tanzania ulipitishwa na Bunge na kusainiwa na Mhe. Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kuwa Sheria ya Taasisi ya Utafiti wa Uvuvi Tanzania Na. 11 ya mwaka 2016. *Notisi ya tarehe ya kuanza kutumika Sheria ya TAFIRI Tanzania Fisheries Research Institute (Commencement*

Date) Notice 2017; imetolewa kwenye Tangazo la Serikali Na. 128 la mwaka 2017. Aidha, Wizara kwa kushirikiana na wadau imefanya marekebisho ya Sheria za Hifadhi za Bahari na Maeneo Tengefu Na. 29 ya mwaka 1994 na mapendekezo ya marekebisho yamewasilishwa Serikalini kwa hatua husika. Pia, Wizara imeainisha maeneo yanayohitaji marekebisho katika Sheria ya Mamlaka ya Uvuvi wa Bahari Kuu (*The Deep Sea Fishing Authority Act*) SURA 388 kwa ajili ya kujadiliwa na wadau. Vilevile, marekebisho ya Kanuni za Mamlaka ya Uvuvi wa Bahari Kuu (*The Deep Sea Fishing Authority Regulations*), 2016, yamefanyika na kutangazwa katika Gazeti la Serikali Na.323 la mwaka 2016 na Pia, Wizara imeendelea kuhamasisha wadau wa Sekta ya Uvuvi kuhusu Sera, Sheria na Kanuni za Uvuvi; athari za uvuvi haramu na faida za uvuvi endelevu kupitia mikutano, vikao na maonesho ya Nanenane na Siku ya Mvuvi Duniani ambapo jumla ya wadau 2,226 walipata elimu hiyo.

231. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2017/2018, Wizara itakamilisha mapitio ya Sheria ya Uvuvi Na. 22 ya mwaka 2003; Sheria ya Hifadhi za Bahari na Maeneo Tengefu Na. 29 ya mwaka 1994 na Sheria ya Mamlaka ya Kusimamia Uvuvi katika Bahari Kuu Na. 1 ya mwaka 1998 na

marekebisho yake ya mwaka 2007. Aidha, itaandaa kanuni mpya za kutekeleza Sheria ya Uvuvi Na 22 ya mwaka 2003. Pia, itaendeleza taratibu za kuanzisha Shirika la Uvuvi Tanzania kwa lengo la kuwa na meli za kitaifa (*National fleet*) zitakazokuwa zinavua Bahari Kuu kwa utaratibu wa ubia na sekta binafsi. Kuwepo kwa meli za kitaifa kutasaidia kuongeza upatikanaji wa samaki hususan kutoka Ukanda wa Uchumi wa Bahari na hivyo kuongeza ajira, malighafi kwa ajili ya viwanda, pato la Taifa na kuboresha lishe.

3.23 Uzalishaji na Biashara ya Mazao ya Uvuvi

232. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2016/2017, jumla ya tani 362,595 za samaki wenye thamani ya shilingi trilioni 1.49 zilivunwa na wavuvi 203,529 ikilinganishwa na tani 362,645.3 za samaki wenye thamani ya shilingi trilioni 1.48 waliovunwa mwaka 2015/2016 **(Kiambatisho Na.2a na 2b)**. Pia, jumla ya tani 39,691.5 za samaki na mazao ya uvuvi yenye thamani ya shilingi bilioni 526.99 yaliuzwa nje ya nchi na kuliingizia Taifa jumla ya shilingi bilioni 14.30 ikiwa ni ushuru **(Kiambatisho Na.3a na 3b).** Aidha, kanzidata ya takwimu za uzalishaji na uuzaji wa mazao ya uvuvi imeendelea kuboreshwa kwa

lengo la kuimarisha uhifadhi na upatikanaji wa takwimu za uvuvi.

233. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2016/2017 Wizara imeendelea kutoa elimu kwa wavuvi na wadau wengine wa uvuvi kuhusu njia endelevu za uvunaji kwa lengo la kuwezesha sekta hii kutoa mchango wake ipasavyo katika pato la Taifa, kuongeza ajira, kipato na uhakika wa chakula na lishe. Jumla ya wavuvi 249 walipatiwa mafunzo kuhusu usimamizi wa uvuvi unaozingatia ikolojia na mazingira (*Ecosystem Approach to Fisheries Management*) katika Halmashauri za Wilaya za Mkinga (32), Mtwara (47), Kilwa (49), Kinondoni (43), Kigambaoni (52) na Temeke (26).

234. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2016/2017 Wizara imeendelea kutekeleza Mpango wa Kusimamia Uvuvi wa Samaki Wanaopatikana katika Tabaka la Juu la Maji (*Pelagic Fishery Management Plan*), Mpango wa Kusimamia Uvuvi wa Pweza (*Octopus Fishery Management Plan*), na Mpango wa Kusimamia Uvuvi wa Kambamiti (*Prawn Fishery Management Plan*) kwa lengo la kuhakikisha kuwa aina ya samaki walioainishwa kwenye mipango hiyo wanavuliwa kwa kufuata sheria, kanuni na taratibu zinazoongoza uvuvi.

235. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2017/2018 Wizara itaendelea kuratibu na kusimamia uvunaji na matumizi endelevu ya raslimali za uvuvi nchini. Aidha, kwa kushirikiana na Mamlaka za Serikali za Mitaa itafanya sensa saba (7) za uvuvi na kufuatilia ukusanyaji na uchakataji wa takwimu za uvuvi katika maeneo ya maji makubwa na madogo.

3.24 UKUZAJI WA VIUMBE KWENYE MAJI

236. ***Mheshimiwa Spika***, katika mwaka 2016/2017, Wizara kwa kushirikiana na taasisi za serikali, vikundi mbalimbali pamoja na watu binafsi imeendelea kuhimiza na kusimamia shughuli za ukuzaji viumbe kwenye maji zikiwemo ufugaji samaki, kambamiti, kilimo cha mwani na ukuzaji wa chaza wa lulu kwa lengo la kuongeza upatikanaji wa samaki kwa ajili ya lishe, ajira, kipato kwa wananchi na kuchangia pato la Taifa.

237. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara imeendelea kuimarisha na kuongeza miundombinu ya uzalishaji wa vifaranga bora vya samaki kwa kujenga mabwawa na kuweka matenki katika vituo vya serikali vilivyopo Bagamoyo (Pwani), Kingolwira (Morogoro), Machui (Tanga), Mwamapuli (Tabora), Nyamirembe (Geita),

Nyengedi (Lindi) na Ruhila (Ruvuma). Aidha, vitotoleshi (*incubators*) 15 vya samaki aina ya perege vyenye uwezo wa kuzalisha vifaranga **11,520,000** kwa mwaka katika kituo cha Kingolwira vimewekwa.

238. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2016/2017, jumla ya vifaranga vya samaki na Kambamiti 14,119,272 vimezalishwa na vituo vya Serikali (421,368) na sekta binafsi (13,697,904) ikilinganishwa na jumla ya vifaranga 18,000,000 vilivyozalishwa mwaka 2015/2016. Kushuka kwa uzalishaji wa vifaranga kilisababishwa na kufungwa kwa kituo cha Kingolwira-Morogoro ili kupisha maboresho ya miundombinu ya Maji na umeme, kutokupatikana kwa chakula cha samaki cha ruzuku kwa sekta binafsi na baadhi ya mabwawa kubomoka kutokana na mafuriko. Aidha, kati ya vifaranga 421,368 vilivyozalishwa na vituo vya Serikali, kituo cha Ruhila- Songea (153,000), Mwamapuli-Igunga (120,000), Machui - Tanga (10,000) na TAFIRI - Mwanza (138,368). Vifaranga hivi vilisambazwa kwa wafugaji wa samaki katika mikoa ya Mbeya, Iringa, Tanga, Tabora, Njombe, Singida, Ruvuma na Mwanza.

239. ***Mheshimiwa Spika,*** sekta binafsi vilevile, imezalisha vifaranga 13,697,904 kutoka

makampuni ya Eden, Dar es Salaam (2,219,800), Roela – Mwanza (150,000), Sisso, Kigoma mjini (18,404), Kasulu (2,000) na Dola-Kigoma (11,000), Pwani-Kisarawe (5,300), SOFFA Ruvuma (2,000), Chifive & Consultant-Mara (2,000), Safina Big Fish-Dar-es-salaam (285,200), Kitungwa-Morogoro (600) na Lamadi-Simiyu (1,600). Aidha, Kampuni ya "Alphakrust Ltd" ilizalisha vifaranga ("Post larvae") vya Kambamiti 11,000,000 na kupandikizwa katika mabwawa ya kampuni na vingine kusambazwa kwa wafugaji binafsi waliopo mkoa wa Pwani.

240. ***Mheshimiwa Spika***, uzalishaji na usafirishaji wa mazao ghafi ya mwani nje ya nchi umeongezeka kutoka tani 1,176.51 zenye thamani ya Shilingi milioni 350 mwaka 2015/2016 hadi tani 1,197.5 zenye thamani ya shilingi milioni 412 mwaka 2016/2017. Aidha, kiwango cha uzalishaji wa samaki kimefikia tani 11,000 zenye thamani ya shilingi bilioni 55 ukilinganisha na tani 3,613.55 zenye thamani ya shilingi bilioni 18.1 mwaka 2015/2016.

241. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka wa fedha 2016/2017, jumla ya mabwawa ya samaki 159 yamechimbwa katika mikoa ya Geita (23), Ruvuma (51), Mara (14), Pwani (53), Tanga (2),

Dodoma (3), Morogoro (3), Tabora (7), Dar es Salaam mabwawa (2) na Kigoma (1) na kufikisha jumla ya mabwawa 22,702 yakilinganishwa na mabwawa 22,545 ya mwaka 2015/2016 **(Kiambatisho Na. 10)**.

242. ***Mheshimiwa Spika,*** katika jitihada za Serikali za kupanua wigo wa ufugaji samaki hapa nchini, teknolojia ya ufugaji samaki kwenye vizimba (*Cage fish culture technology*) kwa ajili ya kufuga samaki aina ya sato imeanza kutekelezwa kwa kuhusisha sekta binafsi na SUMA JKT katika Ukanda wa Ziwa Victoria, Tanganyika na Nyasa. Teknolojia hii inawezesha uzalisha wa samaki wengi kwenye eneo dogo la maji (*Low Volume High Density*). Ili kuwa na ufanisi katika utekelezaji wa teknolojia hii, Wizara inashirikiana na sekta mtambuka ambazo ni Taasisi za Serikali kama Baraza la Mazingira la Taifa (NEMC), Taasisi ya Utafiti wa Uvuvi Tanzania (TAFIRI) na Wizara ya Maji. Hadi sasa, jumla ya Vizimba 109 vimewekwa katika maziwa ya Victoria (63), Tanganyika (4) na Nyasa (42).

243. ***Mheshimiwa Spika,*** katika Ziwa Victoria jumla ya makampuni binafsi sita (6) yameweka vizimba ya Mpanju Fish Farm (Ilemela), Kirio Makori Wambura – Sengerema, Aquasol Co. Ltd –

Bunda, Vend Commodities Ltd-Katwe, Simon Mseti Wangwe – Ilemela, Rehema Kassimu – Sengerema na SUMA JKT – Bunda ambapo SUMA JKT inamiliki vizimba 50 na inasimamia vizimba 8 vinavyomilikiwa na Kijiji cha Karukekere Wilaya ya Bunda na vizimba 5 vinavyomilikiwa na Kikundi cha kijiji cha Kemondo (Bukoba vijijini). Katika ziwa Nyasa, Kampuni ya ROFACOL TANZANIA CO. LTD imeweka vizimba 42 na katika ziwa Tanganyika, Kampuni ya QP Group Co. Ltd imeweka vizimba 4.

244. ***Mheshimiwa Spika,*** ili kuimarisha na kudhibiti usalama wa soko la ndani na nje kwa mazao yatokanayo na ukuzaji viumbe kwenye maji, Wizara imefanya yafuatayo: -

(i) Kupitia Mpango wa Ufuatiliaji Ubora wa Mazao ya Kambamiti kutoka kwenye mabwawa ya kambamiti ya Kampuni ya "*Alphakrust*" yaliyopo katika Wilaya ya Mafia kwa kuchunguza mabaki ya madini tembo na kemikali ili kuhakikisha kuwepo kwa soko la Jumuiya ya Nchi za Ulaya na mazao yaliyokuwa salama kwa walaji;

(ii) Kutoa mafunzo ya kudhibiti magonjwa na usalama wa mazingira ya ufugaji samaki kwa mameneja 10 wa vituo vya kuzalisha vifaranga Jijini Dar es salaam;

(iii) Kupitia na kuboresha Kanuni za Ufugaji Samaki katika Vizimba vya Jumuia ya Afrika Mashariki (*Cage Fish Farming Guidelines for East African Community*);

(iv) Kupitia na kuboresha Mwongozo wa Ukuzaji Viumbe kwenye Maji bahari chini ya Mradi wa SWIOFish; na

(v) Wizara imeingia Makubaliano na Halmashauri ya Wilaya ya Chato ili kuendeleza Kituo cha Ufugaji Samaki cha Nyamirembe kwa lengo la Halmashauri kusimamia na kuendesha kituo hicho.

245. ***Mheshimiwa Spika***, katika mwaka 2016/2017, jumla ya wananchi 4,146 wamepata elimu ya ukuzaji viumbe kwenye maji kupitia mafunzo ya moja kwa moja vituo 15 vya serikali, makao makuu, maonesho ya Nane Nane na Siku ya Mvuvi Duniani. Aidha, katika kuendeleza ukuzaji viumbe kwenye maji Bahari, vikundi 10 vinavyozalisha zao la mwani vilipata mafunzo ya kuongeza thamani kwa kutengeneza sabuni na shampoo kutoka katika wilaya ya Kilwa-Lindi. Vilevile, jumla ya vikundi 55 vyenye wanachama 373 vimeundwa katika mikoa ya Ruvuma (4), Morogoro (9), Mbeya (3), Tanga (1), Dar es Salaam (1), Mara (9), Lindi (21), Njombe (5) na Geita (2)

kwa ajili ya kuendeleza kuendeleza ufugaji wa samaki kwenye maji baridi.

246. ***Mheshimiwa Spika***, katika mwaka 2017/2018, Wizara itatekeleza kazi zifuatazo:-

(i) Kuimarisha na kuendeleza vituo saba (7) vya ufugaji samaki vya Ruhila (Songea), Mwamapuli (Tabora), Kingolwira (Morogoro), Nyengedi (Lindi), Machui (Tanga), Mbegani (Bagamoyo),i na Nyamirembe - Chato kwa kuvipatia vitendea kazi na kuimarisha miundombinu ili viweze kuzalisha vifaranga milioni 13;

(ii) Kuanisha, kuyatambua kwa kufanya upembuzi yakinifu na tathmini ya mazingira, kuingiza kwenye ramani na kuyatangaza kwenye gazeti la Serikali maeneo yanayofaa kwa ufugaji samaki kwenye vizimba katika Ziwa Victoria;

(iii) Kuwezesha vituo vinne (4) vya ufugaji samaki wa maji baridi vya Bukoba, Kilimanjaro, Mwanza na Mara kwa kuwapatia usafiri na vitendea kazi;

(iv) Kutoa ruzuku ya tani 200 za chakula cha samaki kwa wafugaji;

(v) Kuzalisha na kupandikiza vifaranga vya samaki katika malambo na mabwawa ya asili kumi (10) katika mikoa ya Shinyanga, Tanga,

Lindi, Mtwara, Songwe, Manyara, Arusha, Pwani, Simiyu na Mwanza na kwenye skimu tano (5) za umwagilianji miwa na mpunga (Namtumbo, Kilombero, Lower Moshi, Korogwe na Mvomero) ili kuongeza upatikanaji wa samaki; na

(vi) Kuhamasisha ufugaji mseto wa samaki na kilimo cha mpunga katika wilaya za Igunga na Mbarali.

3.25 UWEZESHAJI WA WAVUVI WADOGO NA WAKUZAJI VIUMBE KWENYE MAJI

247. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2016/2017, Wizara imeendelea kuhamasisha wavuvi kuwekeza katika ununuzi wa zana bora za uvuvi ili waweze kuvua kwenye maji ya kina kirefu katika Maziwa na Bahari ambapo idadi ya boti zenye injini imeongezeka kutoka 11,284 mwaka 2015/2016 hadi 14,136 mwaka 2016/2017 ambayo ni sawa na ongezeko la asilimia 25.3. Pia, Wizara kupitia Mamlaka ya Kusimamia Uvuvi wa Bahari Kuu, imeweka jumla ya vifaa 36 vya kuvutia samaki (*Fish Aggregating Devices – FADs*) ili kuvutia samaki wakusanyike mahali pamoja na hivyo kuwarahishia wavuvi kuwafikia kwa urahisi. Vifaa hivyo vimewekwa katika eneo la mfano la Bagamoyo na wavuvi wameendelea

kuhamasishwa kuhusu matumizi ya teknolojia hiyo. Aidha, Wizara inaendelea na mpango wa kutoa ruzuku kwa vikundi vya wavuvi ambapo jumla ya injini 22 zimelipiwa na kuchukuliwa na vikundi kutoka Halmashauri za wilaya za Mafia (1), Nkasi (7), Muheza (6), Bagamoyo (4) na Manispaa za Dar es Salaam (4) kati ya injini 73 zilizonunuliwa na Serikali katika mwaka 2015/2016. Wizara inaendelea kuwasiliana na Halmashauri husika ili kukamilisha Mipango na vikundi vyao ili kulipia asilimia 60 na kuzichukua injini 51 zilizobaki.

248. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara imeendelea kutoa ushauri wa kisera, sheria, kanuni na miongozo ya utunzaji na uhifadhi wa mazao ya uvuvi katika masoko ya Kimataifa ya Magogoni (Dar es Salaam) na Kirumba (Mwanza), masoko madogo ya mazao ya uvuvi na kwenye mialo 35 ya kupokelea samaki katika Ukanda wa Ziwa Victoria (28), Ukanda wa Pwani (3) na Ziwa Tanganyika (4). Aidha, Wizara imeanza ukarabati wa Soko la Samaki la Kasenda katika Wilaya ya Chato Mkoa wa Geita. Soko hili litakuwa na uwezo wa kupokea samaki kutoka mialo ya Kome Mchangani, Chakazimbwe, Zilagula, Kasarazi, Yozu na visiwa vingine katika Ziwa Victoria.

249. ***Mheshimiwa Spika,*** jumla ya wavuvi 273 wamepatiwa mafunzo kuhusu teknolojia sahihi ya ukaushaji wa dagaa katika mikoa ya Mara (70), Mwanza (63) Kagera (69) na Kigoma (71). Aidha, vichanja 30 vimejengwa kwa ajili ya kukaushia dagaa katika wilaya za Musoma (10), Bukoba (10) na Mwanza (10). Kutokana na mafunzo hayo, tanuru moja la kukaushia dagaa limejengwa katika eneo la Kimoyomoyo Wilaya ya Muleba, banda la kuhifadhia dagaa limejengwa katika eneo la Kubumbilo Wilaya ya Muleba. Pia, wachakataji 218 kutoka mikoa ya Geita (76), Mwanza (51), Kagera (43) na Mara (48) wamepewa mafunzo kuhusu matumizi ya vifungashio ili kuongeza thamani na ubora wa mazao ya uvuvi.

250. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2017/2018, Wizara itaendelea kuhamasisha wavuvi na wadau wengine wa uvuvi kuwekeza katika sekta ya uvuvi. Aidha, Wizara itatoa mafunzo kuhusu upatikanaji na matumizi ya teknolojia na miundombinu inayofaa kwa ajili ya uandaaji, uchakataji, usambazaji na upatikanaji wa masoko ya samaki na mazao yake wa uvuvi. Vilevile, Wizara itatoa mafunzo kwa wadau 400 juu Usalama na Ubora wa mazao ya uvuvi. Pia, Wizara itaendelea kuwezesha wavuvi wadogo kupata zana za uvuvi kupitia Mpango wa ruzuku.

3.26 USIMAMIZI WA RASILIMALI ZA UVUVI

251. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2016/2017, ili kuwa na uvuvi endelevu wa samaki aina ya kambamiti, Wizara ilikubaliana na wadau kufungua uvuvi wa kambamiti ambao ulifungwa mwaka 2008 kwa wavuvi wakubwa na kati kufuatia kupungua kwa rasilimali hiyo. Hatua hiyo ilifikiwa kufuatia taarifa ya utafiti kuonesha kuongezeka kwa rasilimali hiyo. Masharti yaliyowekwa ni (i) kuanza na meli 12 za wavuvi wa kati na wakubwa (ii) uvuvi huo kufanyika kwa kipindi cha miezi mitano (5) kuanzia Aprili hadi Agosti (iii) kufunga uvuvi huo kwa miezi saba kuanzia mwezi Septemba hadi Machi kila mwaka kwa wavuvi wote. Tangazo kwa umma kuhusu kufunguliwa kwa uvuvi huo lilitolewa mwezi Machi, 2017 ambapo Jumla ya maombi kumi (10) yalipokelewa na kufanyiwa uhakiki kabla ya kuruhusiwa kufanya uvuvi wa kambamiti.

252. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara imeandaa rasimu ya Mwongozo wa Ufundishaji wa Masuala ya Usimamizi wa Uvuvi Unaozingatia Ikolojia na Mazingira kwa lengo la kuwezesha kutoa mafunzo sahihi kuhusu dhana ya usimamizi wa uvuvi unaozingatia ikolojia na mazingira kwa wadau wote nchini. Aidha, Wizara imetoa elimu kuhusu dhana ya usimamizi wa uvuvi

unaozingatia ikolojia na mazingira kwa wavuvi 249 kutoka Halmashauri za Wilaya za Mkinga (32), Mtwara (47), Kilwa (49), Kinondoni (43), Kigamboni (52) na Temeke (26). Pia, uhamasishaji kuhusu dhana hiyo ulifanyika kwa Madiwani na Viongozi wa ngazi za juu 53 katika Halmashauri ya Mkinga.

253. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara imeandaa rasimu ya Mwongozo wa Kitaifa wa Usimamizi Shirikishi wa Rasilimali za Uvuvi kwa lengo la kuimarisha usimamizi shirikishi wa rasilimali za uvuvi kupitia Vikundi Shirikishi vya Rasilimali za Uvuvi (Beach Management Units-BMUs). Wizara kupitia Mradi wa South West Indian Ocean Fisheries Governance and Shared Growth (SWIOFish) ilifanya tathmini ya utendaji kazi wa Vikundi vya Usimamizi Shirikishi wa Rasilimali za Uvuvi (BMUs) na kubainika kuwa uongozi uliokuwa madarakani kwa BMUs nyingi umemaliza muda wake. Kutokana na hali hiyo, BMUs 48 kutoka Halmashauri zinazotekeleza mradi wa SWIOFish za Mkinga (14), Tanga Jiji (5), Pangani (10), Bagamoyo (9) na Lindi Vijijini (10) ziliwezeshwa kufanya chaguzi za viongozi na hivyo kuzifanya kutekeleza majukumu ya kusimamia uvuvi endelevu kwa mujibu wa Sheria na Kanuni za Uvuvi.

254. ***Mheshimiwa Spika,*** katika Mwaka 2016/2017, Wizara imeendelea kuratibu na kusimamia upatikanaji wa takwimu na taarifa sahihi za Sekta ya Uvuvi kwa kutoa mafunzo kwa wakusanyaji kutoka Halmashauri 16 za Ukanda wa Pwani ya Bahari ya Hindi. Aidha, Wizara kupitia Mradi wa Kuhifadhi Mazingira ya Ziwa Victoria (Lake Victoria Environmental Management Project) na SWIOFish imefanya sensa za uvuvi katika Ukanda wa Ziwa Victoria na Pwani ya Bahari ya Hindi. Matokeo ya sensa yameonesha kuongezeka kwa nguvu ya uvuvi (nyavu 14%, wavuvi 50.8% na vyombo vya uvuvi 26%) katika Ukanda wa Bahari ya Hindi ukilinganisha na sensa ya uvuvi ya mwaka 2009. Katika Ukanda wa Ziwa Victoria kwa upande wa Tanzania matokeo yameonesha kuongezeka pia kwa nguvu ya uvuvi ikilinganishwa na sensa ya mwaka 2014. Ongezeko hili kwa upande wa pwani ya Bahari ya Hindi linaashiria kwamba watu wengi zaidi wanavutiwa kujihusisha na shughuli za uvuvi. Ongezeko hili kwa upande wa Ziwa Victoria linatishia uendelevu wa Raslimali za Uvuvi kwani kuna ongezeko kubwa la matumizi ya nyavu haramu zisizoruhusiwa kisheria kama vile makokoro, nyavu za timba, utali, nyavu zenye macho madogo pamoja na kuunganisha nyavu (vertical integration).

255. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2017/2018, Wizara itaendelea kuratibu na kusimamia uvunaji na matumizi endelevu ya rasilimali za uvuvi ikiwemo uvuvi wa samaki aina ya kambamiti; kuendelea kuhamasisha jamii za wavuvi kusimamia, kuendeleza na kutunza rasilimali za uvuvi kwa kuzingatia mfumo wa ikolojia na mazingira nchini; kupitia upya mfumo wa ufanyaji kazi wa Vikundi vya Usimamizi wa Rasilimali za Uvuvi kulingana na Mwongozo mpya wa BMU; kufanya sensa za uvuvi na kufuatilia ukusanyaji na uchakataji wa takwimu za uvuvi katika maeneo ya maji makubwa na madogo na kuboresha mfumo wa Wizara wa ukusanyaji na uhifadhi wa takwimu za uvuvi.

3.27 Usimamizi wa Uvuvi katika Bahari Kuu

256. ***Mheshimiwa Spika,*** Mamlaka ya Usimamizi wa Uvuvi katika Bahari Kuu kwa kushirikiana na Taasisi ya Utafiti wa Uvuvi Tanzania (TAFIRI) inafanya tafiti za uwezekano wa kutambua maeneo mapya ya uvuvi na samaki wanaoweza kupatikana katika maeneo hayo. Tafiti hizo zinahusisha uwekaji wa vifaa vya kuvutia samaki na kutambua maeneo yenye kutembelewa na samaki, hasa aina ya jodari. Hatua hizi zinasaidia kuwarahisisishia wavuvi kupunguza

gharama na muda wa kutafuta samaki. Aidha, kupitia TAFIRI, FADs zipatazo 72 zimetengenezwa, kati ya hizo, FADs 36 zimewekwa maeneo ya Bagamoyo katika mkoa wa Pwani na 36 zitawekwa Nungwi Zanzibar.

257. ***Mheshimiwa Spika,*** Mamlaka kwa kushirikiana na *WWF* imefanya tathimini ya mnyororo wa thamani ya samaki aina ya Jodari na jamii zake kwa kuwajengea uwezo watafiti na watalaam wa uvuvi kuhusu Utafiti na Uhifadhi wa Raslimali za Uvuvi kwenye Bahari Kuu; kutoa elimu ya biashara kwa wadau; kufanya bandari ya Dar es Salaam ivutie meli za uvuvi kutoka Bahari Kuu kwa kuweka miundombinu ya kupokea na kuhifadhi samaki na kuboresha uratibu, udhibiti na doria katika Bahari Kuu.

258. ***Mheshimiwa Spika,*** Mamlaka ya Kusimamia Uvuvi wa Bahari Kuu imeimarisha ulinzi wa rasilimali za uvuvi wa Bahari Kuu kwa kufanya doria za angani na baharini. Katika kipindi cha mwaka 2016/2017, jumla ya masaa 100 ya doria za angani na baharini zilifanyika kwa kushirikiana na Kamisheni ya Bahari ya Hindi (Indian Ocean Commission (IOC). Nchi zilizoshiriki katika doria hizo ni Comoro, Madagaska, Ushelisheli, Kenya, Msumbiji na

Tanzania. Kuimarika kwa doria kumepelekea kuongezeka kwa meli zinazokata leseni hivyo kuongeza mapato ya Serikali. Aidha, Mamlaka imo katika hatua za kufunga mtambo mkubwa na wa kisasa (Themi web centre) kwa ajili ya kuimarisha ulinzi katika Bahari Kuu utakaohusisha Wizara zetu mbili za uvuvi za Serikali ya Muungano wa Tanzania (SMT) na Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar (SMZ), Marine Polisi, Jeshi la Wanamaji (Navy), MRCC (SUMATRA) na Kikosi Maalum cha Kuzuia Magendo (KMKM), ili kufuatilia Zaidi mienendo ya meli za uvuvi na kudhibiti uvuvi haramu.

259. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara kupitia Mamlaka ya Kusimamia Uvuvi wa Bahari Kuu imechukua hatua za kuzifanyia marekebisho baadhi ya kanuni za Mamlaka yanayolenga kuongeza mapato kwa nchi yetu na kutoa ajira kwa wananchi wetu. Miongoni mwa marekebisho hayo ni kuzitaka meli zinazokata leseni za uvuvi wa Bahari Kuu kushusha samaki wasiolengwa katika bandari za Tanzania, kutoza mrahaba kwa samaki watakaovuliwa katika Bahari Kuu, kuruhusu uvuvi wa kukokota kwa nyavu za juu (*Mid and Surface Trawling*) na kuajiri vijana wa Kitanzania ili kufanyakazi melini. Wizara kwa kushirikiana na Wizara ya Ujenzi, Mawasiliano na

Uchukuzi wamekubaliana kuboresha gati Na. Sita (6) katika Bandari ya Dar es Salam na gati namba tatu (3) ya Zanzibar ili ziweze kuhudumia meli za uvuvi wa Bahari Kuu. Matumizi ya bandari zetu yatawezesha meli za uvuvi wa Bahari Kuu zinazokuja kushusha samaki wanaolengwa na wasiolengwa kununua mafuta, chakula na maji na hivyo kuongeza mapato kwa nchi yetu.

260. ***Mheshimiwa Spika*,** katika mwaka 2017/2018, Mamlaka itashiriki katika kufanya mapitio ya Sheria na Kanuni za Uvuvi wa Bahari Kuu na kuboresha mfumo wa kufuatilia meli zinazovua katika Bahari Kuu (*Vessel Monitoring Sytem - VMS*). Vilevile, kwa kushirikiana na Wakala wa Elimu na Mafunzo ya Uvuvi Kampasi ya Mbegani itatoa mafunzo ya Uvuvi wa Bahari Kuu kwa wavuvi 50, kuendesha doria za anga na itahamasisha wadau kuwekeza kwenye Uvuvi wa Bahari Kuu. Aidha, Mamlaka itaendelea kushirikiana na nchi wanachama wa Kamisheni ya Usimamizi wa Uvuvi wa Samaki aina ya Jodari katika Bahari ya Hindi ya (*Indian Ocean Tuna Commission*), Mashirika ya Kikanda na Kimataifa katika usimamizi na matumizi endelevu ya rasilimali za Uvuvi wa Bahari Kuu na usimamizi wa mazingira. Pia, itaboresha na kusimamia

ukusanyaji takwimu na maduhuli katika Uvuvi wa Bahari Kuu.

3.28 HIFADHI ZA BAHARI NA MAENEO TENGEFU

261. ***Mheshimiwa Spika*,** katika mwaka 2016/2017, Wizara kupitia Kitengo cha Hifadhi za Bahari na Maeneo Tengefu (MPRU) iliendelea kusimamia rasilimali za bahari na mwambao zilizomo katika maeneo 18 yaliyohifadhiwa, ambayo ni Hifadhi za Bahari tatu (3) na Maeneo Tengefu 15 pamoja na maeneo yaliyoko jirani na mipaka ya maeneo hayo. Jumla ya doria 135 za baharini na nchi kavu zenye siku kazi 675 zilifanyika. Matokeo ya doria hizo ni pamoja na kukamatwa kwa watuhumiwa 29 waliokuwa wakijishughulisha na uvuvi haramu na kufikishwa kwenye vyombo vya sheria. Vilevile, doria hizo zilihusisha ukamataji wa nyavu ndogo na makokoro 19, vyombo vya uvuvi 26, samaki waliovuliwa kwa vilipuzi kilo 265, samaki waliovuliwa kwa juya kilo 20, *detonator* za kutengenezea vilipuzi vipande 26, fito za mikoko 282 na mbao 202 za mikoko.

262. ***Mheshimiwa Spika*,** Wizara inaendelea na taratibu za kutangaza Maeneo Tengefu matatu (3) ya visiwa vya Nyuni, Ukuza na Simaya. Pia, Kitengo kiliendelea kutangaza vivutio na fursa za

utalii zilizomo katika maeneo yaliyohifadhiwa na kuhamasisha wawekezaji kuwekeza katika ujenzi wa hoteli ndani ya hifadhi (*eco-lodge*) ili kuongeza kasi ya uendelezaji wa maeneo tengefu yenye vivutio. Katika kipindi hicho, eco-lodge yenye hadhi ya nyota tano ilifunguliwa katika Eneo Tengefu la Shungumbili lililoko Wilayani Mafia.

263. ***Mheshimiwa Spika,*** MPRU iliendelea kuwezesha jamii kwa njia mbalimbali ikiwa ni pamoja na mgao wa mapato ya maduhuli kiasi cha shilingi 124,285,160.50 zilizotokana na shughuli za utalii. Aidha, utekelezaji wa miradi inayoibuliwa na vijiji vilivyopo ndani ya Hifadhi ya Bahari ya Kisiwa cha Mafia (HIBAMA) umeanza kufanyika kwa kukamilisha miradi ya ujenzi wa madarasa matatu (3) katika shule ya msingi Kibaoni na ghala la kutunzia mwani kwenye kijiji cha Jibondo.

264. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2017/2018, Wizara kupitia MPRU itaendelea kusimamia, kulinda na kuhifadhi rasilimali zilizomo katika maeneo tengefu kwa kufanya doria zenye siku kazi 1,200; kutangaza vivutio vya utalii vilivyomo katika maeneo ya hifadhi; kushirikisha jamii na wadau katika usimamizi wa raslimali za bahari; kukamilisha taratibu za kutangaza maeneo ya visiwa vya Ukuza, Nyuni na

Simaya kuwa Maeneo Tengefu; kuperemba na kufuatilia raslimali za bahari na kupanua shughuli za usimamizi wa rasilimali za uvuvi na uhifadhi hadi kwenye maeneo ya maji baridi kama maziwa, mito na maeneo oevu.

3.29 KUIMARISHA ULINZI WA RASILIMALI ZA UVUVI

265. ***Mheshimiwa Spika,*** Katika mwaka 2016/2017, Wizara imeendelea kuimarisha vituo **25** vya Usimamizi wa Railimali za Uvuvi kwa kuvipatia vitendea kazi na kufanya ukarabati wa miundombinu katika vituo vya Kasanga (Rukwa), Buhingu (Kigoma), Mbambabay (Ruvuma) Kipili (Rukwa) ili kuviwezesha kuendesha oparesheni za kudhibiti vitendo vya uvuvi haramu na utoroshaji wa mazao ya uvuvi katika maeneo ya mipakani. Vilevile, Wizara imeanzisha vituo viwili vya Geita na Mbeya kwa kupeleka watumishi na kuvipatia vitendea kazi. Aidha, vituo hivyo kwa kushirikiana na wadau wengine wa Sekta ya Uvuvi wakiwemo Ofisi ya Rais TAMISEMI na Wizara ya Mambo ya Ndani, imeendesha doria za kawaida zenye siku kazi 6,118 katika maeneo ya maji makubwa ya Ziwa Victoria, Ziwa Tanganyika, Ziwa Nyasa na Ukanda wa Bahari ya Hindi. Operesheni hizo zimewezesha kukamatwa kwa zana haramu zikiwemo kokoro 695, kamba za

kokoro mita 100,920, nyavu ndogo za makila 6,592, nyavu ndogo za dagaa chini ya mm 8, 5,145, nyavu za utali 3,865, vyandarua 10, mitungi ya gesi 74, baruti 59, *detonators* 105, *compressors* 3, kilo 41 za Urea, regulators 9, jozi 44 za viatu vya kuogelea, na boti 232. Pia, kilo 16,478 za sangara wachanga, kilo 16,557 za dagaa, kilo 140 za kaa, kilo 9 za majongoo bahari, na makombe 104. Kutokana na uhalifu huo jumla ya watuhumiwa 241 walikamatwa, kesi 21 zimefunguliwa mahakamani, nyavu haramu ziliteketezwa kwa moto kwa amri ya mahakama na samaki waligawiwa kwa wananchi na Taasisi za Serikali ikiwemo Magereza, Shule na Vituo vya Watoto Yatima.

266. ***Mheshimiwa Spika,*** katika udhibiti wa uingizaji na matumizi ya nyavu haramu za uvuvi nchini, Wizara imeweka utaratibu kwa wafanyabishara wa nyavu kupata vibali vya kuagiza nyavu kabla ya kuagiza akieleza aina ya nyavu, ukubwa wa macho, na idadi. Aidha, mzigo husika hufanyiwa ukaguzi wa kuhakiki usahihi wa taarifa na uhalali wa zana hizo. Aidha, kaguzi za kuhakiki uingizaji wa vyavu za uvuvi hufanyika kwenye bandari, maghala, na maduka na viwanda vinavyotengeneza nyavu za uvuvi.

267. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara kupitia Mradi wa Udhibiti wa Uvuvi na Maendeleo Shirikishi Kusini Magharibi mwa Bahari ya Hindi "South West Indian Ocean Fisheries Governance and Shared Growth – SWIOFish" iliwezesha Kikosi Kazi cha Kushughulikia Uhalifu wa Kimazingira ikiwemo uvuvi wa mabomu (Multi - Agency Task Team - MATT) kinachoundwa na wajumbe kutoka Ofisi ya Rais-Menejimenti ya Utumishi wa Umma na Utawala Bora, Wizara za: Kilimo, Mifugo na Uvuvi; Mambo ya Ndani; Ulinzi na Jeshi la Kujenda Taifa, Katiba na Sheria; Maliasili na Utalii; Nishati na Madini; pamoja na Ofisi ya Mkurugenzi wa Mashtaka na Mwanasheria Mkuu wa Serikali kufanya doria katika mikoa ya Dar es Salaam na Mtwara iliyowezesha kukamatwa kwa vifaa vinavyotumika katika utengenezaji wa milipuko ya kienyeji ya *tambi (detonators)* 45, milipuko *V-6* 735 , mitungi ya gesi 21 , regulator 4 , *fuses* 55, kilo 273 za mbolea , *scoop nets* 14, injini 3, boti 10 na miwani ya kuzamia 10. Idadi ya watuhumiwa waliokamatwa ni 21 na kesi 2 zinaendelea mahakamani.

268. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara kwa kushirikiana na Kikosi Kazi cha Kushughulikia Uharibifu wa Mazingira (Multi Agency Task Team - MATT) iliendelea kutekeleza mkakati wa

kutokomeza uvuvi wa baruti katika maeneo ya Ukanda wa Pwani ya Bahari ya Hindi kwa kufuatilia vyanzo vya vilipuzi hususan katika maeneo ya machimbo na sehemu za Hifadhi za milipuko. Katika kutekeleza mkakati huo, wachimbaji wa madini na wahifadhi wa milipuko 110 katika machimbo ya Mererani, Arusha walihamasishwa namna ya kushughulikia na kuisimamia milipuko. Aidha, Wizara ilishiriki kikao cha Mawaziri kilichoandaliwa na Ofisi ya Makamu wa Rais – Mazingira kuhusu hatua za kupambana na Uvuvi haramu wa kutumia milipuko Bahari ya Hindi na kukubaliana kubuni mbinu na kuweka mikakati na mipango ya muda mfupi na muda mrefu ikiwemo kuliomba Jeshi la Wananchi wa Tanzania kufanya operesheni maalum ya kuwasaka na kuwakamata wavuvi haramu kwa lengo la kukabiliana na changamoto zinazosababishwa na uvuvi huo.

269. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2017/2018, Wizara itaimarisha vituo vya Ulinzi wa Rasilimali za Uvuvi na kufanya doria zenye Siku kazi 6,000 ili kudhibiti uvuvi na biashara haramu katika maeneo ya maji baridi, Maji ya Kitaifa na maeneo ya mipakani. Aidha, kuwezesha Kikundi Kazi cha kudhibiti Uvuvi haramu na uharibifu wa

mazingira kutekeleza kazi zake kwa kufanya operesheni 12 kwa mwaka.

3.30 KUSIMAMIA UBORA NA USALAMA WA MAZAO YA UVUVI

270. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2016/2017, Wizara imeendelea kuratibu na kusimamia ubora, usalama na viwango vya samaki na mazao yake ili kulinda soko la ndani na nje ya nchi pamoja na afya ya mlaji kwa kufanya kaguzi. Aidha, kaguzi 3,930 za kuhakiki ubora, usalama na viwango vya samaki na mazao ya uvuvi katika viwanda (3,049) vya uchakataji, mialo (87) ya kupokelea samaki, maboti (43) na magari (129) ya kusafirisha samaki na mazao ya uvuvi, masoko (134) ya kuuzia samaki na maghala (491) ya kuhifadhi samaki. Ukaguzi huo umewezesha kutoa Hati ya Afya ya kusafirisha nje ya nchi tani 39,720.05 za samaki na mazao ya uvuvi. Pia, kaguzi za kina 129 zilifanyika kwenye viwanda na maghala ambapo jumla ya tani 63,122.37 za samaki zilihakikiwa na kuruhusiwa kuingizwa katika soko la ndani. Vilevile, Wizara ilifanya uchunguzi wa kimaabara kwa sampuli 1,713 za samaki, mazao ya uvuvi, udongo na maji ili kubaini uwepo wa mabaki ya viuatilifu, madini tembo na uwepo wa vimelea katika Maabara ya

Uvuvi Nyegezi (Mwanza), Shirika la Viwango la Afrika Kusini na *Intertek* (*India*).

271. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2016/2017, Wizara imekarabati vituo vitatu (3) vya uthibiti wa ubora wa mazao ya uvuvi vya Kasanga na Kipili (Rukwa) na Geita. Vituo hivyo vimekarabatiwa ili kuwezesha kutoa huduma za ukaguzi wa ubora na usalama wa mazao ya uvuvi. Pia, Wizara imeendelea kuimarisha Maabara ya Uvuvi Nyegezi ambapo Sehemu ya uchunguzi wa Kemikali imekidhi vigezo na kukubaliwa kupata ithibati kupitia Bodi ya Taasisi ya Ithibati ya SADC ya *Southern Africa Development Community Accredation Services* (SADCAS). Aidha, Wizara imeendelea kujenga uwezo kwa watumishi ili kuboresha utendaji hususan katika kusimamia na kufanya chunguzi za kimaabara ambapo watumishi 13 wamenufaika na mafunzo hayo. Pia, miundombinu ya Maabara ya Uvuvi Nyegezi na Maabara ya kutambua sumu kwenye mwani (*Harmful Algal Blooms* -HABs) ya Dar es Salaam zimeimarishwa kwa kufanyiwa matengenezo ya vifaa na kupatiwa vitendea kazi vipya.

272. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2017/2018, Wizara itafanya yafuatayo:-

(i) Kuimarisha vituo vya Ubora na Uthibiti wa Mazao ya Uvuvi na kufanya kaguzi 7,200 za ubora wa samaki na mazao yake wakati wa kusafirisha nje ya nchi, na kaguzi 120 za kina kwenye viwanda vinavyochakata samaki na maghala ya kuhifadhi mazao ya uvuvi;

(ii) Kuimarisha Maabara za uvuvi – Nyegezi na HABs ya Dar es Salaam kwa kuzipatia vitendea kazi na mafunzo kwa watalaam ili kuwezesha kufanya chunguzi za kimaabara kwa sampuli 4,800 za minofu ya samaki, maji, udongo, masalia ya madawa ya mimea, asidi, alikali na madini tembo; na

(iii) Kufanya tathmini katika maeneo ya vijijini 10 vya Mahehe na Katembe (Kagera) Kibuyi, Busekela na Kisonya (Mara), Kayenze na Bukima (Mwanza), Chifunfu, Kijiweni na Nyamikoma (Sengerema) ili kutambua changamoto za masoko ya mazao ya uvuvi, usalama na miundombinu iliyopo.

3.31 UTAFITI, MAFUNZO NA UGANI WA UVUVI

Utafiti wa Uvuvi

273. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka 2016/2017, Wizara imeendelea kuimarisha Taasisi ya Utafiti wa Uvuvi (TAFIRI) kwa lengo la kuendeleza sekta ya Uvuvi. Taasisi imeendelea kufanya utafiti na kuishauri Serikali na wadau wa uvuvi kuhusu hali ya rasilimali za uvuvi na jinsi ya kuzihifadhi na kuzivuna kwa uendelevu. Ushauri huo umetolewa kupitia tafiti mbalimbali, ikiwemo tathmini ya uwingi wa samaki (*Hydro-acoustic survey*) katika Ziwa Victoria ambapo matokeo yanaonyesha samaki aina ya Sangara waliongezeka kutoka tani 471,634 mwaka 2011 hadi kufikia tani 651,353 mwaka 2014, na kupungua hadi tani 621,253 mwaka 2015. Tathmini nyingine ya uwingi wa samaki katika ziwa hili imefanyika mwishoni mwa mwaka 2016 kwa kushirikiana na nchi za Uganda na Kenya ambapo takwimu zimeshafanyiwa uchambuzi na ripoti inaendelea kuandaliwa kwa kila nchi husika. Aidha Sensa ya Uvuvi (*Frame Survey*) ilifanyika mwezi Septemba 2016 katika Ziwa Victoria ikihusisha nchi zote tatu (Tanzania, Uganda na Kenya) ambapo ripoti ya awali ilijadiliwa na wadau wa nchi husika. Watafiti wa nchi zote tatu wanatarajia kukutana kabla ya

mwezi Juni 2017 ili kutoa ripoti ya pamoja itakayoonyesha matokeo ya sensa hiyo ya uvuvi.

274. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2016/2017, TAFIRI ilifanya utafiti wa uhifadhi wa mazingira kwa lengo la kupunguza upotevu wa misitu na kuongeza thamani ya mazao ya uvuvi katika vijiji vilivyo katika mwambao wa Ziwa Tanganyika. Kazi iliyofanyika ni kusambaza teknolojia ya ubanikaji mzuri wa samaki na kusambaza majiko sanifu ya kubanikia samaki kwa vikundi vya BMU, wachakataji wa samaki na jamii zinazohusika na uvuvi. Majiko hayo yanatumia mjumuiko wa nishati jua na kuni katika kubanika samaki. Jumla ya wadau 36 kutoka Wilaya za pembezoni mwa ziwa wameshapata mafunzo ya juu ya ubanikaji huo wa samaki na jinsi ya kutumia majiko hayo. Hadi sasa, majiko 45 yamesambazwa katika vijiji/mialo ya Kiziba (4), Mwamgongo (5), Kibirizi (2), Katonga (1) katika Wilaya ya Kigoma Vijijini; Muyobozi (4), Karago (3), Sigunga (3) Herembe (3) katika Wilaya ya Uvinza, Kigoma; Ikola (4) katika Wilaya ya Tanganyika, Katavi; na Karungu (3), Namansi (3), Mkiringa-Ninde (3), Msamba (3), Wampembe (2) na Mpasa (2) katika Wilaya ya Nkasi, Katavi. Majiko mengine 55 yanaandaliwa ili kukamilisha usambazaji katika maeneo

yaliyosalia. Teknolojia hii itasaidia kupunguza uharibifu wa mazingira utokanao na ukataji wa kuni, ongezeko la hewa ukaa kutoka katika kuni zilizochomwa, na itasaidia kupunguza uharibifu wa samaki baada ya mavuno (post harvest loss) ambalo ni tatizo kubwa linalopunguza mazao ya uvuvi kabla hayajamfikia mlaji ama kufika sokoni na hivyo kuathiri kipato cha wavuvi na wachuuzi.

275. ***Mheshimiwa Spika,*** TAFIRI imeendelea na utafiti kupitia Mradi wa teknolojia ya ukaushaji wa dagaa wa Ziwa Nyasa kwa kutumia chombo kinachotumia mionzi ya jua (*Solar Dryer*). Tafiti ilifanyika ya kupunguza upotevu wa mazao ya uvuvi (*post harvest loss*) katika samaki wa Ziwa Nyasa ambao hupotea kwa kiasi kinachofikia 30% wakati wa jua na kinazidi na kufikia kati ya 40% - 50% wakati wa mvua, ambapo majiko ya Sola (*solar dryier*) yalifanyiwa tathimini na kuonesha yanakausha samaki vizuri wakati wa jua na hata kipindi cha mvua na kupunguza upotevu kuwa asilimia 0% wakati wa jua na chini ya asilimia 5% wakati wa mvua. Majiko nane (8) yamesambazwa kwa vikundi vya wavuvi katika mwalo wa Matema kuendelea kuyatumia wakati utafiti zaidi ukifanyika ili yaweze kusambazwa kwa jamii za wavuvi katika ziwa hilo. Mialo mingine 7 (Mbamba bay, Liuli, Manda, Mkili, Lupingu,

Kafyofyo na Njambe) itapatiwa jumla ya majiko 10 kwa kila mwalo kwa ajili ya utafiti huo. Aidha, utafiti katika Ziwa Nyasa kuangalia jinsi minyoo ya dagaa (*Ligula intesinalis*) inavyoathiri uvuvi wa dagaa inaendelea kwa kuangalia fiziolojia (*physiology*) ya dagaa inavyoathiriwa na minyoo hao. Tafiti hii inafuatia ile iliyoonyesha ya kuwa minyoo wana athari kubwa kwa dagaa wa jinsia zote kwa kuathiri viungo vya uzazi.

276. ***Mheshimiwa Spika,*** TAFIRI kwa kushirikiana na wadau wengine imeendelea na tafiti katika maziwa madogo na mito katika mabonde ya Tanzania kwa lengo la kutambua samaki waliopo na wanaofaa kufugwa katika Bwawa la Mtera, Mto Ruaha, Bonde la Ziwa Victoria na Bonde la Malagarasi. Matokeo ya tafiti hizi zitasaidia kujua aina ya samaki waliopo na wanaofaa kufugwa katika bonde husika na kuondoa changamoto ya kuingiza samaki kutoka bonde moja kwenda lingine. Tafiti hizi zitakapohitimishwa zitasaidia kuainisha samaki mbalimbali walioko katika mabonde 11 (Pangani, Wami, Ruvu, Rufiji, Ruvuma, Ziwa Nyasa, Ziwa Rukwa, Ziwa Victoria, Ziwa Tanganyika, Malagarasi na Ukanda wa Pwani) ndani ya Tanzania na kutambua wale ambao wafaao kwa ufugaji. Matokeo ya awali ya tafiti hizo

yamewezesha kutambuliwa samaki wapya wapatikanao katika mabonde hayo tu walio katika jamii ya perege (*tilapines*) na furu (*haplochromines*). Vilevile, tafiti zinaendelea katika maziwa tisa (9) ya Volkano yaliyo katika Wilaya ya Rungwe ambayo yana furu wa aina yake ambao hawapatikani popote ulimwenguni na ambapo utaratibu wa kuwapatia majina bado unaendelea. Pia maeneo ya maziwa haya yameainishwa kuwa yanafaa kwa utalii wa mazingira (*eco-tourism*), utunzaji wa mazingira, tafiti na elimu.

277. ***Mheshimiwa Spika,*** TAFIRI iliendelea na Utafiti mkoani Tanga kuangalia mabadiliko ya tabianchi baharini yanavyoathiri uzalishaji wa kibaolojia (*biological productivity*) na uvuvi. Takwimu za samaki wadogo elezi (*small pelagic fish*) na mazingira zimeanza kuchukuliwa kutoka mwezi Augosti, 2016 na zitaendelea kuchukuliwa kwa muda wa miaka miwili. Utafiti huu utasaidia kujua madhara yanayojitokeza kutokana na mabadiliko ya tabianchi na hivyo kuwa na mikakati endelevu ya kukabiliana na madhara hayo.

278. ***Mheshimiwa Spika,*** TAFIRI imeendelea kufanya tafiti kwa kushirikiana na wafugaji wa samaki wa Mikoa ya Morogoro, Mwanza, Mara,

Kagera, Simiyu, Arusha, Iringa, Ruvuma, Mbeya, Pwani na Dar es Salaam ili kuboresha ufugaji wao uwe wa tija. Tafiti hizo zililenga utengenezaji wa vyakula bora vya samaki kwa kutumia malighafi zipatikanazo karibu na wafugaji, uzalishaji mbegu (vifaranga) bora za samaki na ufugaji wa mfumo wa mseto unaojumuisha samaki, kilimo cha mbogamboga na kuku. Vilevile, TAFIRI imeendelea na uzalishaji wa mbegu bora za samaki kwa kushirikiana na wafugaji wa samaki. Wafugaji 15 wa samaki wa kikundi cha Nyasoro, Rorya wamepewa mafunzo ya uzalishaji vifaranga vya Kambale baada ya kujengewa kitotolishi (*hatchery*) cha samaki na TAFIRI chini ya ufadhili wa COSTECH. Aidha, mafunzo haya yamewasaidia wana kikundi kuzalisha mbegu bora za kambale na pia kuzalisha kambale watakaotumika kama chambo kwa wavuvi wa sangara.

279. ***Mheshimiwa Spika,*** TAFIRI inaendelea na utafiti wa ufugaji katika vizimba (cage culture) katika Maziwa Makuu ya Nyasa, Tanganyika na katika Bahari ya Hindi. Ufugaji katika vizimba katika Maziwa Makuu ya Nyasa na Tanganyika unahusisha samaki asili wapatikanao katika maziwa hayo, ambao ni *Oreochromis shiranus* (Nyasa) na *Oreochromis tanganicae* (Tanganyika).

Utafiti huu utasaidia kuainisha maeneo na aina ya ufugaji stahiki wa vizimba katika Ziwa Nyasa na Ziwa Tanganyika. Pia utafiti wa ufugaji mseto wa mwani na samaki kwa kutumia vizimba katika Bahari ya Hindi, eneo la Mbweni JKT, Dar es Salaam unaendelea ambapo utafiti huu utakapokamilika wakulima wa mwani watapatiwa teknolojia ya ukulima na ufugaji wa kisasa kwa kutumia vizimba.

280. ***Mheshimiwa Spika,*** TAFIRI imeendelea kutekeleza Mradi wa vivutia samaki (Fish Aggregating Devices – FADs) kwenye maji mafupi (mita 20 - 60) ya Bahari ya Hindi. Aidha, mradi wa kuangalia maeneo yenye samaki wengi (*potential fishing zones*) baharini kwa kutumia picha za kwenye Setilaiti unaendelea, ambapo matokeo ya awali yanaonesha kuwa maeneo yenye viashiria vya samaki yamekubaliana na takwimu za wavuvi waliovua katika maeneo hayo. Mradi huu utakapokamilika utawawezesha wavuvi katika Bahari ya Hindi kupata taarifa ya maeneo wanayoweza kwenda kuvua kutokana na uwepo wa samaki wengi.

281. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2016/2017, TAFIRI iliwezesha watumishi 23 kuendelea na mafunzo katika ngazi ya Shahada ya

Uzamivu (17), Uzamili (5) na ya kwanza (1) kwa ufadhili wa COSTECH na wafadhili wa nje. Aidha, watumishi 31 walihudhuria mafunzo ya muda mfupi katika fani mbalimbali ndani na nje ya nchi.

282. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2017/2018, TAFIRI kwa kushirikiana na wadau wengine itaendelea na tafiti za samaki na mazingira katika maziwa makuu (Victoria, Tanganyika na Nyasa), maziwa ya kati (Rukwa, Kitangiri na Eyasi), maziwa madogo, mabwawa, mito na Bahari ya Hindi; kufanya tathmini ya uwingi wa kamba miti, samaki elezi na jodari na pweza chini ya ufadhili wa Mradi wa SWIOFish. Aidha, itafanya tafiti za ufugaji samaki na upatikanaji wa mbegu na vyakula bora vya samaki na teknolojia bora ya ufugaji katika maeneo tofauti. Pia, itaendelea kufanya tafiti za kupunguza upotevu wa mazao ya samaki baada ya uvunaji; kuimarisha miundombinu ya Taasisi kwa kujenga ofisi na maabara ya kituo cha Dar es Salaam na Sota, kukarabati na kununua vitendea kazi vya kitafiti pamoja na vifaa vya maabara kwa vituo vyake vinne vya Dar es Salaam, Mwanza, Kigoma na Kyela. Vilevile, itaimarisha kituo kidogo cha Sota (Rorya) na Makao Makuu na

kueendelea kusambaza taarifa za kitafiti kwa wadau mbalimbali wa uvuvi.

Mafunzo ya Uvuvi

283. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2016/2017, Wizara imeendelea kuimarisha Wakala wa Elimu na Mafunzo ya Uvuvi (FETA) katika vituo vya Mbegani (Bagamoyo), Nyegezi (Mwanza), Mwanza South (Mwanza), Kibirizi (Kigoma), Mikindani (Mtwara) na Gabimori (Rorya). Wakala umedahili wanachuo 1,196 kwa Kozi za Stashahada na Astashahada. Aidha udahili umepungua ikilinganishwa na mwaka 2015/2016 ambapo jumla ya wanachuo 1,205 walidahiliwa. Upungufu huu umetokana na kuwepo kwa mfumo mmoja wa udahili wa pamoja (*Central Admission System-CAS*) unaoratibiwa na NACTE ambapo wadahiliwa wengi hawajawa na uelewa wa mfumo huo, hivyo baadhi kushindwa kujisajili. Aidha, FETA imetoa mafunzo ya muda mfupi kwa wavuvi na wafugaji samaki 2,286. Vilevile, Wakala imendelea kushirikiana na Taasisi za Kitaifa (SUMATRA na NACTE) na Kimataifa kama vile World Wide Fund (WWF), Food and Agriculture Organization of United Nation (FAO), Belgium Technical Cooperation (BTC) na Japanese International Cooperational Agency (JICA). Katika mwaka

2016/2017, Mashirikiano hayo, yaliwezesha Wakala kutoa mafunzo kwa maafisa uvuvi 55 kutoka Somalia na Angola.

284. ***Mheshimiwa Spika,*** Wakala imefanya kazi ya kuweka vivutio vya samaki (*Fish Aggregating Devices-FADs*) katika kingo za mwishoni mwa bahari ya ndani (*Teritorial Waters*). Kazi hii inalenga kuwa na sehemu rejea (*reference points*) ambazo zitavutia samaki wanaopita mbali katika ukanda wa bahari kuu, ili waweze kusogea maeneo ya karibu ambayo wavuvi wetu wadogo wanaweza kuyafikia. Vilevile, Wakala imeandaa mafunzo mahsusi ya uvuvi yanayolenga uvunaji wa rasilimali zilizoko katika Bahari Kuu. Aidha, Wakala imeanzisha mafunzo maalumu ya usalama kwa waendesha boti ndogo (chini ya mita 15) zenye ithibati ya SUMATRA ili kupunguza ajali zinazotokea baharini, kwenye maziwa na mito.

285. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2017/2018, Wizara imepanga kuendelea kuimarisha vituo vya Wakala vilivyoko Mbegani (Bagamoyo), Nyegezi (Mwanza), Mwanza South (Mwanza), Kibirizi (Kigoma), Mikindani (Mtwara), na Gabimori (Rorya) kwa kuviongezea vifaa vya kufundishia na kujifunzia pamoja na

kuongeza idadi ya wakufunzi. Aidha, katika kujenga uwezo wake wa kitaasisi na raslimali watu, Wakala itaendelea kushirikiana na Taasisi za Kitaifa (SUMATRA na NACTE) na Kimataifa (WWF, FAO, BTC na JICA). Wakala imepanga kuendeleza mahusiano hayo ya kimkakati ili kujiongezea ujuzi na uwezo wa kutoa elimu na mafunzo ya uvuvi kwa ubora na tija. Aidha Wakala itaendelea kushirikiana na NACTE ili kuwezesha kueleweka kwa mfumo wa usajili wa kimtandao (CAS) kwa wanaoomba kujiunga na vyuo vya FETA.

Huduma za Ugani wa Uvuvi

286. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2016/2017, Wizara imeshiriki katika maonesho ya Nanenane Mkoa wa Dodoma na Lindi ambapo jumla ya wadau 409 wa uvuvi walishiriki na 205 walipatiwa elimu ya uendelezaji wa rasilimali za uvuvi na ufugaji bora wa samaki. Aidha, maonesho ya Siku ya Mvuvi Duniani (Mvuvi Day) yalifanyika Mkoa wa Dar es Salaam katika Soko la Kimataifa la Samaki la Magogoni Feri ambapo jumla ya washiriki 53 wakijumuisha wavuvi, wachakataji samaki, wafugaji samaki, viwanda vya samaki, watengenezaji bidhaa mbalimbali za samaki na Mashirika yasiyo ya Kiserikali walishiriki. Jumla ya wadau 1,459 walitembelea

mabanda na kupewa elimu mbali mbali inayohusiana na Sekta ya Uvuvi.

287. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2016/2017, mahitaji ya wagani kwa Sekta ya uvuvi ni wagani 16,000 ikilinganishwa na wagani 750 waliopo ambapo ni pumgufu ya wagani 15,250 kati ya wanaohitajika. Katika kusambaza teknolojia mbalimbali za uvuvi, Wizara iliandaa vipindi kumi na mbili (12), vinane (8) kati ya hivyo vilirushwa na TBC Taifa, na vinne (4) vilirushwa na Wapo Radio. Aidha, vipindi vinne (4) na Makala moja (1) za luninga viliandaliwa na kurushwa na TBC 1. Vipindi vya radio na luninga vilihusu ulinzi wa rasilimali za uvuvi, ufugaji bora wa samaki (upandikizaji na ulishaji wa samaki), kilimo cha mwani na uzalishaji wa Chaza wa lulu.

288. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2016/2017, machapisho mbalimbali ya kutoa elimu ya ugani yalichapishwa na kugawanywa kwa wadau wa sekta ya uvuvi yakiwemo nakala 250 za mwongozo wa ugani katika Sekta ya uvuvi, vijitabu 350, vipeperushi 2,650 na mabango 300. Machapisho haya yaligawanywa wakati wa Maonesho ya Nanenane, Maadhimisho ya Siku ya Mvuvi Duniani na wale waliotembelea ofisi za ugani kwa ushauri. Aidha, ushauri ulitolewa kwa

wafugaji wa samaki 15,000 wenye mabwawa 7,672 kati ya mabwawa 22,702 yaliyopo walipata elimu juu ya ulishaji samaki, utunzaji bora wa mabwawa na usalama wa mazingira ya ufugaji samaki na udhibiti wa magonjwa.

289. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2017/2018, Wizara itaandaa na kurusha hewani vipindi 30 vya radio na 10 (vya kaiwaida 7 na Makala 3) vya luninga juu ya ufugaji bora wa samaki, matumizi ya teknolojia sahihi za uzalishaji wa samaki, utunzaji wa rasilimali za uvuvi na uendelezaji wa sekta ya uvuvi. Pia, Wizara itahamasisha na kujenga uelewa kwa wadau 100 wa uvuvi kujikita katika uanzishwaji wa shughuli mbadala ili kupunguza nguvu ya uvuvi (fishing pressure) katika maji ya asili. Aidha, Wizara itaendelea kushauriana na Mamlaka za Serikali za Mitaa ili zitenga nafasi na kuomba kibali cha kuajiri maafisa ugani ili kupunguza pengo la mahitaji ya wagani katika Sekta ya Uvuvi.

3.32 UWEKEZAJI KWENYE SEKTA YA UVUVI

290. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2016/2017, Wizara imeendelea kuhamasisha sekta binafsi iwekeze katika viwanda ambapo *Cold Storage Facilities* 4 katika maeneo ya Kigamboni (2),

Kinondoni (1) na Temeke (1) zimejengwa kwa ajili ya kuhifadh samaki na mazao ya uvuvi. Aidha, Mtaalamu Mwelekezi kwa ajili ya kufanya upembuzi yakinifu wa Ujenzi wa Bandari ya uvuvi ambapo kampuni ya *M/s Royal Haskoning DHV – Netherlands* ilishinda zabuni.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2017/2018, Wizara itaendelea kuhamasisha sekta binafsi kuwekeza katika sekta ya uvuvi hususani ujenzi wa viwanda 3 vya kuchakata samaki aina ya jodari kwenye ukanda wa pwani wa Bahari ya Hindi, ununuzi wa meli za kufanya uvuvi katika bahari kuu ya Tanzania na ujenzi wa maeneo ya kuhifadhia samaki na mazao yake. Vilevile, Wizara itaanza utekelezaji wa Pogramu ya Kuendeleleza Sekta ya Kilimo Awamu ya Pili (*Agricultural Sector Development Programme –ASDP 2).*

3.33 TOZO ZA LESENI KATIKA SEKTA KUU YA UVUVI

291. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2016/2017, Wizara imefanya mapitio ya tozo/kodi na ada mbalimbali katika sekta ya uvuvi zinazotozwa na Wizara na Taasisi chini ya Wizara na kubaini baadhi ya kodi, tozo na ada hizo ni kero kwa wavuvi na maendeleo ya sekta ya uvuvi

kwa ujumla. Hivyo, katika mwaka 2017/2018, Serikali itafuta kodi, tozo na ada tano (5) ambazo ni kero kwa wavuvi, wafugaji viumbe kwenye maji na wawekezaji; na kubakiza zile tu zenye uhusiano wa moja kwa moja katika uendelezaji wa sekta ya uvuvi. **(Kiambatisho Na.12)**

3.34 MASUALA YA MTAMBUKA YA MIFUGO NA UVUVI

Utawala Bora, Jinsia na UKIMWI

292. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2016/2017 Wizara iliendelea kuwahamasisha watumishi 557 kupima afya zao kwa hiari na watumishi wanne (4) wanaoishi na VVU wanaendelea kupatiwa huduma ya chakula na lishe. Aidha, Wizara iliwaelimisha watumishi 583 kuhusu maadili, haki na wajibu katika Utumishi wa Umma na watumishi 51 wamewezeshwa kuhudhuria mafunzo ya kitaaluma ambapo kati ya hao 30 ni mafunzo ya muda mrefu na 21 muda mfupi. Vilevile, katika kutekeleza Agizo la Serikali lililotolewa mwezi Julai, 2016 la kuhamishia Makao Makuu Dodoma, Wizara iliwawezesha watumishi 128 kuhamia Dodoma.

293. ***Mheshimiwa Spika***, katika mwaka 2016/2017, Wizara ilifanya uhakiki wa watumishi 1,171 pamoja na taarifa zao za kiutumishi na ajira

mpya za watumishi 40 zilishughulikiwa. Vilevile, Wizara ilifanya zoezi la uchambuzi wa kazi ili kubaini mahitaji halisi ya watumishi ambayo ni 1,978 ikilinganishwa na idadi ya watumishi 1,211 waliopo. Kwa hiyo, pungufu ni watumishi 767. Taarifa za vyeti vya elimu ya kidato cha nne na sita za watumishi 830 ziliwasilishwa Baraza la Mitihani la Tanzania kwa ajili ya uhakiki na zoezi hili linaendelea. Aidha, Muundo wa Wizara na taasisi zake ulifanyiwa mapitio na kuwasilishwa kwa Mamlaka husika.

294. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2017/2018, Wizara itaendelea kutekeleza Mkakati wa Kuzuia na Kuziba Mianya ya Rushwa na kuhimiza watumishi kuzingatia Sheria, Kanuni, Taratibu na Miongozo ya kazi katika Utumishi wa Umma. Aidha, Wizara itasimamia utekelezaji wa Mkataba wa Huduma kwa Mteja; kuimarisha Dawati la Jinsia; kutoa mafunzo ya Mfumo wa Wazi wa Upimaji wa Utendaji Kazi (OPRAS) pamoja na kusimamia Mfumo Shirikishi wa Taarifa za Utumishi na Mishahara (HCMIS). Pia, Wizara itawahamisha watumishi 70 kwenda Makao Makuu ya Serikali; itaendelea kuhakiki watumishi; kuwezesha kufanyanyika vikao vya Baraza la Wafanyakazi na TUGHE. Vilevile, Wizara kwa kushirikiana na wadau wengine

itaendelea kuwaelimisha watumishi wake kuhusu kupima afya zao kwa hiari na kuwapatia huduma ya chakula na lishe watumishi wanne (4) wanaoishi na VVU na kugua UKIMWI.

Habari na Mawasiliano Serikalini

295. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2016/2017, Wizara ilitangaza matukio na taarifa mbalimbali kuhusu sekta za Mifugo na Uvuvi kupitia vyombo vya habari, ambapo jumla ya Vipindi vitano (5) vya redio na kumi (10) vya luninga viliandaliwa na kurushwa. Aidha, mikutano nane (8) na waandishi wa habari, mikutano 12 ya sekta ya uvuvi, mikutano 25 ya Sekta ya Mifugo na mikutano sita (6) ya Wadau mbalimbali ilifanyika na kutangazwa. Mikutano ya kitaaluma ya Siku ya Vetenari, Siku ya Wanyama, Siku ya Kichaa cha Mbwa, Siku ya Chakula Duniani, Siku ya Mvuvi Duniani, wiki ya maziwa na maonesho ya Nane Nane Mkoani Lindi na Dodoma yalitangazwa. Vilevile, ziara 20 za Viongozi wa Wizara kuhusu uendelezaji wa Sekta za Mifugo na Uvuvi katika maeneo mbalimbali na mikutano iliyohusu utatuzi wa migogoro kati ya wakulima na wafugaji na watumiaji wengine wa ardhí ilitangazwa.

296. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2017/2018, Wizara itaendelea kutekeleza mkakati wa mawasiliano kwa kuandaa na kurusha vipindi 15 vya Redio na 15 vya Luninga kuhusu maendeleo ya sekta za mifugo na uvuvi, kuandaa mikutano 12 na Waandishi wa Habari. Aidha, Wizara kupitia kitengo cha Habari itatayarisha na kuzirusha makala sita (6) za luninga kuhusu mafanikio mbalimbali katika sekta za mifugo na uvuvi na kutangaza ziara mbalimbali za viongozi wa kiwizara.

Matumizi ya Teknolojia ya Habari na Mawasiliano (TEHAMA)

297. ***Mheshimiwa Spika****,* katika mwaka 2016/2017, Wizara imejenga, kuimarisha na kusimamia mifumo ya TEHAMA iliyopo Wizarani ya kukusanya mapato/maduhuli ya serikali katika minada ya mifugo *Livestock Revenue Correction System* (LRCS), na sekta ya uvuvi *Fisheries Revenue Correction System* (FRCS), mfumo wa kufuatilia taarifa za magojwa ya milipuko yanayovuka mipaka *Transiboundary Animal Diseases Information* (TADINfo), mfumo wa utambuzi, usajili na ufuatiliaji wa mifugo-*Tanzania National Livestock and Identification and Traceability System* (TANLITS), mfumo wa kukusanya na kutunza

takwimu za samaki uitwao *Catch Assessment System* (CAS), mfumo wa taarifa za kimaabara SILAB *Labaratory Infomartion Management System* (SILAB- LIMS) mfumo wa usajili wa wataalam na vituo vya kutoa huduma za mifugo *Livestock Facilities and Proffesional registration System* (LFPRS) chini ya VCT na Mfumo wa kutuza taarifa za mishahara na kumbukumbu za watumishi LAWSON na tovuti. Aidha, Wataalam watatu (3) wa Kitengo wameshiriki katika mikutano sita (6) ya kitaaluma ya TEHAMA. Pia, Wizara imeboresha mawasiliano ya mdahalisi (internet) na kutumia simu za mdahalisi,

298. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2017/2018, Wizara itajenga kanzidata ya taarifa za Bodi ya Maziwa, mfumo wa kielektroniki wa kukusanya maduhuli ya Wakala wa Mafunzo ya Mifugo (LITA) na kuboresha mfumo wa kielektroniki wa kukusanya maduhuli ya uvuvi; vilevile wizara itasimika mifumo ya kielektroniki ya kukusanya maduhuli ya mifugo katika minada ya upili ya Kizota, Mhunze, Weruweru na Meserani. Aidha, Wizara itaendelea kujenga mfumo wa mawasiliano katika ofisi mpya za Wizara za Dodoma ili kurahisisha mawasiliano miongoni mwa ofisi za Wizara, taasisi na wadau pamoja na kuboresha tovuti ya Wizara ili

kuwawezesha wadau kupata taarifa mbalimbali za sekta ya mifugo na uvuvi.

FUNGU 24

3.35 KUIMARISHA USHIRIKA NA ASASI ZA WANANCHI KATIKA KILIMO NA SEKTA NYINGINE ZA KIUCHUMI

Kuhimiza misingi ya utawala bora na uwajibikaji katika vyama vya Ushirika

299. *Mheshimiwa Spika,* katika mwaka 2016/17, Wizara kupitia Tume, imesimamia chaguzi na kutoa mafunzo ya uendeshaji wa vyama kwa viongozi wapya wa bodi za vyama vya ushirika 116 na kutatua migogoro 13. Katika mwaka 2017/2018, Tume itasimamia chaguzi na kutoa mafunzo ya kuimarisha utendaji na usimamizi kwa wajumbe wa bodi na watendaji kwa Vyama vya ushirika 6,000 nchini.

300. *Mheshimiwa Spika,* Wizara kupitia Tume imekagua na kuchunguza vyama vya ushirika 75 visivyo vya kifedha na 154 vya Akiba na Mikopo. Pia Shirika la Ukaguzi na Usimamizi wa Vyama vya Ushirika (COASCO) lilifanya ukaguzi wa nje kwa vyama vya ushirika 2,103. Kaguzi hizo zilibaini uwepo wa ubadhirifu kwenye baadhi ya vyama uliosababishwa na usimamizi na utendaji mbovu wa viongozi na watendaji. Kufuatia matokeo ya kaguzi hizo jumla ya bodi za vyama vya ushirika 214 ziliondolewa madarakani

zikiwemo; AMCOS 197 za mikoa ya Mtwara (135), Lindi (55), Tabora (4), Katavi (2) na Manyara (1); SACCOS 14; Vyama Vikuu vya WETCU, SONAMCU, SIFACU na Shirikisho la Vyama vya Ushirika (TFC). Aidha, taratibu za kisheria dhidi ya watuhumiwa wa ubadhirifu zinaendelea kuchukuliwa ikiwemo kulipa fidia ya hasara waliyoisabisha ambapo tayari waliokuwa viongozi wa vyama vya ushirika vya Mazombe, Mpanda Kati, Ukonongo, Mbinga Kurugenzi na Mbinga Teachers wameandikiwa notisi za madai (*notice of surcharge*). Aidha watuhumiwa 17 kutoka SACCOS za Wazalendo (6), Rorya Teachers (6), JKT (5) wamefikishwa mahakamani baada ya kusajiliwa kwa Hati za Madai (*Certificate of Surcharge*) na kesi zao zinaendelea.

301. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2017/2018, Wizara kupitia Tume itaandaa na kusambaza miongozo miwili ya Ukaguzi na Usimamizi wa Vyama vya Ushirika nchini. Aidha itakagua na kusimamia utendaji kazi wa Vyama Vikuu vya Ushirika, Vyama vya Ushirika vya Akiba na Mikopo na Vyama vya ushirika visivyo vya kifedha.

Kujenga na kuimarisha uwezo wa kiuchumi katika vyama vya ushirika

302. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2016/17, Wizara imeendelea kuhamasisha wananchi kujiunga na kuanzisha vyama vya ushirika katika sekta mbalimbali ambapo vyama vya ushirika 101 vimeanzishwa vikiwemo ushirika wa akiba na mikopo (SACCOS) 51, Kilimo na Masoko (AMCOS) 21, madini 13, viwanda 1, ushirika wa wastaafu 1, huduma mbalimbali 2, mafundi 2, biashara 1, uvuvi 1 , usindikaji 1, umwagiliaji 1 na ufugaji 6. Hatua za usajili kwa vyama vikuu vya Uvuvi, zao la Alizeti na SACCOS ya kanda ya ziwa zinaendelea. Aidha, mwongozo wa uendeshaji wa majukwaa ya wadau wa ushirika na kamati za elimu ya ushirika za mikoa na wilaya umeandaliwa.

303. ***Mheshimiwa Spika,*** Tume kwa kushirikiana na Bodi ya Nafaka na Mazao Mchanganyiko (CPB) imetekeleza dhana ya kilimo cha mkataba kwa kununua mahindi kupitia vyama vya ushirika kwenye mikoa ya Iringa na Ruvuma kwa bei shindani ya Shilingi 530 kwa kilo. Vilevile, Tume imehakiki mali za Vyama Vikuu vya Ushirika 37, Miradi ya Ushirika ya pamoja 7 na benki 2 za ushirika.

304. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2016/2017, Wizara kupitia Tume imefanya tathmini ya kubaini mahitaji ya mafunzo kwa vyama vya ushirika katika Mikoa ya Arusha, Kilimanjaro, Tabora, Tanga, Ruvuma na Mbeya. Tathmini hiyo imebaini kuwepo kwa uhitaji wa elimu ya usimamizi wa rasilimali za vyama, mbinu za kujenga mtaji wa ndani, uingiaji mikataba na dhana ya uwekezaji. Matokeo ya tathmini yamewezesha kufanyika kwa mafunzo kwa viongozi na watendaji 650 wa vyama vya ushirika vya msingi 258, miradi ya ushirika ya pamoja 6, benki za ushirika 2 na Shirikisho la vyama vya ushirika nchini. Aidha, mafunzo ya usimamizi na uendeshaji wa SACCOS za vijijini yametolewa kwa wakufunzi wawezeshaji (ToT) na Wakaguzi 95 ambao ni Maafisa Ushirika wa Mikoa na Wilaya.

305. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2017/2018, Wizara kwa kushirikiana na wizara za kisekta, mamlaka za serikali za mitaa na wadau itaendelea kuhamasisha ushirika kwa kuwezesha uundwaji wa majukwaa ya utoaji elimu ya ushirika katika mikoa 26, kufanya mikutano ya uhamasishaji katika vyuo 7 vya elimu ya juu nchini na kushiriki maonesho ya Kilimo (Nane nane), Siku ya Chakula Duniani, Siku ya Ushirika

Duniani na Maadhimisho ya Siku ya Ushirika wa Akiba na Mikopo Duniani. Aidha, Wizara itaendelea kuhamasisha vikundi vya wanawake na vijana kujiunga au kuanzisha ushirika. Vilevile, Wizara itasimamia na kutathmini mfumo wa stakabadhi ghalani na kilimo cha mkataba kwenye Vyama vya Ushirika wa mazao ya korosho, kahawa, pamba, alizeti na ufuta. Aidha itahamasisha uongezaji wa thamani kwa katika Vyama vya Ushirika nchini.

306. ***Mheshimiwa Spika***, katika mwaka 2017/2018, Tume itafanya tafiti 3 za mwenendo wa biashara ya vyama vya ushirika vya mazao ya pamba, kahawa na zabibu pamoja na kuandaa makongamano matatu (3) ya kuwasilisha na kujadiliana na wadau wa ushirika kuhusu matokeo ya tafiti hizo. Aidha, itaanzisha maktaba ndogo ya taarifa za ushirika sambamba na kuratibu na kufuatilia mafunzo yatolewayo na watoa huduma kwenye vyama vya ushirika nchini.

4.0 SHUKRANI

307. ***Mheshimiwa Spika,*** naomba nitumie nafasi hii kuzishukuru Nchi na Mashirika mbalimbali ya Kimataifa ambayo yamesaidia sana Wizara katika juhudi za kuendeleza kilimo.

Kwanza napenda kuzishukuru nchi za Japan, Marekani, Uingereza, Ireland, Malaysia, China, Indonesia, Korea ya Kusini, India, Misri, Israel, Ubelgiji, Ujerumani, Finland, Norway, Brazil, Uholanzi, Vietnam na Poland. Nayashukuru pia Mashirika na Taasisi za Kimataifa zifuatazo: Benki ya Dunia, Benki ya Maendeleo ya Afrika, AU, IFAD, DFID, UNDP, FAO, JICA, EU, UNICEF, WFP, CIMMYT, ICRISAT, ASARECA, USAID, KOICA, ICRAF, IITA, IRRI, ILRI, CABI, CFC, AVRDC, AGRA, CIP, UNEP, WARDA, ReSAKSS, Shirika la Kudhibiti Nzige wa Jangwani (DLCO-EA), Shirika la Kudhibiti Nzige Wekundu (IRLCO-CSA), *Bill and Melinda Gates Foundation, Gatsby Trust*, *Rockfeller Foundation, Aga Khan Foundation* na *Unilever*. Ushirikiano na misaada ya nchi na mashirika hayo bado tunauhitaji ili tuweze kuendeleza kilimo nchini.

308. ***Mheshimiwa Spika,*** napenda kutoa shukrani za pekee, kwa wakulima wa nchi hii kwa kazi kubwa wanayofanya katika uzalishaji wa mazao ya chakula na biashara. Ninapenda kumshukuru Naibu Waziri wa Kilimo Mifugo na Uvuvi, Mheshimiwa Wiliam Tate Ole Nasha, Mbunge wa Ngorongoro kwa ushirikiano alionipa katika utekelezaji wa kazi za ofisi. Aidha, ninapenda kuwashukuru Eng. Mathew John

Mtigumwe, Katibu Mkuu - Kilimo, Dkt. Mary S.H. Mashingo, Katibu Mkuu - Mifugo na Dkt. Yohana L. Budeba, Katibu Mkuu - Uvuvi; Wakurugenzi wa Idara; Taasisi na Asasi zilizo chini ya Wizara; Watumishi wote wa Wizara; na Wadau mbalimbali wa Sekta za Kilimo, Mifugo na Uvuvi kwa juhudi, ushirikiano na ushauri wao uliowezesha kutekelezwa kwa majukumu ya Wizara kwa mwaka 2016/2017 kama nilivyofafanua katika hotuba hii. Ni matarajio yangu kwamba, Wizara itaendelea kupata ushirikiano wao katika mwaka 2017/2018. Mwisho natoa shukrani kwa Mpigachapa Mkuu wa Serikali kwa kuchapisha Kitabu cha Hotuba ya Bajeti ya Mwaka 2017/2018.

5.0 MAOMBI YA FEDHA MWAKA 2017/2018

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2017/2018, Wizara ya Kilimo Mifugo na Uvuvi kupitia **Fungu 43, Fungu 99, Fungu 64 na Fungu 24** inaomba jumla ya Shilingi **267,865,782,829** kama ifuatavyo:

FUNGU 43

309. *Mheshimiwa Spika,* jumla ya Shilingi **214,815,759,000** zinaombwa. Kati ya fedha hizo, Shilingi **64,562,759,000** ni kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida na Shilingi **150,253,000,000** ni kwa ajili ya kutekeleza Miradi ya Maendeleo.

FUNGU 99

310. *Mheshimiwa Spika,* jumla ya Shilingi **29,963,524,000** zinaombwa. Kati ya fedha hizo, Shilingi **25,963,524,000** ni fedha za Matumizi ya Kawaida na Shilingi **4,000,000,000** ni fedha za kutekeleza Miradi ya Maendeleo.

FUNGU 64

311. *Mheshimiwa Spika,* jumla ya Shilingi **16,792,645,829** zinaombwa. Kati ya fedha hizo, Shilingi **14,792,645,829** ni fedha za Matumizi ya

Kawaida na Shilingi **2,000,000,000** ni fedha za kutekeleza Miradi ya Maendeleo.

FUNGU 24

312. ***Mheshimiwa Spika,*** kiasi cha Shilingi **6,293,854,000** kinaombwa kwa ajili ya matumizi ya kawaida.

313. ***Mheshimiwa Spika,*** **naomba kutoa hoja.**

Kiambatisho Na. 1

Idadi ya Mifugo Nchini 2012/13 – 2016/17

AINA YA MIFUGO	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17
Ng'ombe	23,515,028	24,282,042	25,048,056	25,814,070	28,435,825
• Asili	22,767,988	23,501,982	24,235,976	24,969,970	27,652,830
• Maziwa	748,040	780,060	812,080	844,100	782,995
Mbuzi	15,947,908	16,321,862	16,695,816	17,069,770	16,672,786
Kondoo	7,537,430	8,106,145	8,674,860	9,243,575	5,012,098
Kuku	62,000,000	64,000,000	69,000,000	76,500,000	71,928,444
• Asili	36,000,000	36,500,000	37,000,000	42,000,000	37,428,444
• Kisasa	27,000,000	29,500,000	32,000,000	34,500,000	34,500,000
Nguruwe	2,209,310	2,363,465	2,517,620	2,671,775	1,851,317
Punda					572,357

Chanzo: Wizara Kilimo Mifugo na Uvuvi mwaka 2017

Kiambatisho Na. 2a

Kiambatisho Na : Hali ya Rasilimali ya nguvu ya Uvuvi Mwaka 2016

Maji	Idadi		Makisio ya Uvuvi na Thamani	
	Wavuvi	**Vyombo**	**Samaki (Tani)**	**Thamani Tshs'000**
Ziwa Victoria	109,397	31,773	238,096.80	984,954,579.99
Ziwa Tanganyika	26,612	11,506	53,170.61	230,643,255.13
Ziwa Nyasa	5,550	2,632	10,093.35	38,462,450.40
Ziwa Rukwa	3,428	1,786	3,240.93	12,240,084.42
Bwawa la Mtera	2,369	1,238	2,609.40	4,152,860.08
Nyumba ya Mungu	783	432	968.2	2,067,013.54
Maji Mengine	879	321	592.30	1,965,160.00
Uvuvi mdogo Baharini	54,511	9,650	53,823.30	211,891,899.18
Jumla Kuu	**203,529**	**59,338**	**362,594.89**	**1,486,377,302.74**

Kiambatisho Na. 2b

Mwenendo wa Hali ya Uvuvi mwaka 2008 –2016

Mwaka	Maji baridi			Maji chumvi			Jumla (Maji chumvi na Baridi)		
	Wavuvi	Vyombo	Uzito (tani)	Wavuvi	Vyombo	Uzito (tani)	Wavuvi	Vyombo	Uzito (tani)
2008	133,791	44,838	281,691	36,247	7,489	43,130	170,038	52,327	324,821
2009	135,769	45,234	288,059	36,321	7,664	47,616	172,090	52,898	335,674
2010	127,280	42,337	294,474	36,321	7,664	52,683	163,601	50,001	347,157
2011	141,206	47,635	290,474	36,321	7,664	50,592	177,527	55,299	341,066
2012	147,020	49,721	322,313	36,321	7,664	50,079	182,741	56,985	365,023
2013	147,644	50,120	364,602	36,321	7,664	52,846	183,431	57,385	375,158
2014	147,479	49,627	314,062	36,321	7,664	51,912	183,800	57,291	365,974
2015	147,479	49,627	309,922	36,321	7,664	52,723	183,800	57,291	362,645
2016	149,018	49,688	308,772	54,511	9,650	53,823	203,529	59,338	362,595

Chanzo: Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi, 2016

Kiambatisho Na. 3a

Mwenendo wa Mauzo ya Samaki na Mazao ya Uvuvi Nje ya Nchi Mwaka 2008 -2016

Mwaka	Uzito wa Samaki (tani)	Samaki wa Mapambo	Thamani		Ushuru (Tshs)
			Dola za Kimarekani	TSh '000	
2008	51,426.20	33,066	174,409,214.40	205,054,092.50	6,629,846,700.10
2009	41,148.30	53,188	161,053,645.70	207,447,119.90	6,047,528,427.00
2010	39,771.80	40,552	187,427,053.50	263,131,442.00	5,876,103,557.40
2011	37,996.40	61,215	152,973,356.80	233,714,590.00	6,153,278,023.40
2012	41,394.30	45,550	163,299,365.50	254,901,017.10	6,819,926,007.10
2013	38,573.60	44,260	147,659,778.56	234,884,628.92	6,117,769,193.74
2014	43,354.40	42,100	188,101,262.01	314,489,903.88	7,490,632,355.15
2015	40,540.95	87,630	257,029,627.50	542,790,808.64	12,856,248,428.15
2016	39,691.5	45,070	257,193,415.74	526,848,097.38	14,284,506,237.24

Chanzo: Wizara ya Kilimo Mifugo na Uvuvi, 2015

Kiambatisho Na. 3b:

Uuzaji wa Mauzo ya Uvuvi Nje ya Nchi mwaka 2016

Zao	Uzito (Tani)	Samaki Hai	Thamani (Usd)	Thamani (Tshs.)	Ushuru (Tshs)
Aquarium Fish/L.Tang		45,070	171,233.48	368,151,989.89	47,793,724.51
Dried Dagaa/L.Nyasa	0.3		322.14	705,492.86	589,285.71
Dried Dagaa/L.Tang.	500.3		600,360.00	1,313,663,725.60	1,094,723,106.67
Dried Dagaa/L.Vict.	5,148.6		3,499,682.29	7,819,922,621.17	1,006,604,447.28
Dried Dagaa/Marine	1,553.4		2,330,997.36	5,286,487,139.56	1,909,741,782.75
Dried Fish Frames	1,003.5		301,050.00	660,136,419.00	19,926,642.86
Dried Fish Maws	1,199.9		48,886,914.84	106,922,533,548.03	1,170,770,840.31
Dried Furu/L.Tang.	531.0		637,200.00	1,281,779,906.52	29,031,996.77
Dried Furu/LVict.	2,124.5		2,708,399.45	5,713,206,466.37	123,525,999.40
Dried Fish/Mtera Dam.	0.3		3,313.60	6,997,636.40	3,603,049.20
Dried Fish Off Cuts	16.0		1,920.00	4,202,258.20	1,753,200.00
Dried salted Tilapia/L.Rukwa	71.2		181,220.06	392,161,524.71	3,911,022.39
Dried Sharks	0.1		72.00	151,200.00	30,000.00
Dry Fish Meal	1,587.0		28,484.89	62,311,063.38	41,680,803.08
Fish Frames	566.0		199,815.15	414,112,262.03	11,212,803.03
Fresh Fish Fillets	7,175.8		40,783,183.61	82,638,227,259.11	1,881,787,790.13
Fresh Fish/Tilapia	2.0		6,000.00	13,156,320.00	1,096,400.00
Fresh H&G Fish	1,137.2		5,240,729.25	10,438,126,747.39	342,852,710.69
Frozen wild Prawns	745.2		3,081,256.89	6,624,689,724.86	199,333,301.74
Frozen farmed Prawns	140.4		1,501,813.33	3,228,898,659.14	14,727,132.63
Frozen fish chest	270.7		328,880.00	697,100,343.80	44,992,446.06
Frozen Fish	8,580.9		58,994,912.25	94,631,164,377.42	2,273,861,776.91

Fillets					
Frozen Fish Frames	732.5		61,900.00	135,565,985.50	14,480,050.00
Frozen Fish heads	901.4		146,450.00	320,607,465.00	49,173,961.30
Frozen Fish Maws	378.0		15,377,915.80	33,515,566,658.79	555,455,545.72
Frozen Fish Offcuts	935.4		495,220.00	1,071,680,799.30	103,428,898.69
Frozen H&G Fish	1,560.5		6,490,678.58	13,906,468,076.48	453,136,880.32
Frozen Lobster	78.2		27,630,102.22	59,404,719,774.26	347,855,549.63
Frozen Octopus	440.0		2,262,894.50	14,227,075,541.48	463,583,750.49
Frozen Squids	502.4		2,539,680.33	5,460,312,718.34	314,989,912.69
Live Crabs	272.8		4,021,712.50	8,646,681,875.00	354,997,327.00
Live Lobster	1,051.2		28,516,445.21	61,292,555,204.66	1,391,879,314.94
SeaShells/cowries	265.0		96,655.99	207,076,592.91	11,644,784.34
Sea Weeds	220.0		66,000.00	141,900,000.00	330,000.00
JUMLA KUU	**39,691.5**	**45,070**	**257,193,415.7**	**526,848,097,377.1**	**14,284,506,237.2**

Kiambatisho Na.4

Idadi ya Vyama vya Ushirika hadi Desemba mwaka 2016

Na.	MKOA	KILIMO NA MASOKO	SHIRIKISHO	NYUKI	BENKI	WALAJI	UVUVI	NYUMBA	VIWANDA	UMWAGILIAJI	MIRADI YA PAMOJA	UFUGAJI	MADINI	MCHANGANYIKO	AINA NYINGINE	AKIBA NA MIKOPO	HUDUMA	USAFIRISHAJI	VIKUU	JUMLA
1	ARUSHA	52	0	0	0	8	0	0	6	4	0	28	1	0	3	366	3	2	1	474
2	DAR ES SALAAM	27	1	0	0	18	4	12	15	0	7	1	0	0	4	819	92	0	3	1,003
3	DODOMA	34	0	7	0	0	0	1	5	2	1	4	2	0	2	195	9	0	0	262
4	GEITA	183	0	4	0	0	5	0	1	2	0	4	119	35	4	350	0	1	1	709
5	IRINGA	75	0	1	0	2	1	2	4	0	4	3	0	0	5	151	0	0	1	249
6	KAGERA	317	0	0	1	4	11	2	3	0	0	33	2	0	2	187	12	2	3	579
7	KATAVI	14	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	33	1	0	1	52
8	KIGOMA	105	0	5	0	0	7	0	8	0	1	2	0	0	8	239	5	0	1	381
9	KILIMANJARO	129	0	0	1	11	0	0	4	28	10	5	3	0	13	234	3	1	2	444
10	LINDI	108	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	16	0	0	1	125
11	MANYARA	62	0	4	0	0	0	0	5	0	0	14	3	0	0	155	0	0	0	243

12	MARA	154	0	2	0	4	7	1	4	1	0	5	36	1	1	256	4	1	2	479
13	MBEYA	88	0	0	0	5	14	0	3	14	3	22	0	1	12	206	7	5	4	384
14	MOROGORO	170	1	0	0	40	5	7	0	4	2	23	4	1	199	257	0	7	3	723
15	MTWARA	270	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	4	93	2	6	2	379
16	MWANZA	230	0	0	0	5	13	1	5	4	0	1	1	0	11	415	31	3	1	721
17	Njombe	90	0	1	0	1	1	0	3	1	0	7	0	0	3	121	3	1	2	234
18	PWANI	189	0	0	0	0	2	0	44	0	4	1	0	0	5	283	1	0	1	530
19	RUKWA	41	0	1	0	0	6	0	0	0	0	5	0	0	3	108	2	0	0	166
20	Ruvuma	131	0	0	0	0	1	0	0	3	0	0	0	0	0	113	0	1	3	252
21	SHINYANGA	212	0	1	0	0	0	1	0	0	1	8	13	0	9	190	1	0	2	438
22	Simiyu	154	0	0	0	1	0	0	2	0	0	14	0	0	0	106	0	0	0	277
23	SINGIDA	107	0	10	0	0	1	0	1	0	0	2	15	0	1	106	0	0	2	245
24	SONGWE	81	0	0	0	1	0	0	0	0	0	12	0	0	2	122	0	0	2	220
25	TABORA	337	0	19	0	11	7	0	4	8	0	2	2	14	0	290	2	0	2	698
26	TANGA	42	0	1	0	2	1	0	1	9	0	1 8	1	0	22	229	1	0	2	329
	JUMLA	**3,403**	**2**	**57**	**2**	**113**	**86**	**27**	**120**	**80**	**33**	**214**	**202**	**53**	**314**	**5,640**	**179**	**30**	**42**	**10,596**

Kiambatisho Na. 5

Aina Mpya za Mbegu Bora za Mazao Zilizoidhinishwa Mwaka 2015/2016

NA.	KAMPUNI	ZAO	AINA YA MBEGU	SIFA
1.	Taasisi ya Utafiti Ukiruguru	Viazi vitamu	• KABODE	• Hustawi kati ya mita 793-1549 kutoka usawa wa baharí. • Inatoa mavuno ya tani 14.9 kwa hekta • Ina vitameni A kwa wingi • Inavumilia magonjwa na wadudu
			• UKIRIGURU 05	• Hustawi kati ya mita 793-1549 kutoka usawa wa baharí • Inatoa mavuno ya tani 16.2 kwa hekta • Ina vitameni A kwa wingi

				• Inakomaa kwa muda wa miezi minne
			• UKIRIGURU 16	• Hustawi kati ya mita 793-1549 kutoka usawa wa baharí • Inatoa mavuno ya tani 18.3 kwa hekta • Inavumilia ukame
2.	Taasisi ya Utafiti Uyole	Maharage	• Uyole Nyeupe	• Hustawi kati ya mita 800-2000 kutoka usawa wa bahari • Hutoa mavuno kati ya tani 2.5-3.0 kwa hekta • Iina ukinzani dhidi ya magonjwa ya Anthracnose,Angular Leaf Spot, Rust na Bean Common Mosaic Virus (BCMV)
			• Uyole 16	• Husitawi kati ya mita 800-2000 kutoka usawa wa baharí • Hutoa mavuno kati ya tani 2.5-3.5 kwa hekta • Ina ukinzani dhidi ya magonjwa ya Anthracnose, Angular Leaf Spot, Rust na Bean Common Mosaic Virus (BCMV)
3.	Taasisi ya Utafiti ya Naliendele	Korosho	• TDC1 • TDC 2 • TDC 3 • TDC 4 • TDC 7 • TDC 8 • TDC 9 • TDC 10 • TDC 12 • TDC 13 • TDC 14 • TDC 15 • TDC 16 • TDC 22 • TDC 23 • TDC 24	• Mbegu hizi ni aina fupi kwa hiyo zinarahisisha utunzaji wake kuwa mwepesi . • Pia zina punguza gharama kwa kuwa utunzaji wake ni mwepes • • Zina uwezo wa kutoa mavuno mengi • • Mbegu hizi hustawi katika mwinuko wa mita 0-1000 kutoka usawa wa baharí

4	Kampuni ya Syngenta Tanzania Ltd	Mahindi	• SY 514	• Ina yenye punje kubwa • Inastawi katika ukanda wa kati mpaka wa juu wa mita 800 hadi 1900 kutoka usawa wa bahari • Ina ukinzani wa magonjwa ya milia ya mahindi (Maize Streak virus), Ukungu kijivu wa mahindi (Grey Leaf Spot) na Ear Rot • Inakomaa mapema kati ya siku 60 hadi 75 • Ina mizizi imara ambayo huzuia mmea kuanguka • Inatoa mavuno tani 4.6 kwa hekta
			• SY 624	• Ni semi dent grain • punje zake zina ukubwa wa wastani • Inastawi katika ukanda wa kati mpaka wa juu wa mita 800 hadi 1900 kutoka usawa wa bahari • Ina ukinzani wa magonjwa ya milia ya mahindi (Maize Streak virus), Ukungu kijivu wa mahindi (Grey Leaf Spot) • Inakomaa kati ya wastani ya siku 80 hadi 100. • Ina mizizi imara ambayo huzuia mmea kuanguka Inatoa mavuno mengi ya tani 4.5 kwa hekta
			• SY 634	• Ni semi flint grain • Inastawi katika ukanda wa kati mpaka wa juu wa mita 800 hadi 1900 kutoka usawa wa bahari • Ina ukinzani wa magonjwa ya Ukungu kijivu wa mahindi (Grey Leaf Spot) na Ear Rot • Inakomaa kati ya siku 80 hadi 100 • Ina mashina imara na yenye afya • Inatoa mavuno mengi tani 5.1 kwa Hekta

5.	Kampuni ya Agriseed Technology Ltd	Mahindi	• AGRISEED H351	• Inastawi katika ukanda wa chini hadi wa kati wa mita 200 hadi 1700 kutoka usawa wa bahari • Inatoa mavuno ya tani 6.4 kwa hekta • Ina punje ngumu na imara • Ina ukinzani wa magonjwa ya baka jani (Leaf blight), Ukungu kijivu wa mahindi (Grey Leaf Spot) na milia ya mahindi (Maize Streak virus) • Inabeba mahindi mawili kwa shina na nguzi lake limefunikwa vizuri • Inakomaa kati ya siku 96 hadi 105
			• AGRISEED H352	• Inastawi katika ukanda wa chini hadi wa kati wa mita 200 hadi 1500 kutoka usawa wa bahari • Inakomaa kati ya wastani wa siku 95 hadi 100 • Ina magunzi makubwa ambayo hubeba punje 44 kwa mstari na mistari 13-14 kwa gunzi na mavuno ya wastani wa tani 6.2 kwa hekta • Ina ukinzani wa magonjwa ya baka jani (Leaf blight), Ukungu kijivu wa mahindi (Grey Leaf Spot), milia ya mahindi (Maize Streak virus) na kutu ya majani(Rust) • Inabeba mahindi mawili kwa shina na nguzi lake limefunikwa vizuri
6.	Kampuni ya Multi-agroTrading Main Supplier Ltd (MAMS)	Mahindi	• MAMSH457	• Inastawi katika ukanda wa kati wa mita 900 hadi 1500 kutoka usawa wa bahari • Inakomaa kwa wastani wa siku 100 • Punje zake ni ngumu na hukoboreka kwa urahisi

				• Ina ukinzani wa magonjwa ya baka jani (Leaf blight), Ukungu kijivu wa mahindi (Grey Leaf Spot), milia ya mahindi (Maize Streak virus) • Inatoa mavuno mengi ya wastani wa tani 10 hadi 12 kwa hekta
			• MAMSH458	• Inastawi katika ukanda wa kati wa mita 900 hadi 1500 kutoka usawa wa bahari • Inakomaa kwa wastani wa siku 100 • Punje zake ni ngumu na hukoboreka kwa urahisi • Ina ukinzani wa magonjwa ya baka jani (Leaf blight), Ukungu kijivu wa mahindi (Grey Leaf Spot), milia ya mahindi (Maize Streak virus) Inatoa mavuno mengi ya wastani wa tani 10 hadi 11 kwa hekta
7.	Meru Agro-Tours and Consultants Company Limited	Mahindi	• MERU VAH 517	• Aina hii ni mahindi chotara yenye rangi ya njano • Inastawi katika ukanda wa kati wa mita 800 hadi 1200 kutoka usawa wa bahari • Inakomaa kwa wastani wa siku 100 • Ina kiwango kikubwa cha Vitamini A (9.3) • Ina ukinzani wa magonjwa ya Ukungu kijivu wa mahindi (Grey Leaf Spot) nna kutu ya majani ya mahindi(Rust) • Inatoa mavuno mengi ya wastani wa tani 6.7 kwa hekta
			• MERU VAH 519	• Aina hii ni mahindi chotara yenye rangi ya njano • Inastawi katika ukanda wa kati wa mita 800 hadi 1200 kutoka usawa wa bahari

				• Inakomaa mapema kwa wastani wa siku 60 hadi 75 • Ina kiwango kikubwa cha Vitamini A (14.9) • Ina ukinzani wa magonjwa ya Ukungu kijivu wa mahindi (Grey Leaf Spot) nna kutu ya majani ya mahindi(Rust) • Inatoa mavuno mengi ya wastani wa tani 6.7 kwa hekta
8.	Kampuni ya Tropical Seed (EA) Ltd	Mahindi	• TH 617	• Inastawi katika ukanda wa kati wa mita 800 hadi1500 kutoka usawa wa bahari • Ina ukinzani wa magonjwa ya baka jani (Leaf blight), Ukungu kijivu wa mahindi (Grey Leaf Spot) na milia ya mahindi (Maize Streak virus) • Inakomaa mapema kwa wastani wa siku 68 hadi 75 • Inkoboreka kwa urahisi • Inatoa mavuno mengi ya wastani wa kati ya tani 8 hadi 9 kwa hekta • Inapendwa sana na wakulima
			• TH 619	• Inastawi katika ukanda wa kati wa mita 800 hadi1500 kutoka usawa wa bahari • Ina ukinzani dhidi ya ugonjwa wa milia ya mahindi (Maize Streak virus) • Inakomaa mapema kwa wastani wa siku 60 hadi 75 • Inatoa mavuno mengi ya wastani wa tani 8.6 kwa hekta • Inapendwa sana na wakulima
9.	Kampuni ya Mtanga Foods Ltd	Viazi mviringo	• JELLY	• Inastawi katika ukanda wa kati wa mita 800-1300 na ukanda wa juu kati ya mita 1300 hadi 3000 kutoka usawa wa bahari • Inakomaa kwa wastani wa siku 89 haadi 100

				• Inatoa mavuno mengi ya wastani wa tani35.9 kwa hekta • Ina soko nzuri na inahifadhika kwa muda mrefu • Inavumila ukame na magonjwa ya baka jani (Late blight, leaf blight na potato blight)
			• RUMBA	• Inastawi katika ukanda wa kati wa mita 800-1300 na ukanda wa juu kati ya mita 1300 hadi 3000 kutoka usawa wa bahari • Inakomaa kwa wastani wa siku 90 hadi 102 • Inatoa mavuno mengi ya wastani wa tani35.6 kwa hekta • Ina soko nzuri na inahifadhika kwa muda mrefu • Inavumila ukame • Ina ukinzani dhidi ya ugonjwa wa baka jani (Late blight, leaf blight na potato blight)
			• SAGITA	• Inastawi katika ukanda wa kati wa mita 800-1300 na ukanda wa juu kati ya mita 1300 hadi 3000 kutoka usawa wa bahari • Inakomaa kwa wastani wa siku 96 hadi 106 • Inatoa mavuno mengi ya wastani wa tani 34.9 kwa hekta • Ina soko nzuri na inahifadhika kwa muda mrefu • Haiharibiki kwa urahisi • Inavumila ukame • Ina ukinzani wa magonjwa ya potato virus Y, Tuber blight, Common Scab

Kiambatisho Na. 6

Mbegu mama na za Awali zilizozalishwa 2016/2017

Zao	Mbegu mama	Aina ya Mbegu	Mbegu za awali	Aina ya Mbegu
Pamba	2,600kg	Uk Mo8	21,600 kg	Uk Mo8
Muhogo	-	-	2,008,000 pingili	Mkombozi,Kiroba, Mkumba na Pwani
Viazi vitamu	-	-	3,476,750 vipando	Polista,Mazao, kabode, Kakamega, UKG05, UKG16 na Naspot 11
Viazi mviringo	60,000 miche	Sherekea, Tengeru, Asante na Meru	5,150 Kg	Sherekea, Tengeru, Asante na Meru
Mpunga	-	-	2,940kg	SARO, TXD 85, TXD 88, Tai na NERICAs
Mahindi	-	-	11,300kg	UH 615, UH 6303, UHS 5350 na UHS 5210
Ngano	-	-	1,560kg	SIFA, JUHUDI, SHANGWE, MERINA na NGOLI
Soya	-	-	1,900kg	Soya 1, Soya 2, Soya 3 na Soya 4
Maharage	-	-	43,900kg	Uyole 96, Uyole 3, Uyole 4, Rosenda, Calima Uyole na Njano Uyole
Migomba	-	-	1,830 miche	Nyoya naNshakara
Parachichi	-	-	3390 Miche	Hass na Fuerte

Kiambatisho Na: 7a

Orodha ya Tozo na Ada za Mazao Zitakazofutwa au Kupunguzwa katika mwaka 2017/2018

Na	Zao	Ada na Tozo Zilizofutwa		Ada na Tozo Zilizopunguzwa Viwango
1.	**Tumbaku**	1.	Mchango wa Ushirika wa Mkoa wa USD 0.072 kwa kilo.	Kodi ya leseni kununua Tumbaku kavu (VFC) USD 4,000 imepunguzwa kwa asilimia 50 na kuwa USD 2,000
		2.	Mchango kwa chama cha msingi cha ushirika kwa kiwango cha USD 0.030 kwa kilo.	Leseni ya kusindika tumbaku USD 10,000 imepunguzwa kwa asilimia 50 kuwa USD 5000
		3.	Mchango kwa ajili ya gharama za masoko ya ushirika kiwango cha USD 0.070 kwa kilo.	
		4.	Dhamana ya Benki Kuu ya Tanzania kwa mikopo kwa kiwango cha asilimia moja (1% loan guarantee).	
		5.	Fomu ya maombi ya leseni za Tumbaku (*Licence Application Form*) kwa kiwango cha USD 100.	
		6.	Kodi ya leseni kununua tumbaku kavu (DFC) kwa kiwango USD 4000	
		7.	Leseni ya kununua Tumbaku mbichi kiwandani (VFC) kwa kiwango USD 4000.	
		8.	Leseni ya kununua Tumbaku mbichi kwa kila wilaya kiwango cha USD 3500.	
		9.	Leseni ya kuuza Tumbaku nje ya nchi USD 4000.	
		10.	Tozo ya Baraza Tumbaku USD 0.01kwa kilo (Tobacco Council fee of USD 0.01 per kg).	
2.	**Kahawa**	1.	Ada ya leseni ya kuuza nje ya nchi kahawa ya kijani kwa makampuni na vyama vya ushirika kiwango cha USD 1000.	Makato ya asilimia 0.75 ya bei ya kahawa mnadani kwa ajili ya kugharamia shughuli za utafiti wa kahawa. Tozo imepunguzwa kwa asilimia 50 na kuwa asilimia 0.375.

		2.	Ada ya leseni ya ghala la kahawa kwa kampuni na vyama vya ushirika kiwango cha USD 500.	
		3.	Ada ya leseni ya Premium Coffee kwa kampuni kiwango cha USD 1000.	
		4.	Ada ya leseni ya kukoboa kahawa kwa kampuni na vyama vya ushirika kiwango cha USD 1000.	
		5.	Ada ya leseni ya Premium Coffee kwa vyama vya ushirika kiwango cha USD 500.	
		6.	Ada ya leseni ya kuuza nje ya nchi kahawa iliyosindikwa kwa kampuni na vyama vya ushirika kiwango cha USD 500.	
		7.	Ada ya leseni ya kununua kahawa kwa Kampuni kiwango cha USD 1000 (Patchment dry cherry coffee buying licence).	
		8.	Tozo ya fomu ya kuomba leseni ya kuuza nje kahawa ya kijani kwa kampuni na vyama vya ushirika kiwango cha USD 20.	
		9.	Tozo na fomu ya kuomba leseni ya ghala la kahawa kwa kampuni na vyama vya ushirika kiwango cha USD 20.	
		10.	Tozo na fomu ya leseni ya kukoboa kahawa kwa kampuni na vyama vya ushirika kiwango cha USD 20.	
		11.	Tozo ya fomu ya kuomba leseni ya kuuza nje *premium coffee* kwa kwa kampuni kwa kiwango cha USD 20.	
		12.	Tozo ya fomu ya kuomba leseni ya kuuza nje premium coffee Vyama vya ushirika kwa kiwango cha USD 20.	
		13.	Tozo ya fomu ya kuomba leseni ya kuuza nje kahawa iliyosindikwa kwa kampuni na vyama vya ushirika kiwango cha USD 20.	
		14.	Tozo ya fomu ya kuomba leseni ya usindikaji wa ndani kampuni na vyama vya ushirika kwa kiwango cha USD 20.	
		15.	Tozo ya fomu ya kuomba leseni ya usindikaji wa kahawa kwa kiwango cha USD 20.	
		16.	Tozo ya fomu ya kuomba leseni ya kununua kahawa kwa kampuni kwa	

			kiwango cha USD 20 (Patchment dry cherry coffee buying licence).	
		17.	Ada ya uendeshaji wa minada ya Bodi ya kahawa kiwango cha 0.2 ya mauzo ya kahawa inayonunuliwa mnadani na kuchangiwa na wanunuzi wa kahawa.	
3.	**Sukari**	1.	Ada ya leseni uingizaji wa sukari ya viwandani kwa kiwango cha shilingi 200,000.	
		2.	Ada ya leseni uingizaji wa sukari ya kuziba pengo (Gap sugar) kiwango cha shilingi 200,000.	
		3.	Ada ya leseni kamili ya uzalishaji sukari uwekezaji mkubwa mpya (Licencing sugar millers for new establishment full licence) kiwango cha USD 30,000	
		4.	Ada ya leseni ya muda ya uzalishaji sukari uwekezaji mkubwa mpya (Licencing sugar millers for new establishment provisional licence) kiwango cha USD 20,000.	
		5.	Ada ya leseni kamili ya uzalishaji sukari uwekezaji mdogo mpya kiwango cha USD 5,000 (Licencing sugar Min new Establishment full licence).	
		6.	Ada ya leseni ya muda uzalishaji sukari uwekezaji mdogo mpya kiwango cha USD 2500 (Licencing sugar Min new Establishment provisional min licence).	
		7.	Leseni ya marudio kila baada ya miaka mitatu uwekezaji mkubwa kiwango cha shilingi 20,000,000. (Licencing sugar millers- Renewals for existing after three years large millers).	
		8.	Leseni kamili ya marudio kila baada ya miaka mitatu uwekezaji mdogo kwa kiwango cha shilingi 5,000,000. (Licencing sugar millers- Renewals for existing after three years min millers' full kicence).	
		9.	Leseni muda ya marudio kila baada ya miaka mitatu uwekezaji mdogo kiwango cha shilingi 2,000,000. (Licencing sugar millers- Renewals for existing after three years min millers' full licence).	

		10.	Ada ya leseni ya kuchakata miwa kwa kiwango cha TZS 250,000 (Licencing sugar Min new Establishment provisional min licence).	
		11.	Ada ya kusajili waagizaji wakubwa wa sukari ya viwandani (above 5000MT) kiwango cha TZS 5,000,000. Ada ya kusajili waagizaji wa kati wa sukari ya viwandani (1001 - 5000MT) TZS 2,000,000.	
		12.	Ada ya kusajili waagizaji wa kati wa sukari ya viwandani (1001 - 5000MT) TZS 2,000,000.	
		13.	Ada ya kusajili waagizaji wadogo wa sukari ya viwandani (above 5000MT) TZS 500,000.	
		14.	Ada ya kusajili wafanyabiashara wa sukari ya matumizi ya kawaida TZS 2,000,000.	
		15.	Ada ya kupata kibali cha kuingiza sukari ya viwandani kila mwaka TZS 200,000.	
		16.	Ada ya kupata kibali cha kuingiza sukari ya kuziba pengo kila mwaka TZS 1,000,000.	
4.	**Pamba**	1.	Tozo ya Kituo cha kununulia pamba katika ngazi ya Halmashauri (Tsh. 5,000) (NB: Wizara itawasiliana na Ofisi ya Rais-TAMISEMI kwa ajili ya utekelezaji wa suala hilo).	
		2.	Tozo ya maendeleo ya elimu inayotozwa kwa kiwango cha shilingi 10 kwa kilo katika Halmashauri ya Meatu (N.B: Wizara itawasiliana na Ofisi ya Rais-TAMISEMI kwa ajili ya utekelezaji).	
5.	**Chai**	1.	Gharama za uendeshaji wa Vyama vya Wakulima (Tsh 5 kwa kilo).	
6.	**Korosho**	1.	Gharama za magunia na kamba (Tsh. 56 kwa Kilo).	
		2.	Ada ya leseni ya kununua Korosho kiwango cha dola 1,000.	

Kiambatisho Na: 7b

Orodha ya Tozo na Ada za Pembejeo Zitakazofutwa au Kupunguzwa katika mwaka 2017/2018

Na.	Taasisi		Ada na Tozo Zilizofutwa	Ada na Tozo zilizopunguzwa Viwango
1	**Mamlaka ya Udhibiti wa Mbolea**	1.	Tozo kwa ajili wa usajili wa Mfanyabiashara (Dealer) wa mbolea (USD 50)	Uhakiki wa ubora wa mbolea fedha hizi huchukuliwa na vituo vya utafiti ni USD 10,000 kwa mujibu wa sheria badala ya USD 30,000 za awali.
		2.	Ada ya leseni ya Mfanyabiashara (Dealer) wa mbolea. (USD 20)	
		3.	Ada ya Usajili wa Mzalishaji (Sterilizing plants or Manufacturer) (USD 1,000)	
		4.	Ada ya usajili wa mbolea kwa kiwango cha Shilingi 100,000	
2	**Taasisi ya Udhibiti wa Mbegu**	1.	Tozo ya Fomu ya usajili wa muuza mbegu (dealers) kiwango cha Tsh. 2,500 au USD 1.	
		2.	Tozo ya Fomu ya majaribio ya DUS kiwango cha Tsh. 2,500 au USD 1.	
		3.	Tozo ya Fomu ya Majaribio ya NPT kiwango cha Tsh. 2,500 au USD 1.	
		4.	Tozo ya Fomu ya ukaguzi wa mbegu mashambani kiwango cha Tsh. 3,500 au USD 1.5.	
		5.	Tozo ya Fomu ya majaribio ya mbegu kwa kila *lot* kiwango cha Tsh. 2,000 au USD 1.	
		6.	Tozo ya Kibali cha kusafirisha mbegu kwa kiwango cha Tsh. 2,500 au USD 1.	
		7.	Tozo ya Fomu ya Tangazo (Notice) ya kusafirisha au kuagiza mbegu Tsh. 2,500 au USD 1.	
3	**Mfuko wa Taifa wa Pembejeo**	1.	Ada ya Nyaraka (*documentation fee*) ambayo ni asilimia 1 ya thamani ya mkopo unaotolewa na Mfuko wa Pembejeo	

Kiambatisho Na: 7c

Orodha ya Tozo na Ada za Maendeleo ya Ushirika Zitakazofutwa au Kupunguzwa katika mwaka 2017/2018

Na.	Taasisi		Ada na Tozo Zilizofutwa	Ada na Tozo zilizopunguzwa Viwango
1.	**Tume ya Maendeleo ya Ushirika**	1.	Ada ya usajili wa marekebisho ya Masharti ya Chama cha Ushirika cha Msingi kiwango cha Tsh. 20,000.	
		2.	Ada ya usajili wa marekebisho ya Masharti ya Chama cha Ushirika cha Upili kiwango cha Tsh. 40,000.	
		3.	Ada ya usajili wa marekebisho ya Masharti ya Chama cha Ushirika cha Kati kiwango cha Tsh. 80,000.	
		4.	Ada ya usajili wa marekebisho ya Masharti ya Chama cha Ushirika Shirikisho kiwango cha Tsh. 200,000.	
		5.	Ada ya usajili wa marekebisho ya Masharti ya Chama cha Ushirika katika uwekezaji wa pamoja kiwango cha Tsh. 80,000.	
		6.	Ada ya uchunguzi kwenye Rejista ya Chama cha Ushirika cha Msingi kiwango cha Tsh. 5,000.	
		7.	Ada ya uchunguzi kwenye Rejista ya Chama cha Ushirika cha Upili kwa kiwango cha Tsh. 10,000.	
		8.	Ada ya uchunguzi kwenye Rejista ya Chama cha Ushirika cha Kati kiwango cha Tsh. 20,000.	
		9.	Ada ya uchunguzi kwenye Rejista ya Shirikisho la Vyama vya Ushirika kwa kiwango cha Tsh. 20,000.	
		10.	Ada ya uchunguzi kwenye Rejista ya Chama cha Ushirika kwa ajili ya uwekezaji wa pamoja kiwango cha Tsh. 15,000.	
		11.	Ada ya ukaguzi wa kumbukumbu au taarifa za Chama cha Ushirika cha Msingi kiwango cha Tsh. 5,000.	
		12.	Ada ya ukaguzi wa kumbukumbu au taarifa za Chama cha Ushirika cha Upili	

			kiwango cha Tsh. 10,000.	
		13.	Ada ya ukaguzi wa kumbukumbu au taarifa za Chama cha Ushirika cha Kati kiwango cha Tsh. 15,000.	
		14.	Ada ya ukaguzi wa kumbukumbu au taarifa za Shirikisho la Vyama vya Ushirika kiwango cha Tsh. 20,000.	
		15.	Ada ya ukaguzi wa kumbukumbu au taarifa za Chama cha Ushirika kwa ajili ya uwekezaji wa pamoja kiwango cha Tsh. 15,000.	
		16.	Ada ya utoaji wa nakala za nyaraka zilizotibitishwa au ambazo hazijathibitishwa kwa Chama cha Ushirika cha Msingi kiwango cha Tsh. 10,000.	
		17.	Ada ya utoaji wa nakala za nyaraka zilizotibitishwa au ambazo hazijathibitishwa kwa Chama cha Ushirika cha Upili kwa kiwango cha Tsh. 20,000.	
		18.	Ada ya utoaji wa nakala za nyaraka zilizotibitishwa au ambazo hazijathibitishwa kwa Chama cha Ushirika cha Kati kiwango cha Tsh. 30,000.	
		19.	Ada ya utoaji wa nakala za nyaraka zilizotibitishwa au ambazo hazijathibitishwa kwa Shirikisho la Vyama vya Ushirika kwa kiwango cha Tsh. 60,000.	
		20.	Ada ya utoaji wa nakala za nyaraka zilizotibitishwa au ambazo hazijathibitishwa kwa Chama cha Ushirika kwa ajili ya uwekezaji wa pamoja kwa kiwango cha Tsh. 20,000.	

Kiambatisho Na.8

Uzalishaji wa Mazao yatokanayo na Mifugo 2009/2010 Mpaka 2016/2017

Aina ya Zao	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17
Uzalishaji wa Nyama (Tani)								
N'gombe	243,943	262,606	289,835	299,581	309,353	319,112	323,775	394,604
Mbuzi/ Kondoo	86,634	103,709	111,106	115,652	120,199	124,745	129,292	81,064
Nguruwe	38,180	43,647	47,246	50,814	79,174	54,360	79,200	18,899
Kuku	80,916	93,534	84,524	87,408	54,360	99,540	104,292	63.597
Jumla	**449,673**	**503,496**	**532,711**	**553,455**	**563,086**	**597,757**	**636,559**	**558,164**
Uzalishaji Maziwa ('000' lita)								
N'gombe wa Asili	997,261	1,135,422	1,255,938	1,297,775	1,339,613	1,381,451	1,423,288	1,460,900
N'gombe wa Kisasa	652,596	577,962	597,161	623,865	650,570	677,275	703,979	626,100
Jumla	**1,649,857**	**1,713,384**	**1,853,098**	**1,921,640**	**1,990,183**	**2,058,726**	**2,127,267**	**2,087,000**
Uzalishaji Mayai ('000')								
Mayai	**2,917,875**	**3,339,566**	**3,494,584**	**3,725,200**	**3,899,569**	**4,153,800**	**4,353,182**	**2,758,000**

Aina ya Zao	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17
Uzalishaji wa Nyama (Tani)								
N'gombe	243,943	262,606	289,835	299,581	309,353	319,112	323,775	394,604
Mbuzi/ Kondoo	86,634	103,709	111,106	115,652	120,199	124,745	129,292	81,064
Nguruwe	38,180	43,647	47,246	50,814	79,174	54,360	91,451	18,899
Kuku	80,916	93,534	84,524	87,408	54,360	99,540	104,292	63.597

Jumla	**449,673**	**503,496**	**532,711**	**553,455**	**563,086**	**597,757**	**648,810**	**558,164**
Uzalishaji Maziwa ('000' lita)								
N'gombe wa Asili	997,261	1,135,42	1,255,938	1,297,775	1,339,613	1,381,451	1,423,288	1,460,900
N'gombe wa Kisasa	652,596	577,962	597,161	623,865	650,570	677,275	703,979	626,100
Jumla	**1,649,857**	**1,713,384**	**1,853,098**	**1,921,640**	**1,990,183**	**2,058,726**	**2,127,267**	**2,087,000**
Uzalishaji Mayai ('000')								
Mayai	**2,917,875**	**3,339,566**	**3,494,584**	**3,725,200**	**3,899,569**	**4,153,800**	**4,353,182**	**2,758,000**

Kiambatisho Na: 9

Orodha ya Tozo na Ada zinazotozwa na Wizara na Taasisi chini ya Wizara Zitakazofutwa kwenye Sekta ya Mifugo katika mwaka 2017/2018

Na	Tasnia/Huduma	Ada na Tozo Zilizofutwa	
1.	**Maziwa**	11.	Ada ya usajili wa wadau **Wazalishaji** • Wakubwa: zaidi ya lita 500 kwa siku shilingi 100,000 • Wakati: lita 101 hadi 500 kwa siku shilingi 50,000 • Wadogo: kuanzia lita 10 hadi 100 kwa siku shilingi 5,000 **Wakusanyaji maziwa** • Wakubwa: lita 5,000 kwa siku shilingi 250,000 • Wakati: lita 1,000 hadi 5,000 kwa siku shilingi 150,000 • Wadogo: chini ya lita 1,000 kwa siku 50,000 **Wasambazaji** shilingi 500,000

Na	Tasnia/Huduma	Ada na Tozo Zilizofutwa	
		12.	Ada ya maombi ya uuzaji maziwa kwenda nje ya nchi (export permit) TSh 30,000 kwa shehena
	Tasnia ya Nyama	**1.**	**Ada ya usajili wa wafugaji:-** • Wakubwa Sh. 75,000/- • Wakati sh. 50,000/- • Wadogo sh. 15,000/
		2.	**Ada ya Usajili wa Minada:** • Minada ya awali – Sh. 30,000/- • Minada ya upili na mpakani - Sh. 50,000/-
		13.	Ada ya Usajili wa Wafanyabiashara wa Mifugo na nyama: shilingi 52,000/-
		14.	**Ushuru wa kuuza mifugo hai nje ya nchi (export clearance certificate).** • Ng'ombe Shilingi 50,000/= • Mbuzi na kondoo Shilingi 10,000/=
	Huduma za Afya ya Mifugo	**1.**	**Tozo za vibali vya usafirishaji wanyama na mazao yake**
			i. Tozo ya Kibali cha kuingiza ngozi za ng'ombe kwa kipande shilingi 5,000 na kutoa ngozi za ng'ombe kwa kipande Tshs 10,000
			ii. Tozo ya Kibali cha kuingiza ngozi za mbuzi/kondoo kwa kipande Tshs 200 na kutoa nje ya nchi Tshs 500
			iii. **Tozo** ya Kibali cha afya cha kusafirisha ng'ombe ndani ya wilaya Tshs 1,000.
			iv. Tozo ya Kibali cha afya cha kusafirisha kondoo na mbuzi ndani ya Wilaya Tshs 500
			v. Tozo ya Kibali cha afya cha kusafirisha farasi/Punda ndani ya wilaya shilingi 750
			vi. Tozo ya Kibali cha kusafirisha ngamia ndani ya wilaya shilingi 1,000
			vii. Tozo ya Kibali cha kusafirisha nguruwe ndani ya wilaya shilingi 1,000
			viii. Tozo ya Kibali cha kusafirisha vifaranga vya kuku (DOC) shilingi 1000 kwa vifaranga 100.
			ix. Tozo ya Kibali cha kusafirisha kuku, kanga shilingi 200 kwa kila kuku/kanga
			x. Tozo ya Kibali cha kusafirisha mayai ya kutotolesha kwa kila moja shilingi 20.
			xi. Tozo ya Kibali cha kusafirisha mayai ya kula (table eggs) kwa tray ya mayai 30 shilingi 500

Na	Tasnia/Huduma		Ada na Tozo Zilizofutwa
			xii. Tozo ya Kibali cha kusafirisha wanyama pori kila mmoja shilingi 1000
			xiii. Tozo ya Kibali cha kusafirisha ndege pori kwa kila moja shilingi 500
			xiv. Tozo ya Kibali cha kusafirisha nyama kwa kilo shilingi 50
			xv. Tozo ya Kibali cha kusafirisha maziwa kwa lita shilingi 20
			xvi. Tozo ya Kibali cha kusafirisha mbwa na paka kwa mnyama shilinigi 1000
			xvii. Tozo ya Kibali cha kusafirisha mbolea kwa tani shilingi 1000

Kiambatisho Na. 10(a)

Uzalishaji wa Hei kwenye Mashamba ya Serikali

Na.	Shamba	Eneo lililolimwa (Ha)	Hei iliyozalishwa na Kuuzwa (Marobota)
1.	Langwira	50	10,000
2.	LMU- Mabuki	85	9,050
3.	LMU- Sao Hill	25	10,000
4.	LMU-Mivumoni	85	25,500
5.	LMU-Ngerengere	5	1,315
6.	LRC- Tanga	30	9,000
7.	PRC- Kongwa	75	22,500
8.	Vikuge	115.3	17,301
9.	Kizota	43	12,900
10.	Mpwapwa	123	49,200
11.	Uyole	52	18,200
12.	West Kilimanjaro	55	16,500

13.	Magereza Farm Bagamoyo	295	132,750
14.	Ngorongoro	125	43,750
15.	Mkata Ranchi	98	34,300
16.	Mzeri Ranchi	125	43,750
Jumla		**1,386**	**456,016**

Chanzo; Wizara ya Kilimo, mifugo na uvuvi, 2016

Kiambatisho Na. 10(b)

Uzalishaji wa Hei katika Mashamba Binafsi mwaka 2016/2017

Na.	Shamba	Wilaya	Eneo lililolimwa (Ha)	Hei iliyozalishwa (Marobota)
1.	Idrisa Farm	Tanga	67	20,100
2.	Filsin Cope	Tanga	25	7,500
3.	Katrin Farm	Kibaha	105	47,250
4.	Kibaha Farm	Kibaha	28	11,200
5.	Kibwe Farm	Bagamoyo	57	17,100
6.	Laila Agro Ltd	Tanga	33	9,900
7.	Life Service Farm	Kibaha	32	9,600
8.	Manyara Farm	Monduli	55	16,500
9.	Manyara Ranchi	Manyara	65	19,500
10.	Mbelekero	Tanga	34	10,200
11.	Adam farm	Tanga	59	17,700
12.	Loid Farm	Mkuranga	165	66,000

13.	Swar Farm	Arusha	75	37,500
14.	Msoga Farm	Bagamoyo	120	48,000
15.	Nalukwa	Tanga	40	12,000
16.	Pingo Farm	Bagamoyo	207	82,800
17.	Shempemba	Kinondoni	7	2,100
18.	Tanga Dairy Farm	Tanga	35	10,500
19.	Tesha Farm	Kisarawe	24	7,200
20.	Tewa Farm	Kibaha	33	9,900
21.	Tujikomboe Group Farm	Kibaha	25	7,500
22.	Umoja Group Farm	Kibaha	25	7,500
23.	Upendo Group Farm	Kibaha	15	4,500
24.	Vikawe farm	Bagamoyo	63	18,900
25.	Mafinga Farm	Bagamoyo	25	7,500
26.	Farm Base	Dar es Salaam	55	16,500
27.	DED Mbinga	Ruvuma	15	6,000
28.	DED Maswa	Shinyanga	30	9,000
29.	Hasan Mazirai	Pwani	34	10,200
30.	Shoo Farm	Tanga	35	8,400
31.	Mtengeti farm	Morogoro	141	42,300
32.	Ana Mkapa Farm	Pwani	145	43,500
33.	Msambichaka Farm	Pwani	23	6,900
34.	Kagoma Ranchi	Kagera	45	13,500

35.	Mabale Ranchi	Kagera	45	13,500
36.	Sotera Sec Farm	Kibaha	20	6,000
37.	Peter Farm	Tengeru	34	10,200
	JUMLA KUU		**2,041**	**684,250**

Chanzo: *Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi, 2016*

Kiambatisho Na.11

Vifo vya Mifugo Vilivyotokana na Ukame 2016/2017

NA	MKOA	NGOMBE	MBUZI	KONDOO	PUNDA
1	Dodoma	1,041	51	43	0
2	Pwani	8,256	475	0	0
3	Morogoro	22,939	49	604	0
4	Singida	191	0	0	0
5	Manyara	48,460	13,967	12, 773	646
6	Shinyanga	5,855	75	0	0
7	Mara	8,263	264	395	0
8	Arusha	180	0	0	0
9	Kagera	7,802	0	0	0
	Jumla	**102,987**	**14,881**	**13,815**	**646**

Kiambatisho Na: 12.

Orodha ya Tozo na Ada za Mazao Zitakazofutwa/Kupunguzwa/kuongezwa Kwenye Sekta ya Uvuvi katika mwaka 2017/2018

Na	Eneo/Huduma	Ada na Tozo Zilizofutwa		Ada na Tozo Zilizoongezwa Viwango
1.	**Ukuzaji Viumbe Kwenye Maji**	15.	Ushuru wa kuuza kaa hai nje ya nchi waliozalishwa (Export royalty) (watatozwa kwa kila kilo moja na daraja) (USD 0.60 kwa kilo).	Tozo ya viwanda vinavyothibitishwa ili kuchakata samaki (Approval of establishments) Imeongezwa kutoka shillingi 100,000 kuwa shillingi 400,000
2.	**Maendeleo ya Uvuvi**	18.	Tozo ya Movement Permit (101 - 1000kg = 5,000, 1001 - 5000kg = 10,000, 5001 - 9999kg = 30,000, 10,000kg & above = 50,000)	
		19.	Ada ya ukaguzi wa kina wa kiwanda/ghala kila robo mwaka (Auditing fees = 100,000)	
		20.	Tozo ya Cheti cha Afya (Sanitary Certificate) - Kukagua mazao ya uvuvi) (shilingi 30,000/-)	
		21.	Ada ya usajili wa chombo cha uvuvi chini ya mita 11 kwa wavuvi wadogo shilingi 20,000.	